

מקורי רקפות אהרן

Source Material for R' Aharon Rakeffet's Shiurim on
Responsa Literature (Conditional Divorce & Other
Israeli Army Issues)

Caroline and Joseph S. Gruss Institute
40 Rechov Dudevani,
Bayit Vegan, Jerusalem ISRAEL 96428
Tel: 972-2-531-3000 Fax: 531-3021

For Yaakov Weinstein

15.8.09 - ה'תשס"ט

Dear Yaakov

אביא וברכה לך

I was deeply moved by
your kind words in your correspondence
with my colleagues, Rabbi Assaf
Bednarski. Many thanks for all you did
in enhancing my P.I.S. I give
it my full blessings

אני מודה לך מאוד
בברכה רבה

באהבה רבה
שלמה שטיבלר

“There is no responsa literature without life, and no life without responsa literature.”

- R' Aharon Rakeffet

With praise to the Creator, may His Name be blessed, the source of all life, who has provided for me such that I may learn His holy Torah from the days of my youth until this time, I present this compilation of sources for responsa literature shiurim on the topic of Aguna Solutions given by the great teacher and gaon, whose fame has spread throughout the world, R' Aharon Rakeffet may he live long and prosper.

In the short time that I spent at the feet of my rabbeim, may they be blessed, I never systematically studied the vast, wide ocean of responsa literature. Only now, with the advent of the internet, have I been able to hear the erudite lectures of R' Rakeffet on this wide branch of the Tree of Life. And indeed, as R' Rakeffet has stressed many a time, to learn responsa literature is to live through the great history of our people. Both triumphs and defeats are reflected in its pages, exiles and redemptions, hopes and fears. As the Chosen People have been spread to the four corners of the Earth, the need to adapt to new situations and to clarify old questions is constantly required. Thus, to study responsa literature is not only to study halacha but to study the lives of our people.

In this work I have attempted to compile all of the sources mentioned by R' Rakeffet in his shiurim on responsa literature so that students of these classes will have at their fingertips the ability to follow along in the text or to study some topics at greater depth. The sources are copied either from the Bar Ilan cd or downloaded from www.hebrewbooks.org. In doing so, I have at times quoted entire sources and at times taken only relevant pieces; whichever I thought would be most clarifying to the reader in terms of length and relevance. At times I have added additional sources based on R' Rakeffet's suggestions of looking into articles or responsa of various sorts. It goes without saying that any mistakes or misinterpretations, shortening where a whole source should be quoted, or quoting at length when brevity was required, are my own and not that of R' Rakeffet.

The names of the large topic units I have made up myself while the names of the smaller chapters are from the Yeshiva University website. In addition, I have included the date on which each particular shiur was given. When a topic is started in the middle of a shiur I have taken the liberty of making slight changes in placement of the topic.

I have never met R' Rakeffet and certainly cannot declare upon myself the lofty title of being his student. But, having listened to more than a decade worth of his classes via Yeshiva University website, I owe to him a debt I can never repay (\$99,000 a shiur is a lot of money). This work is but a feeble attempt but only k'kelev ham'laket min hayam.

If anyone should find a mistake in this work they should please let me know. And HaShem in His ultimate kindness should always allow us to be among those who sit in His house and to learn His Torah all the days of our lives. Amen.

Yaakov Shmuel HaLevi Weinstein, East Brunswick, NJ

Cover picture – different color cyclamens (rakaffot) – from www.beekenkamp.nl

© Yaakov S. Weinstein
yaakovweinstein@juno.com

Contents

Introduction.....	5
Soldiers and Gittin at the Time of Dovid HaMelech	5
Get of Dying Husband	6
The Vienna Get of 1611.....	7
Get al T'nai – Vienna 1611.....	8
Maharam Yaffe	17
Get al T'nai – R' Y. Karliner & R' Y. M. Epstein	23
Giving a Conditional Divorce.....	26
Get al T'nai – R' Yitzchak Elchanan	27
Get al T'nai	30
Get al T'nai - Background	33
Get al T'nai – During War	37
Get b'sha'as Milchama – R' Herzog and R' Chaim Ozer Gradzinsky.....	40
Get b'sha'as Milchama - Tzahal	45
Get Milchama – Chazon Yechezkel	48
Shabbos Issues	50
Israeli Army – Jews in non-Jewish Army.....	50
Israeli Army	52
Its Beginnings and Early Questions.....	52
Israeli Army – War of Independence and Gush Etzion under Siege	56
Israeli Army – Rav Herzog, R' Goren and Laws.....	59
Israeli Army – Shabbos Issues.....	60

Introduction

Soldiers and Gittin at the Time of Dovid HaMelech

Feb. 9, 1997

1) The Army of King David

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ט עמוד ב

וכי תימא, מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה? התם אונס הוה. ואיבעית אימא כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל היוצא למלחמת בית דוד - גט כריתות כותב לאשתו דכתיב: +שמואל א' י"ז+ ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערובתם תקח מאי ואת ערובתם תקח תני רב יוסף דברים המעורבין בינו לבינה.

רש"י מסכת כתובות דף ט עמוד ב

מפני מה לא אסרוה - על דוד שהרי עדים הרבה ידעו.
גט כריתות כותב לאשתו - **שאם ימות במלחמה יהא גט מיום כתיבתו** והרי מת אוריה במלחמה.
דכתיב - במלחמת שאול ואת אחיך כו' ודוד למד מישי אביו להנהיג שאף היוצאין למלחמותיו עושין כן.
דברים המעורבים בינו לבינה - אלו קדושין.

תוספות מסכת כתובות דף ט עמוד ב

כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו - פי' בקונטרס שאם ימות במלחמה יהא גט משעת כתיבתו וקשה לר"ת דא"כ מאי כל היוצא אם לא מהני אלא למי שאין לו בנים ויש לו יבם ועוד דתנן במי שאחזו (גיטין עג. ושם) מה היא באותן הימים רבי יהודה אומר הרי היא כאשת איש לכל דבריה וקאי אמאי דקתני לעיל מינה הרי זה גיטך מהיום אם מתי וכן משמע בתוספתא אלמא אע"ג דאמר מהיום היא אשת איש גמורה כדמפרש בגמרא באומר מעת שאני בעולם פירוש דהאי דאמר מהיום לא שיחול מיד אלא דעתו שיחול שעה אחת קודם מיתתו דהיינו מעת שהוא בעולם ולא אמר מהיום אלא למעוטי לאחר מיתה כלומר מאותו יום שאני בעולם יהא גט ומיהו יש לחלק בין מהיום לפירש בהדיא שיחול משעת כתיבה דע"כ משעת כתיבה קאמר שיהא גט ועוד נראה דאפי' אמר מהיום יש ליישב פי' הקונטרס דלאו דוקא פירש שאם ימות במלחמה אלא היו מתנים אם לא יחזור מן המלחמה ואגב ריהטיה נקט בקונטרס אם ימות דסתם מי שאינו חוזר מן המלחמה אינו חוזר לפי שמת אלא ה"ה אם נשבה והשתא מהיום דהכא אין שייך לומר מעת שאני בעולם כההוא דמי שאחזו אלא מהיום מיום כתיבה קאמר ואם תאמר והרי חזר אוריה ונתבטל הגט ויש לומר שהיה מתנה אם לא יחזור בסוף המלחמה והרי לא חזר לבסוף וניחא לפירוש זה הא דאמרינן בפרק הזהב (ב"מ נט. ושם) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילכין פני חבירו ברבים ומפיק ליה מהאי מעשה דבת שבע דספק אשת איש הואי דדלמא יחזור מן המלחמה ור"ת מפרש **כותב גט כריתות לגמרי בלא שום תנאי** ולפי' קשה אמאי קרי לה ספק אשת איש הא הואי גרושה גמורה ואר"ת דקרי לה ספק אשת איש לפי **שהיו מגרשין בציונעא שלא יהא נודע ויקפצו עליהם בני אדם לקדשם** ולפי' הקונטרס קשה קצת איך בא עליה למה לא היה ירא שמא יחזור.

Get of Dying Husband

March 2, 1997

1) The Army of King David

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף ט עמוד ב (וכן מובא בריטב"א)

ואת ערובתם תקח דברים המעורבים בינו לבינה. ותסלק אותו על ידי גט ואף על פי שזה היה במלחמת שאול מכאן למד דוד והיה מנהיג כן בכל מלחמותיו לכל היוצא למלחמותיו שיעשה כן בצניעה. הריטב"א:

2) Divorce of one on his death bed

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קמה סעיף ט

עצה טובה על פי גדולי עולם לחוש לרמאין בגט שכיב מרע, שיאמר: אם מתי מעכשיו ועד יום פלוני והוא בכלל יהא גט; ולא יאמר: אם אמות מחולי זה, שיהא התנאי תלוי בחולי, שמא יבא אדם שאינו הגון וישתדל עם הרופא שיאמר שלא מת מאותו חולי אלא מחולי אחר שנעתק אליו, ויוציא לעז על הגט.

הגה: ויש אומרים דאין אנו בקיאים בזמן הזה, ולכן אין לסמוך בזמן הזה מאומדנות הרופאים. ויש אומרים **דלכתחלה אין לגרש על ידי תנאי, רק יגרש סתם, ולקבל בחרם הקהלות או ליתן משכנות שכשיעמוד יחזרו וישאו זה את זה** (מרדכי פרק מי שאחזו). ובכהן המגרש, צריך להתנות, שלא תהא אסורה לחזור לו (כדלעיל ריש סימן קמ"ג), או שיש לחוש לטירוף דעת החולה, יש לגרש בתנאי כדרך שנתבאר (סדר גיטין). אשה שנתגרשה על תנאי, ומת הבעל, אינה צריכה להתאבל עליו (שם במרדכי); אבל אין איסור בדבר אם רצונה להחמיר על עצמה לבכות עליו ולצאת אחר מטתו.

מהרש"א חידושי הלכות מסכת גיטין דף צ עמוד ב

למען ידעו הדורות להבין ולהורות. בגט שכ"מ שנותנין בדורות הללו בסתם בלי שום תנאי ע"פ תיקון הר"י מפרי"ש. הנה אחרי אשר זכיתי בעזה"י ללמוד מסכת גיטין אמרתי כי יסודו הוא בעצמו מה שפירש ר"ת בתוספות בפרק מי שאחזו אהיה דכל היוצא למלחמת בית דוד כו' ולכך היתה בת שבע מותרת לדוד שהיו נותנין גט גמור בלי שום תנאי ובצנעה וכשהחזר מן המלחמה היה כונסה והיתה בת שבע פנויה גמורה כו' ולפי שגירשה בצנעה כו' ע"ש ובפרק הזהב בתוס' מפורש יותר בזה שהיו עושין בצנעה כדי שלא יהא רבים קופצים לישאנה ומהשתא הוא בעצמו תיקון של הר"י מפרי"ש בגט שכ"מ שאנו נותנין בלי שום תנאי אלא לפי שלא עושין כן בצנעה בשכ"מ היו קופצים רבים לישאנה תיקון הוא שיהו עושין שדוכין מחדש בקנס וחרם לכונסה כשיעמוד מחולי וזה נראה לי ברור הגם כי כבר כתבתי כי הדברים כמשמען וכפשטן בתקנת ר"י מפרי"ש דהוה גט גמור כמ"ש כבר בראיות והוכחות מ"מ אמרתי להעלות על הספר דבר שנתחדש לי בזה:

The Vienna Get of 1611

אנשי שם – העיר לבוב וגדוליה (ר' שלמה באבער)

גם נמצא בפנקס הח"ק מעשה טמנו והפנקס נאבד ג"כ ואיננו ונמצאה העתקה מהפנקס במצב"ק שם:

„הגאון מהר"ם מלובלין היה פה אב"ד כמה שנים והגאון בעל הסמ"ע היה פה ריש מתיבתא והיה חתן הנדיב הראש המנהיג ר' ישראל אדלש מפה, והגאון מו"ה אברהם שרענציל הי' תלמיד להגאון הסמ"ע ופעם אחת אירע שהגאון מו"ה אברהם שרענציל אשר היה אחד המיוחד מיקירי פה, תורה וגדולה בו נצמדים עשה משתה לחתונת בנו וקרא להגאון מהר"ם מלובלין שהי' אב"ד דפה ג"כ להמשתה הנ"ל, אחר כלות המשתה הלך הגאון מוהר"ר אברהם שרענציל ללות להגאון מהר"ם מלובלין לביתו והלך מאחוריו, והגאון מהר"ם מלובלין לא ראה, אם הגאון מו"ה אברהם שרענציל הולך לאחוריו כי כבוד התורה היה יקר בזמן הזה, וכאשר בא הגאון מהר"ם מלובלין לביתו והביטה האשה הרבנית אשת הגאון מהר"ם מלובלין כי הגאון מו"ה אברהם שרענציל הולך לאחוריו והוא אינו רואה, אמרה אליו בזה"ל אינך רואה אשר גברא רבא כזה הולך ללותך, אמר לה האם רבו הגאון ראוי ג"כ שילך ללותי ומיד חרה אפו להגאון מו"ה אברהם שרענציל והמתין אחר כלות החתונה ומיד עשה אסיפה גדולה וקרא לכל הפרנסים ופרנסי דר"א כי הגאון מו"ה אברהם שרענציל הי' ג"כ פרנס דר"א ונשיא בארץ הקדושה וצוח אצל הועד בזה"ל כבודי אני מוחל אך כבוד רבי הגאון בעל הסמ"ע אין אני מוחל ובכך דעתי שהגאון מהר"ם מלובלין לא יהי' פה לאב"ד והיה שם כמה דעות שהצדדו לצד הגאון מהר"ם מלובלין והי' כמה שהצדיקו להגאון מו"ה אברהם שרענציל וסוף הדבר היה שהגיע מאת המלך שהגאון מהר"ם מלובלין מוכרח לנסוע מפה ונסע מפה לעיר לובלין כי עיר לובלין היה פנוי אז כי לא היה להם בזמן הזה רב, ונתקבל שם לאב"ד“.

שו"ת מהר"ם מלובלין סימן קכב

שאלה קכב

נשאלתי מ"ד הממנה השם הר שנתעב עתה מקרב בווינא גגט שכ"מ מהבעל לעיר ליידיש ר' יוסף בן מר"ר חברים וואל"ש מל"ב לאשמו מדה נח שבע נח הקצין סר"ד ווייניש. ונפא דענדא הכי כוס שקודם צבא כרנ סמדר אל הכ"מ בלא חלו ווארו ע כנס לא כבאח קטר חילא מוארן. עשע נא וזה בהסדר וכן גע לאהרן סלא לא חיק לך וכשעמוד ח"ס מחלין תמור ונפא לך וחסיה אהרן כבדאשונה. ולא חנו בעט רח כדי שלא חסא עריסע לעלוך לאחד. על כ עשע ותדבר כל מה קיאתר לך בהסדר על כל הן הן ועל כל לא לאו. כי לא חיק לך. וכן כשעמוד נא חלו אחר לו הן גע לאהרן כדי שלא תהא ליידיש אליא. ואמר ליה צוק סוס חן מחירין שד סגלי בעצת נחיה בעט אלא חגאים בעט סתמא. אבל מכל מקום אל תדאג כי לא חיק לך. כי לא סתן אלא כדי שלא האמרך אהרן לחוק ח"ו. אבל כשעמוד מחלין תמור ונפא לך להיות אהרן כבדאשונה. גם לא עשע לך קדור ונעוון מוקלע ונמור סתמא בכות בלי שום ספק שחמור ונפא לך להיות אהרן כבדאשונה. וסלעיר סג"ל האמן לכס ובעת כסס וסמך על דבריכס כי הוא נמר בן ע"ו קנה כגר באלך נכריס ומתן בעט כסס. וכשנאל לעשות הקיטור שבעעמוד פתיו שימרו וישאו זה את ו כסוג. לכדו את בעער במלודתם ולא התקשרו אותן במרס הקבלת דעיטו שלא כתבו את יעבור אחד מהם ולא ישאו זה את זה וכירו לו יחול ענייכס מרס הקבלת כסוג רק כתבו כסוף שאס יעבור אחד מן הכדוים ולא יתראס ליקא זה את זה שיתן לך קבעדו שני אלפים זאבים. והכתובס עם הסוספות סיסה ד' אלפים בעק'מאות זאבים. וסחצו שכתובס עס כחוספות האר בהקפס ולא סתא נחלת בלופן שאס תמור סיא בו. וכוא ירלס לחובעס בעמי אלפים. תעבעט סוא בעד ארבעס אלפים ועס מאות. וימלא עולטו עורד ויעורד יאל נקי מכל נכסו. באמר הכל מוכן ומנואר מתוך הערק הקטור והנאויס שכיד סעכל סג"ל. ויאר סתמולוט אר עשו אר מוחך משיכס מרס סתמולט מהבעס לא סיס אלא כדי לעשות פירוד בין הדקוים שלא סבוב חלו עורד לעולם. ובאמר עשו כסוף בעעמד מהליו אמרו לו מה לך לעער הקיטור כי הוא מייחה דקיטורא. ואס תלכס סוא לא סבוב אלך עורד כי נחל לס גע כסחמא בלי שום חילוי. רק צא וכחב לך תנאויס חדקיס כחילו עהס נעס סעיוך מחלס. לך בלופן עהסן כל אר לך גם סיח סלך סעלנ"ב לאהרן במהסס לחלוטין לעלמן וכן עשע. כי בעער נמר בן ע"ו עס ונפא לו תנאויס ועסו במרסס וכחכו כהנאויס כחא ימאר סוא קיטא מחייב עלס לס כסחובס וכסופסות כמולטאס דכיוו ארבעס אלפים ועס מאות זאבים. ועוד נוסף עליסס שני אלפים קנה. ועל זה סוליוו מתמה ירו החימת ירו על שני אלפים ואס תמור בו סיא חו חתן לו שני אלפים קנס. אבל מ"מ סיא תנ"ס מתנו כחובסס ותוספות משלס דכיוו ארבעס אלפים זאבים ועס מאות זאבים. בלופן סלא יסיה לו שום חביעה עליה אס תמור בו. וכאמר העלו כמחשבתס בן הוליוו אותס לפיעל לכסוף. ואמרו להער סלון נפסס חזלס בו. ואין לך קוס זיקת בעל על אהרן שכר סיא נחגרסס מתך בלי שום חילוי. ואס אחס תרלס לנכות מרסס הקנס. סלא אררעס הקנס וגס כל מה ססככותס מכלך בעעס כחופס חיש משיק לס לכדי כחובסס וכסופסות סעולרס חייב לס. וגס סיימו לו חשבון שאינו עורק כמעט חזון כל סתך סכמיס סלך למחיון ויאר סדכריס ותולדות ארס סעחירו עליו ועמדו עמו לדין. וכדאות בעער בן שילא נקי מכל מאסתו ומכל סכמיס סעכמיס לס סכב דעעחו אהלעס נא דבר מס מנכסי וסיה לי לפלעס. ולא חלא נקי מנכסי מכל וכל. ונחפער טמסס ופטר אותס מכל וכל רק ססס ימרו לו לערך אלף זאבים בעד כל מה סכמיס לסס. והקף ומיד סדדו סלכס סולח לאיס ארר. ועחס מלביס מלבי סחורס סעכיל סכיוו נא ורלו סעעסס כחא כיומסס. או כיומס אכוחיסס. ואס רלו לכסוף על גט כוס לכסיר סלכס לעלמא. ע"כ תורף לשון סאלס :

תשובה

הא מילתא לריכא עיונא כי מילתא חדתא סיא. ורלויתו לברורי מילתא דא. (ביאור שישם בהפרא דערק חיימן נכך סהא גנרל וכו' לתי דעס סוספסות וסאר סוסקיס) סהא דליתא ע' חוסו נכך. סכיא נכדא דזינן ארעא לחכריס סלא כלמרויות חוסי דכוס קא עיבי. אמר ליה אחאי עיבס. אי סרפו לס מיק מבינא לך כופדא סכחא ופרי. אמר אחיער פיוטמי מילי בעלמא סוא וכו'. וליחה עור סחס סכוא סג"מ דכחב לס גיטא לדיכוסו חניד וחסנא אפריס לים אחאי קא סתנא. אי קיימת דידך חנא. אמר רב זכיר פיוטמי מילי בעלמא סוא וכו'. ונחטו כוספסות וזיל פיוטמי מילי בעלמא סוא דוקא סכא סכבר עמדו על סוף לקנות סלא כלמרויות וסיס מלגער סלוקת סלא סיה סתריס סכוכר למוכרס כלמרויות וסוא לא סיס רזסס לסניס מלקנות כעביל כך. ולכדי סוס פיוטמי מילי בעלמא חנא חס כחחלס סדכריס סתא סכוכר קני לך שדי רלו מרפי לכ מיקר וכו' לא סיו פיוטמי מילי חלא סחאי נמור כי טדאי לא נחטוק ללקוח סלא כלמרויות כסו סתמא ט סוסר וכו'. וכן כסחוף מיידי סתמולט ונמר דעעחו וכפיו לערס בלא חילוי וסיה כחאס לחמו כדכריס סג"ל. וכן כסב סרל"ס עס אלא סוסקוף לעד דכבינדא דלעיל חיידי סכבר הן סספוט אלא סעדין לס נכסו ססער וכו'. סתמא פדכיו חלס אס עדין לא נחן סתמא אפרי סכבר כחלס ללקוח סלא כלמרויות ולא כחכס סלוקת אלא סוסר ח"ל אי פריס לס פיקר וכו' לא סיו פיוטמי מילי וכן ססוף כל סוסקיס אלא סמדכרי סרפ"ס סתמא שישו פולק כלל סן סוכר ללקוח. אלא בין לאר נמר סתמא. ובין קודס נמר סתמא. ויאר סוסקיס מחלף"ג גם בן ליקח למור. דנדיכו חכא ג' סלוקי דיניס - דקודס סתמא סתמא אפרי אמר סוסר וסלוקת לא כחכס סיו חילוי. וללאר סענער סתמא נמרי ח"ס אס סתמא סלוקת חיש כלס ונפאסס סתמא אס סתמא סלוקת סיו חילוי. אבל אס סוסר ח"ל אי מרס לס מיקר וכו' סיו פיוטמי מילי. מ"מ אס אמר סוסר בן קודס סתמא סתמא יק לו דין חילוי נמור. ולא אמרי דכוי פיוטמי מילי. ואס בן סוא הדין נמי סא דלחקר נבי גע דעל"מ רלו סיא חכרס אי קיימת דידך חנא דכוי פיוטמי מילי. סיוו דוקא סכבר כחלס כסידוס ליתן גט בלי שום חילוי. ס' דלאר כסירוס סחא גט אפרי ססוקיס מחלוי ולא סגידס ססס. וסייס דקיקו סוספסות וסרל"ס וכחכו ונמר דעעחו וכפיו לערס בלא חילוי. וכן גבי דין לחרויות פירשו סעכריס דחיידי סכבר כחלס סלוקת לקנות סלא כלמרויות סייסו ססירס כסירוס סקיס סלא כלמרויות ולא חיידי סקיס ססס. דאי כחכס סא קיימת לן לחרויות עשות סוכר. ולסרל"ס וססעחו חיידי סכבר כחלס נחיהס געט סכבר כחכס סגס. אלא סעדין לא יתון. וכן כחכס סר"ן דחיידי סכבר כחכס סגס. סעכויק מכל דכריסס סג"ל אס כחלס סעק חמדה וסיו כחכס לו גע וחי קיימת דידך חנא. חלבינא דכ"ס סיו חילוי נמור אפרי יסיה סכבר כחלס ליתן גט ופירס דלעיל כסוקיס יסא גט אפרי סכוי כסחיא חסירס אמר כך אי קיימת דידך חנא סיו חילוי נמור. ולא אמרינן דכוי פיוטמי מילי. וכוא נמי לא נרסס אלא ארעחא דכוי. (ביאור סף סעניס דערק חיימן נכך סג"ל כח"ס ס"ס סוא טוסס קפ"ל :

וְדַחַת דְּחִיחָה בְּסוּף סוּגִיָּה ז' אִלּוּ רַב אַחַת מְדִישָׁתָהּ לְרִבֵּינָה וְאִי
 לֹא פִיטוּמֵי מִיָּלֵי מַאי . בְּדִדְסָה קִימַתָּ לְמַדְרֵי תַנְיָא בְּנִישָׁא .
 בְּדִידְרֵי קִימַתָּ לְמַדְרֵי תַנְיָא . מִטּוּ דְחִימָא טוֹא גּוּסִים אֲדַשְׁחָא דִידֵּס
 קָא גַמְר וְיִסְיב נִיטָא . קַמְלִי . דְמַקְצֵב דְבַנְמַקְנָא דְקֶאֱמֵר קַמְלִי לֹא
 אֲמַרִינָן הוּא גּוּסִיה אֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא גַמְר וְיִסְיב נִיטָא דְכִסֵּי מַקְצֵב
 לִישָׁנָא דְקַמְלִי . אִיבְרָא אִינוּ בְּן דְקַמְלִי לֹא בָּא לְמַד קַמְלִי דְלֹא
 אֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא גַמְר וְיִסְיב נִיטָא . אֲלֵא כִּי שִׁדְרַת קַמְלִי דְגַם
 מִטּוּ שְׂאֵמֵר סִיבָא גּוּסָא לֹא הוּי כִּי אִם פִּיטוּמֵי מִיָּלֵי . וְלִכְךָ כִּי גַמְר
 אֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא יִסְיב גַּם אִךְ כֹּאךְ שׁוֹס תַנְיָא דְדַבְרִים לֹא הוּי
 כִּי אִם פִּיטוּמֵי מִיָּלֵי . וְלֹא סִיב דַּעֲמָה בְּן בְּלִמְתָּה . אֲבָל סִיב דְלֹא
 שִׁיךְ לְמַד פִּיטוּמֵי מִיָּלֵי כְּגוֹן שְׂאֵמֵרָה בְּן קוֹדֵם סַחֲלֵתָה גַחֲמָה
 וְכַחֲמָה גַם כְּדַלְעִיל אֲמַרִינָן קַפִּיר דְאֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא גַמְר וְיִסְיב
 נִיטָא וְהוּי תַנְיָא גַמְר . וְכֵן מְבַלְרֵי בְּסִדְרָא מְדַבְרֵי הַסּוּסָפִיחָה לְמַטָּה
 שֶׁם וְזִל קַמְלִי פִי דְרֵי גַמְר אֲדַשְׁחָא דִידֵּס מַקְצֵב לֹא אִינוּ חוּר . דְגַם
 סִיב לֹא אֲמַרָה אֲלֵא פִיטוּמֵי מִיָּלֵי אֲכִיל . מְטוֹרָה מִמֶּנָּה מְדַבְרִים
 דְבַמְקוֹס דְלֹא שִׁיךְ לְמַד דְגַם סִיב לֹא אֲמַרָה אֲלֵא פִיטוּמֵי מִיָּלֵי
 אֲמַרִינָן קַפִּיר אֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא יִסְיב נִיטָא וְכַשְׁמַד חוּר . וְאֲמַרִינָן
 שְׁסִרְזֵן כְּתִב שֶׁם פֶּרֶק אֲרַחֵו נֶטְךָ חִיל בְּסוּף סוּגִיָּה ז' אֲמַר סַחֲמַר
 לְרִיךְ עִינֵן אִם אֲמַרָה קוֹדֵם כְּחִיבָה אִי אֲמַרִינָן אֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא גַמְר
 וְיִסְיב דְסַחֲחָא לֹא שִׁיךְ לְמַד פִּיטוּמֵי מִיָּלֵי . לִפִּי דַעֲמָה סַחֲמַרָה אִךְ
 בְּכַסִּים בְּגַם סַחֲמַרָה זִל אֲכִיל . הֲלֹא לִפִּי דַעֲמָה סַחֲמַרָה אִךְ
 כֹּאךְ מַקְסֵי עִינֵן כֻּלָּל אֲלֵא פִשׁוּעַ הוּא דְרֵי אֲמַרָה קוֹדֵם כְּחִיבָה
 אֲמַרִינָן בְּפִשְׁעוּת דְאֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא גַמְר וְיִסְיב . וְאִלּוּ בְּדוֹן דִּיךְ
 גַּם כִּיּוֹן דְקוֹדֵם סַחֲמַרָה אֲמַרָה לֹא דְכַשְׁמַד מַהֲלֵו יִסְיב וְיִסְיבָה
 הוּי תַנְיָא גַמְר וְאֲדַשְׁחָא דִידֵּס קָא גַמְר וְיִסְיב גַּם וְהוּי כֹּאֲלֵו
 סַחֲמַרָה בְּפִרְשָׁה עַל מַנָּה שְׁיִסְיב וְיִסְיבָה כְּשִׁיבָה אֲמַרִינָן גַּם
 אֲמַר כֵּךְ בְּסַחֲמָה . דְאִין חִילוֹק בֵּין סִיבֵי שְׂאֵמֵרָה סִיב בְּעַמְסָה . וְכִי
 סִיבֵי שְׂאֵמֵרָה בְּן שְׁלֹשִׁים כְּדַמְסָה מַסִּיבָה דְאֲמַרָה לֹא הֲלִיךְ אֲמַרִינָן
 שְׂחַתָּן לִךְ ר' ז' . הֵן לֹא גַם עִמָּה שְׂחַתָּן לִךְ ר' ז' . וְעוֹד דְכַמְרָן דִּיךְ
 גַּם כֹּאֲמַרָה בְּעַמְסָה קְבִלָה קִיָּם עַל זֶה לְבַסָּף . וְגַם לֹא שִׁיךְ פִּיטוּמֵי
 מִיָּלֵי מַקְצֵב ז' :

(דן זה לא כולו למגוי בניסן וקידושן לשי סכמות כשוקים ולשי סמכות)

שאת ריכושנו ניכר ביקש מלמען ללמד ולקיים חמישה שבועות
ידו תתן וכלם פה קדוש רבני פי חכם תן נבן חסדיהו וקיימטו
מדרבי רב"ר יוסף סופר ונתת דק"ק סו"א . ומלם יוסף כושר
בלא"ל שלום סגור י"ל ס"ס .

1) Divorce of one on his death bed

משכנתו יעקב אבן העזר סימן לד'

דברי דבריו יחול טובה דבאמה נהטו גט סתם רק דאם שבחו מהמלחמה
בגט בעל ממילא כדון מסוכן דאם עמד חוזר ויואל לבא כמסוכן
דמי רק זה דווקא אם שקטה המלחמה לגמרי אבל אם באלמנע המלחמה חוזר
לביטו ורעתו לחזור עוד למלחמה אין זה בחולה שעמד לגמרי רק דיתו כעמד
על משנתו כ' כיון שעמד דעתו על המלחמה ואין גיטו בטל - ולפי אף שאורי'
שוד לביטו עדיין לא פסקה המלחמה וסופו לחזור וכן הי' שנהרג רק
שכפ' הי' בזה לדוד חטא כיון שבידו לחזור - ואלו סופו לחזור ויחזור
בגיטו - אך סוף דבר בהנרסה למפרע ורק בדבר אירי - ולפי יחול טובה
הא דקרי לה ספק אשה איש כ' ותי' הסוס' דחוק מאד שכ' שגירשה בליטעל
הא ח' כל הולא כ' וא"כ כ"ע ידעי ולמיס' אחי שפיר דהוי ספק גמור :

ועוד כל זה לפי דבריו להפך בוכותי' דרוד מלכנו כמה שנה להביא
את אורי' לביטו ואל' לו רד לביט' כו' דלכאור' ק' מאד דאם יק' לביטו
ויפייס ויבעול הרי בידים יחבטל הגט אם הי' על הנאי דהא פייס וא"כ
היהם אשה איש למפרע ומה תקנה היא זו אם ח' לחפית על הולד זו
תימה גדולה :

אבר לענ"ד אדרכס' הי' בזה טעם שמוקד דהנה הגט הי' גט גמור
מעכשיו אף שהי' מסוכן דהא אין גט לאחר מיתה רק אם עמד
חוזר מדין אומדנא אבל אם המסוכן רוצה לחזור בחד תלוי א"ל לחזור בגט
דאין כאן אומדנא אף דנבי מהנה קייל כל טעם עמד חוזר במהג' הייט משו'
שעיקר קנין מהנת שכ"מ הוא רק לאחר מיתה משא"כ בגט רק אם עמד
מדמינ' לה למתנה משום אומדנא דאדעתא דכפי לא יסיב ואל' לחזור כלל

כידוע : וא"כ אם הי' אורי' רוצה לבא עלי' באלמנע המלחמה הרי פ"כ אין
יכול לבטל הגט ולחזור כיון שעדיין מסוכן הוא ובמשל' ובהכרח הי' צריך
לקדשם מחדש וא"כ ממילא נתיקשו הגירושין ונמנרו וק' ידועין אחרי' חופסין
בה ובטלה האומדנא אף שיחזור מהמלחמה הרי גילה דעתו לקיים גירושין
הראשונים ולקדש' מחדש וא"כ אם ירצה לגרש שנית בלאו למלחמה עוד יחי'
דינו כבבאשונה דין שכ"מ מגירושין שניים ולא מראשונים שכבר פסקו -
ואולי גם ניהו הראשון הי' יולא מת' - וא"כ אם יעשה מעשה אדרבה הי'
פטי' למפרע ולא קמא דוד כלל - וגם לאורי' לא יהיה אסורה אף אם נאחר
טלה יהיה אסורה כיון שנתגרשה ואין קייל' זינחה לא קרינ' אחרי' אשר
סועמאס' - וא"כ אורי' כאלא רצה בדבר יחי' טוננו מה שיהי' היה מורד
במלכות גמור ולא הוי איסורא כלל וזי' חייב מיתה למלך ודין הכתוב עלי'
לא גזרו עדיין לכן נהרג כדון וממילא סותרה בה שבע לדוד ואולי מהחילה
סוף ע"ז דהיי' ט"ה גיטו לבא אורי' לביטו ומי ימרה את פי המלך ומבואר
בגמ' דלא פליגי אר"ס בס' רק משום גזירה ואכתי לא נזר בימי דוד זה
לענ"ד כפחור ופרכ' המקום דין איתנו לטובה :

ואולם כל זה לא הועיל לו ולא פלט משום גדול כידוע מד' נתן סביא
וסלדיק עליו את הדין וא' את אשתו לקחת כו' והתפלל כמה וכמה
עד שניבא לו גם ה' העביר כ' :

ויש ללמוד מדבריהם אלו הלכה למעשה בדבר גט שכ"מ הנהוג עתה
במינוי טלה לגרש על הנאי בהקנה ר"י מסארי' רק
שמבטיחים אותו בכסף ובה' סקהילות שאם יקום יסוף זא"ז שקשה
מאד לענ"ד להק' בענין זה להחירה לשוק אף אם תרצה לעבור מ'
ולעמוד בעונש דהא ודאי סמכא דעמי' דבעל טלה לגרש רק אדעתא
דכפי אף בלא שום הנאי מעיקר דינא כמסתמו דמטוה מתמה מיתה
וכ"ס דסמכא דעמיה על ההבטחה - ואם ידע דקילו לה נדרי לא הי' מנגרסה
רק על הקא' ומה יעשה שאין מניחם לו להוליא הנאי חפיו ואומרים לו שדי
בך ולא ידאג וכל המשחולים בדבר לנתק מוסרותו הויגו ביניהם קורא
אני עליהם נסי עמי הנרשן כ' ומכניסים עמנו בעונש גדול :

רד שארה שכ"מ שגירש סתם בלא הנאי דמהיום כו' כנהוג
עתה רק שהבטיחו לו כנהוג ואח"כ שחזר לאיתנו
אינה רוצה להנשא לו איך לדון בגט זה :

תשו חי' בס' גיטין ד' ע"ב ט"ב א"כ רב הונא גיטו כמתנתו מה מהנתו
אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר כו' פרסי' גט שכ"מ
בסתם ולא הנהיג כו' והק' הסוס' איכ מהגיתין דזה גיטך אם מתי כו' ושמואל
דאסקין הנאי כשול בגט שכ"מ ל' ל' כיון דלרב הונא אם עמד בלא הנאי חוזר
ודחק להרן בזה ועוד הק' מהא דכ"מ דא' פסומי מילי בשלמא כינה כו'
ופי' הגמ' דקאי אהם מתי כו' ע"ש והמעיין יראה כמה דחוק לפרש כן גיטו
כננאי כמתנתו בלא הנאי ופסיקוה הלשון משמע דרב הונא מדמה לגמרי
גט שכ"מ למתנתו לכל דבריו :

ונראה לפרש הסוגיא ע"פ שיטה רש"י ויל' דאירי בסתם ורב הונא קאי
על שכ"מ המטוה מתמה מיתה או שקא מסוכן דבסתם דיתו
כמטוה מתמה מיתה כידוע מליני מהנת שכ"מ דאם אינו מטוה מתמה מיתה
דווקא מהנה בטולה הוא דלא כפי קנין ואם עמד חוזר הא במקלה כפי
קנין ואינו חוזר כדון מהנת בריא רק במסוכן או שמטוה מתמה מיתה בפירוש
כגון דא' ווי כו' אף במקלה יס' לו כל דין מהנת שכ"מ וחוזר - והיני גט מדמינ'
למהנת במקלה שנס הוא מהנה במקלה היא וכל שאינו מסוכן וגם אינו
מטוה מתמה מיתה בפירוש ונתן לאשתו גט סתם וודאי גם לרב הונא אם
עמד אינו חוזר ובכפי אירי הא מהגיתין דכפי הנאי בשכ"מ וגם הקנה
סמ ואל' דננאי כשול כיון שאינו מחזיר דאנת מיתה מלוחה מלי :

וכן כך דכ"מ לא הי' מסוכן ולא מטוה מתמה מיתה רק איננו ואיתנה
והיא הבטיחהו א' פיעומי מילי בשלמא כינה ולכ"ס ורק במסוכן
איירי רב הונא דמסתמא מתמה מיתה הוא נותן גט ואם עמד חוזר כמו
מהנה וכן סיפא דמילתא דרב הונא ומה גיטו כיון דא' כהובו כו' טורדאי
איירי במסוכן ולא בשכ"מ כהך דר"ש שאורי אף במסוכן - וכן הך דמהנה
אציג דלא קטו כו' מיירי במטוה כו' דבשכ"מ במקלה כפי קנין - והכי משרש
לעיל במעשה דגניבא יולא בקולר כו' הרי להדיא דריה איירי במסוכן
דאומדנא הוא דמסוכן מיתה הוא דהייב גיטא ואם עמד חוזר ומק' מתמניתיין
דאם מתי מחלי זה כיון שמזכיר את מתי מחלי זה הרי הוא נותן מתמה
מיתה שדואג ע"ז ומטוה מתמה מיתה וכל שמטוה מתמה מיתה גבי מהנה
חוזר הי' גבי גט אף שאין בו ביטול מתמה מהנאי וחוזר אח"כ לחלי
הראשון בטל הוא מנר אומדנא כמו מהנה כמטוה מתמה מיתה וע"ז משני
דאירי שלא עמד לגמרי כו' ורבא ורבה הי' ס"ל הך סברא דרב הונא
דאומדנא איתיהם הוא רק משום גזירה כו' וכן גזירה שייך יוסר בסתם
דכיון שלא הנהגו וחוזר יאמרו שהגט תל לאחר מיתה כמתנה אבל לפי' הסוס'
דרב הונא קאי דווק' אהנאי אף מתי וע"כ דא' מהיום או מעכשיו והאין יעשו
לימיר יס' גם כו' ולמה לא יהנו בננאי ונר' יחול טובה :

והנה הרי"ף ז"ל פסק דמפר' ויולא בשיירא דמולמסוכן ויולא בקולר אף
לענין מהנת דמתמא הוי כמטוה מתמה מיתה וכ"ס בש"ע והרא"ש
ז"ל חולק במפרש ויולא כו' דלא עירידא כו' סאי - ולדעת הרי"ף ז"ל כל שכן
היולא למלחמה דלא גרע ממפרש כ"ס כו' דסכנת מלחמ' גדולה יוסר ממפרש
ויולא בשיירא וטרוד יוסר ומסתמא מהנתו מתמש מיתה הוא - ואולי אף
לר' הרא"ש ז"ל י"ל דעפי דמי ליואל בקולר וא"כ חוזר במתנתו אם עמד או
שכ לביטו אחר המלחמה - ולרב הונא גם גיטו כן הוא אף בלא הנאי דאומדנא
דמינח הוא וגם רבה ורבא חזרו ליה לריכא רק משום שקנה :

ולפי' ארוחו לן בסיד' בזה דא' כל היולא למלחמה כ"ד גט כתיבו' סתם
לאשתו ולכן הותרה בה שבע לדוד - ורש"י ז"ל פי' שהיו סתמין
גט על הנאי כו' והק' הסוס' ע"ז מהא דרוד שפרי חוזר אורי' ונחבטל הגט -
והם ז"ל פירשו שנתנו גט סתם וכשחזרו מהמלחמה היו לריכין קידושין כו'
וגם לפי' ק' דא"כ למה נענש דוד כיכ על מעשה דבה שבע דכ' ומה הכעסה
שק"ס כו' והנביא הוכיחו ולרש' אין כל כו' כיון שהיתה מעוררת גמורה :

ונדודה מזו לפי דברי החסידים שיהי' כל הכולל למלחמה כ"ד כותב גט
 נחמד להשגתו בלא הנאי כלל ואפי' לא ולמד מה עלתה במעשה
 חור' ומקרא לוח את השתו כו' והיא גם היא כחבלה על חור' איפה ולא
 מיתו זה ויעי' לפי שהדבר ידוע שלא נרשה רק מחשבת מיתה ולא ילאו ידי
 שמים עד שהחזור והנשא לו • כ"ג לפמ"ג ע"פ שיטת רש"י ז"ל דכל שכ"מ
 המגרש מחמת מיתה מדינה חוזר בשהם דלומדנא דמיכס הוא רק חכמים
 תקנו (ע"ה) מאיס גזירה ויש כח בידם כו' אבל ככה"ז כיון שאנו מבטיחים
 ולאמרים לו ומחירין אותו שלא ינאי הנאי מפיו מה בידו לעשות ולא שייך
 כאן גזירה כו' דיל' פיר' הכתובים עשה והמכא דתתי' אהימנהא בשלמא
 לפי דין הנאי י"ל כיון דידע דתיקון רבנן דליהוי גיעא בשהם גמר ויהיב
 דאל"כ איבעי' ליה להנטי' בהדי' ומסתמא גמר ויהיב אדעתא דרבנן וכמו
 דא' במגרש אשתו משום שם רע כו' שאמרי' לו שלא יחזור כו' ומדיהיב ולא
 דייק נמי ויהיב בכל גזירי' חללי' אהני' בקדיא כמ"ג רש"י קס ע"ה מלא
 כו' וכן הוא בירושלמי אבל הכא כיון שאמרים לו דאין מזכירין הנאי בזה
 מלי' כולל למיעבד וכמעט שהיה נטע לנטע חטטה או מעושה כיון שאמרים
 לו להקטיל הנאי אשר ידענו שהפך בו ומנע מפני כ"ד הרי אין פיו ולבו
 שווין בשעת גזירה ודוק :

וכבר היה מעשה בדורות שלפנינו בימי הסמיים ומהר"ם לובלין ז"ל כגט
 שכ"מ מוינא שטברה האשה הקטר ונהקדשה לאחר ופמטמו
 עליו הרבה מהאחרונים הרב מהר"ם לובלין ז"ל לוח ככדוכיא לבעל הגט
 ועל ידו החזיק הרב מהר"ם יפה ז"ל בעל הלבושים הלא היא כהונה על ס'
 סמי' מהר"ם לובלין ז"ל ורבים מהאחרונים קראו עליו מלא לסחור דכרו
 והשעיהו הרבה כמביאר קס וכהשו' משאל בנימין ז"ל • אבל לפי"ש בדכרי'
 אלה דכרו ז"ל יש להם יסוד מוקד כד' הס"ם ופסקים עיי"ש ודוק :

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף עב עמוד ב

זה גיטין מהיום אם מתי מחולי זה, ועמד והלך בשוק כו'. אמר רב הונא: גיטו כמתנתו, מה מתנתו אם עמד חוזר, אף גיטו אם עמד חוזר; ומה גיטו אע"ג דלא פריש, כיון דאמר כתובו - אע"ג דלא אמר תנו, אף מתנתו כיון דאמר תנו - אע"ג דלא קנו מיניה.

רש"י מסכת גיטין דף עב עמוד ב

גיטו - דשכ"מ כמתנתו.

מה מתנתו - אמרינן בב"ב (דף קנא:): אם עמד חזר.

אף גיטו אם עמד חוזר - ולא מיבעיא היכא דאמר אם מתי דהא לא מת אלא אפילו לא אמר אם מתי אלא יהב לה גט סתמא אם עמד חוזר דמסתמא אדעתא דמיתה יהב לה והא לא מת.

תוספות מסכת גיטין דף עב עמוד ב

אמר רב הונא גיטו כמתנתו מה מתנתו כו' - פרש"י ור"ח מה מתנת שכיב מרע בלא שום תנאי חוזר אף גיטו נמי אם עמד חוזר ממילא בלא שום תנאי ומסיק דרבה ורבא לא ס"ל הא דרב הונא דכיון דאם עמד חוזר וכי מיית הוי גיטא אמרי יש גט לאחר מיתה כמו מתנה שאינה חלה עד לאחר מיתה כמו כן גט ואין להקשות לפירושו דכיון דבסתם אם עמד חוזר מה צריך במתני' למיתני מהיום אם מת מעכשיו אם מת בסתם נמי הוי כמהיום וכמעכשיו דאיצטריך לאשמועינן איזה לשון משמע מחיים ואיזה לאחר מיתה אבל קשה דאמאי הוצרך שמואל לתקן בגט דשכיב מרע לקמן בפרקין (דף עה:): אם ימות יהא גט ואם לאו לא יהא גט כיון דבסתם נמי חוזר אם עמד ומיהו י"ל דשמואל לא סבר כרב הונא אלא כרבה ורבא ומיהו קשה דהא אמרי' באיזהו נשך (ב"מ דף סו.) ההוא שכיב מרע דכתב גט לדביתהו איתנח אמרה ליה דביתהו אמאי קא מיתנחת אי קיימת דידך אנא וקאמר דפטומי מילי נינהו ופריך פשיטא ואמאי פשיטא והא רב הונא אית ליה הכא אם עמד חוזר ע"כ נראה לר"ת שכ"מ שנתן גט ולא התנה דאם עמד אינו חוזר ולא דמי למתנת שכ"מ דאם עמד חוזר דמתנה אינה חלה כלל אלא לאחר מיתה אבל גט חל מחיים דדעתו שיהחול מיד הלכך אינו חוזר אם לא פירש וגיטו כמתנתו דקאמר רב הונא אומר ר"ת מדקאמר גיטו ולא קאמר גט שכ"מ משמע דקאי אמתני' דמהיום אם מת מחולי זה וקאמר מה מתנתו אפילו בלא תנאי אם עמד חוזר אף גיטו בתנאי אם עמד חוזר ממילא שאין כאן עוד תנאי כיון דעמד אע"פ ששוב חזר ונפל באותו חולי הראשון ומת רבה ורבא לא סבירא להו הא דרב הונא דאפ"ל עמד והלך בלא משענת כיון דשוב מת מאותו חולי אינו חוזר והוא גט דאי לא הוי גט אע"פ שמת מאותו חולי יאמרו שאין תנאי החולי הזה גורם אע"פ שהתנה שהרי מת זה מאותו חולי אלא מיתה גורמת ולכך לא הוי גט כשעמד ויש גט לאחר מיתה אבל השתא דעמד אינו חוזר כיון דמת מאותו החולי יאמרו שתנאי החולי גורם ולא מיתה ופריך אם אמרת אם עמד חוזר למה לי אומדנא לפי' רש"י פריך מכ"ש דכיון דאמרת דאם עמד חוזר אף כשנתן גט סתם כ"ש דהיכי דפירש מהיום אם מת ולפי' ר"ת פריך בפשיטות.

ערוך השולחן אבן העזר הלכות גיטין סימן קמה סעיף ל

תקנה זו שכתבנו נקראת בפוסקים בשם תקנת הר"י מפרי"ש ולדעת התוס' [שבת נ"ו. גיטין ע"ג ב] גם במלחמת בית דוד היו עושין כן שכתבו לנשותיהן גט גמור כדי שאם ימות במלחמה שלא תזקק ליבם אך היו עושין בצנעה שלא יתפרסם ובשובם ממלחמה נשאו זא"ז ומהאי טעמא היתה בת שבע מותרת לדוד דאוריה גירשה [ע' מהרש"א שילהי גיטין בד"ה למען ידעו הדורות] והדבר פשוט שאם אחר שהבריא אין רצון האשה להנשא לו שמשלמת הקנס או מהמשכונות ואין ביכולתו לבטל את הגט אחרי שנתגרשה סתם וקרעו את הגט וזה קרוב לשלש מאות שנה שקם אחד מהגדולים וערער בזה לומר שזה שמתקשרים אח"כ חשוב כאלו התנה שאם לא מתי לא יהא גט ורבו עליו חכמי הדור וביטלו את דבריו וגזרו בגזירה שלא להוציא לעז על זה וצדקו מאד בזה ועיקר טעמו של אותו גדול הוא מפני האומדנא שבוודאי אלו ידע שלא תתרצה לחזור אליו לא היה מגרשה וכבר בארנו בסי' מ"ב דבגיטין וקדושין לא אזלינן בתר אומדנא ומטעם זה קיי"ל דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא ולכן אין בגיטין דיני אסמכתא והטעם דגיטין וקדושין דעיקר קיומם הוא רק ע"י עדים ובינו לבינה לא מהני הולכין רק אחר המעשה ודיבור פה ולא אחרי מחשבות שבלב שזהו עיקר טעם אומדנא ואסמכתא משא"כ ד"מ לא איברו סהדי אלא לשיקרא [ואף לפמ"ש התוס' רפ"ד דגיטין בד"ה מ"ד ע"ש בסה"ד ג"כ לא שייך כאן דאין לנו לדעת דעתו מעצמינו וגם אינו דומה למ"ש הב"ש סי' מ"ב סקי"ב בשם המרדכי דהתם הוה כראיה ממש ואף גם בזה חולק הרשב"א ע"ש ומאד תמיהני על הגאון בעל משכנות יעקב סי' ל"ד שערב לבו לחזק דברי המהר"ם לובלין נגד כל גדולי הדור וכל דבריו לפי מ"ש נדחו מכל וכל וכ"כ הב"ש סקט"ז והב"ח סי' קמ"ח וח"ו לחלוק בזה ודו"ק]:

Giving a Conditional Divorce

משנה מסכת גיטין פרק ח משנה ח

כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זה לזה ולאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש ושובר מיד האשה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה רבי אליעזר אומר אם לאלתר יצא אין זה גט אם לאחר זמן יצא הרי זה גט לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני **כתב לגרש את אשתו ונמלך בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה ובית הלל אומרים אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה:**

תוספות יום טוב מסכת גיטין פרק ח משנה ח

כתב לגרש כו' - בש"א פסלה מן הכהונה. חומרא בעלמא היא שהחמירו בקדושת יוחסין לאוסרה לכהונה מפני כתיבת הגט. כדמוכח בגמ':

שולחן ערוך אבן העזר סדר הגט סעיף צט

אם נותנו לה על תנאי, יאמר לה בשעת נתינה: הרי זה גיטך והרי את מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ע"מ שאם לא באתי מהיום עד י"ב חדש יהא גט מעכשיו, ואם אבוא בתוך הזמן הנזכר ואראה בפני פלוני ופלוני לא יהא גט ותהא היא נאמנת עלי לומר שלא באתי ושלא פייסתיה.

Get al T'nai – R' Yitzchak Elchanan
Apr. 6, 1997

1) Can a divorce 'out of love' be done without knowledge of the woman?

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פד עמוד ב
דאמר להו רבא להנהו דכתבי גיטי: שתקו שתוקי לבעל עד דכתביתו ליה לתורף דגיטא.

רש"י מסכת גיטין דף פד עמוד ב
שתוקי שתקיה - נזפו בו שלא יזכיר שום תנאי.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קמז סעיף א
כיצד מגרש אדם על תנאי, לא שיאמר: כתבו גט לאשתי על תנאי זה, או כתבו ותנו לה על תנאי זה, ואצ"ל שלא יכתוב בתוך הגט: על תנאי זה גירש פלוני את פלונית, אלא כיצד עושה, אומר לסופר לכתוב, ולעדים לחתום, וכותבים גט כשר בלא שום תנאי בעולם, ואח"כ נותן לה הגט ואומר לה: הרי זה גיטיך או הרי את מגורשת ממני על מנת כך וכך, או יאמר לשליח: תנו לה גט זה ע"מ כך וכך.

בית יוסף אבן העזר סימן קמז
המטיל תנאי בגט צריך שלא יכתבו בגט וכו'. בריש פרק בתרא דגיטין (פב.) תנן המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לאיש פלוני רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרים כיצד יעשה יטלנו ממנה ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם ואם כתבו לתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול. ובגמרא (פד:) אמר רב ספרא כתבו בתוכו תנן פשיטא כתבו בתוכו תנן מהו דתימא הני מילי לאחר התורף אבל לפני התורף אפילו על פה נמי פסול קמ"ל ורבא אמר לא שנו אלא לאחר התורף אבל לפני התורף אפילו על פה נמי פסול ואזדא רבא לטעמיה דאמר להו רבא להנהו דכתבי גיטי שתקוה שתוקי לבעל עד דכתביתו לתורף דגיטא. ופסקו הפוסקים כרבא. וכי כתבו בתוכו דפסול אפילו חזר ומחקו הוי טעמא משום שנכתב שלא לשם כריתות כיון דאגידיא ביה ליאסר לאותו פלוני מחמתו. ומאי דאמר רבא לפני התורף אפילו על פה נמי פסול כלומר שאם קודם כתיבת התורף אמר לסופר לכתבו על דעת כן אפילו לא נכתב בתוך הגט פסול ולא יגרש בו אפילו סתם ואפילו אם ביטלו כיון שאינו כורת בשעת כתיבה. וגרסינן תו בגמרא כל התנאים פוסלים בגט דברי רבי וחכמים אומרים כל שפוסל על פה פוסל בכתב וכל שאינו פוסל על פה אינו פוסל בכתב חוץ שפוסל על פה פוסל בכתב על מנת שאינו פוסל על פה אינו פוסל בכתב אמר רבי זירא מחלוקת לפני התורף דרבי סבר גזרינן על מנת אטו חוץ ורבנן סברי לא גזרינן אבל לאחר התורף דברי הכל כשר ורבא אמר מחלוקת לאחר התורף דרבי סבר גזרינן אטו לפני התורף ורבנן סברי לא גזרינן אבל לפני התורף דברי הכל פסול. ופסקו כרבא. ופירש רש"י כל התנאים פוסלים בגט אם כתבו בתוכו ואפילו נתקיים התנאי. וכתבו התוספות (ד"ה כל התנאים) שאין נראה לר"י דמה שייך לגזור בעל מנת שתתני לי מאתים זוז וכיוצא בו אטו חוץ כיון שאין שם שיור כמו בחוץ ולא היה שייך בשאר תנאים לגזור אטו חוץ אם לא על מנת שלא תנשאי לפלוני גרידא דהוי שיור ולכן פירש ר"י דהך ברייתא קיימא אמתניתין דקתני אם כתבו לתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול וקתני עלה בברייתא כל התנאים נמי שכתבן בגט וחזר ומחקו וביטל התנאי פסול הגט אם לא נתקיים התנאי כאילו לא נמחק דאין מחיקה מועלת בתנאי לבטלו ולעשות כאילו לא נכתב דגזרו על מנת אטו חוץ ובחוץ לא מהניא מחיקה **דלא נכתב לשם כריתות** ורבנן לא גזרי ומכשרי בעל מנת אם חזר ומחקו אבל אם נכתב ולא נמחק כשר לכולי עלמא...

ולענין מה שכתב הרמב"ם דהויא ספק מגורשת כתב הרב המגיד (ה"ד) שייצא לו מהירושלמי שבפרק כל הגט (ה"א) שפיסול תנאים הוי מפני שאין אומרים יש ברירה דאע"פ שנתקיימו מכל מקום בשעה שנכתב הגט לא היה ספר כריתות והוא ז"ל סבור דגמרא דידן לא פליגא בהא דלא אדכרי בגמרא גזירה בדינים אלו אלא לדברי רבי אבל לרבנן דקיי"ל כוותיהו לא הזכירו כלל וכולהו פיסולי (דרבנן) [לרבנן] דינא נינהו מחשש ברירה והויא לה ספק מגורשת זהו דעתו ז"ל אבל דעת הרבה מהמפרשים הוא דליכא מאן דפסיל מדינא אלא חוץ בכתב ולפני התורף ושאר הפסולים הם משום גזירה אטו האי וכל מה שנזכר כאן כולן כשנתקיימו התנאים או שחזר ומבטלן בשעת נתינה אין בהם מי שפוסל מן הדין ויש מוסיפין (עיינין רשב"א פד: ד"ה ורבא אמר) לפסול מן הדין חוץ לפני התורף אפילו על פה והשאר מן הגזירה עכ"ל. ודעת הרשב"א (פד: ד"ה והרב בעל המאור) והר"ן (מד: דיבור ראשון) בהמגרש שלא כדברי הרמב"ם שסובר דגמרא דידן לא פליג אירושלמי בטעם פיסול התנאים. ויותר מזה מחמיר הרי"ף שכתב בתשובה (סי' לב) הנותן [גט] על תנאי וכו' אבל לכתוב התנאי בתוך הגט או מאחוריו אינו רשאי. ואפילו לאחר התורף נמי פסול מטעמא דקאמר דאית לבעל זכותא בגויה...

שו"ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן נג
אל כבוד הרב ה"ג כו'

(א) מכתבו הגיעני בשאלתו במי שיוצא לצבא ואשתו אינה אצלו ורוצה להשליש גט עבורה ביד שליח וע"פ ב"ד אם תתרצה לקבל הגט דימסור לה. וע"ז כתב כת"ר דיש לחוש ע"פ המבואר באה"ע סי' קמ"ז ובגיטין (דף פ"ד) במימרא דרבא דאין להתנות שום תנאי בעולם מקודם כתיבת הגט. וע"כ ב"ד דאין נותן את הגט רק בתנאי שתתרצה לקבל הגט ובעת כתיבת הגט אינו

מבורר לנו אם תתרצה לקבל הגט ע"כ הוי זה כמו תנאי קודם הכתיבה דלא מהני הגט כ"ז דלא היה ריצוי שלה על כתיבת הגט בעת כתיבתו אף דמתרצית עכשיו לקבל הגט. ומחלק דשאני בזמן הש"ס דה"י בידו לגרשה בע"כ א"כ ה"י יכול לכתוב להגט אף דאינו מגרשה בע"כ ודומה זה להך מימרא דרבא דאמר שתוקי שתקי להבעל עד דכתביתו כו'. משא"כ האידנא ואף אם יהיה הוכחה לזה מ"מ טעמא בעינן והאריך כת"ר בזה.

ענף א (ב) והנני להשיבו כי אין מקום לחששות כת"ר וכבר נהגו בכל בתי דינין אם יבא אחד מן הנשלח לצבא וכיוצא ורוצה להניח גט עבור אשתו שמזדקקין הב"ד לזה ובאופן שאם תתרצה לקבלו שיומסר לה מן השליח. ואין פוצה ומערער לחוש לסברות כת"ר...

(ד) והעיקר דמוכח מכל שולח גט ממדינת הים לא"י דאף דאינו ביד הבעל לגרשה בגט זה באותו היום מחמת מרחק מקומה וביום אחר יהי' מוקדם. ואלו ע"י השליח הא זה לא הוי בידו שיומסר לה הגט בע"כ א"כ הא לא הוברר לנו רצונה על קבלת הגט בשעת כתיבת הגט. ואין סברא לומר דכל הנך דמבואר בכולי ש"ס דשולח גט לאשתו דמיירי הכל דה"י ידיעה מן האשה שנתרצית לקבל הגט בעת כתיבת הגט. [וכן אין סברא לומר דמיירי הכל בכתב שבוע ולא זמן היום. ועיין באה"ע סי' קל"ו בב"ש ס"ק ז' ובאו"ח סי' של"ט במג"א ס"ק ט' וקצרת]. ומוכח מן כ"ז דאף היכא דלא היה ידוע לנו בעת כתיבת הגט אם תתרצה לקבל הגט וגם היכא דאינו בידו לגרשה בע"כ דמ"מ כותבין הגט אף לכתחילה. ולא חיישינן למה דאמר רבא בגיטין (דף פ"ד) דשתוקי שתקי לבעל עד דכתביתו להתורף כו' [והא דגיטין (דף י"ח) כתבי' ואותבי' בכיסתי' דאי מפייסה תפייס אין זה שייכות לענינינו כלל וקצרת].

(ה) והטעם הוא פשוט דכזה לא מקרי תנאי כלל. ודוקא במה דיש ביד הבעל לעשות לולי התנאי רק מן פאת התנאי שהתנה הבעל הוא מבטל למה שהיה בידו לעשות בלא התנאי. הוי זה בשם תנאי דאין יכול להתנות ע"ז מקודם כתיבת הגט לפי מה דתקנו חז"ל כן. וכן לשיטת הרמב"ם והשו"ע /אה"ע/ בס"קמ"ז סעיף ב' דתנאי קודם כתיבת הגט יש בו חשש דאורייתא משום דשייר לו זכות בהגט ואין זה כריתות. וזהו ע"פ הירושלמי דגיטין פ"ג ה' א'. והעיקר הוא דבעת כתיבת הגט בעינן דיהי' מבורר טפי וכעין סברת התוס' בגיטין (דף כ"ד ע"ב) ד"ה לאיזו שארצה אגרש כו'. ועיין ביש"ש שם. ועיין בשירי קרבן בירושלמי שם בד"ה דר"ש היא כו'. ובב"ש סי' קמ"ז ס"ק ג' ובביאור הגה"א זצ"ל שם. וכ"ז הוא רק היכא דלולי התנאי דהתנה בפ"ה ה"י מהני הגט בכל גווני. ע"כ קרינן ליה בתנאו דהתנה דשייר לו זכות בגופו של גט בעת הכתיבה. וכפי הנראה מן לשון הרמב"ם והשו"ע בס"קמ"ז סעיף ב' הנ"ל. אבל היכא דאף בלתי התנאי דהתנה אינו בידו בשום אופן לגרשה בלתי רצונה ע"כ שפיר יכול לעשות לשליח את הסופר שיכתוב הגט. וימסרנו ביד השליח דיגרשה כשתרצה לקבל הגט. וע"כ אף האידנא דאי אפשר בשום אופן לגרשה בע"כ וגם בעבר וגרשה בע"כ אין הגט כלום כמבואר בהתקנות סוף שו"ת מהר"ם מרוטנבורג וידעתי למש"כ הנו"ב בזה ואכ"מ דמ"מ שפיר כותבין ונותנין אף בעת שלא נברר לנו דעת האשה.

(ו) ויש להסביר ביתר ביאור דהא עיקר התקנה דרבא דאמר שתקי שתוקי להבעל כו' ה"י זה היכא דהתנאי שלו הוא לאחר שיומסר הגט ליד האשה ויהי' נתינה לידה ואחר נתינת גט יחול התנאי שהתנה בזה שפיר שייך סברת הרמב"ם והשו"ע דכתבו דלכן ספק מגורשת משום דהוי בזה שיוור להבעל זכותו בגופו של גט. והכוונה דאין זה מקרי כריתות כנ"ל. אבל היכא דהוי תנאי בעיקר הנתינה לידה ואם לא תתרצה לקבלו אז לא הוי נתינה בעולם כלל... ע"כ אין לחוש כלל אף דבעת כתיבת הגט לא ה"י ידוע לנו אם תתרצה לקבלו. ולא שייך בכה"ג לומר דלא הוי כריתות בכה"ג. דהא בלא"ה כ"ז דלא יומסר הגט ליד האשה לא הוי שום ממש מן הגט. רק היכא דאף לאחר שיומסר הגט לידה לא נתברר אם יהי' גט או לא מצד התנאי בזה שפיר חששו לחשש דאורייתא לשיטת הרמב"ם והשו"ע וסייעתם. או מדרבנן דתקנו מצד גזירה לחוש בכה"ג. אבל היכא דאחר הנתינה לידה יהי' מבורר לנו בלא שום תנאי דהוא גט כשר לגמרי רק דלא נתברר לנו בעת כתיבתו אם יהי' נתינה לידה או לא. בכה"ג כשר הגט וקרינן ליה שפיר כריתות דהא ידוע לנו בעת כתיבתו דבעת דיגיע הגט ליד האשה תהיה מגורשת. והא כל זמן דלא יהיה נתינה לידה בודאי לא שייך למקריי' כריתות משום הכתיבה לבד. ועיקרו הוא רק בעת שיומסר לידה אז יהיה כריתות וע"כ כיון דבעת דיגיע לידה לא יהיה שום תנאי אחר על הגט ע"כ לא גזרו חז"ל בזה וכן להסוברים דיש בזה חשש מה"ת אבל בנ"ד אין בו שום חשש כלל וכפי שנתבאר בטוב טעם.

ענף ב (ז) והנה הא אף בזמן הש"ס דהיה יכול לגרשה בע"כ. מ"מ הא ביד האשה לברוח ממנו ולא יהיה ביד הבעל לגרשה בע"כ. וכדמצינו בגיטין (דף י"ב ע"ב) גבי עבד דאמרו וכי תימא אי בעי זריק ליה גיטא שביק ליה ועריק ואזל לעלמא. ועיין במהרש"ל ומהרש"א שם. והא דאמרו בכולי ש"ס דבידו לגרשה וכן בבעל שאמר גרשתי את אשתי או שאמר יש לי בנים דנאמן משום דבידו לגרשה. פירשתי במק"א הכוונה דזהו זכותה ובודאי תתרצה לקבל את הגט. והנה בכתובות (דף ט') אמרו דבעל שאמר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו. ולכאורה קשה ע"ז מן הא דסוף נדרים בהאומרת טמאה אני לך דכתב הר"נ שם דלא דיינינן בזה שווי' אנפשי' חד"א משום דמשועבדת לבעלה. א"כ קשה אמאי לא דיינינן גם באומר פ"פ מצאתי דלא יהי' יכול לאוסרה עליו דהא משועבדת לה. אבל באמת אין זה קשה משום דשא"ה דהא ביד הבעל לגרשה בע"כ וע"כ לא אלים שיעבודה כ"כ. אך לפי מש"כ להסברא דבידה למיערק א"כ אינו בידו לגרשה. ומ"מ י"ל דשא"ה גבי פ"פ דמייירנן לענין זכות האשה דיש לה לתבוע מבעלה כל חיובי האשה שיש לה על בעלה מצד מה שמשועבדת לה בזה שפיר דיינינן דאין זה מקרי שעבוד אלים כיון דהא אם תבא לתבוע ממנו את זכות השעבודים שיש לה עליו אזי בידו לגרשה בע"כ. והא דר"פ המדיר דאמרו וכי משועבדת לה היכי מצי מדיר כו'. כתבתי מזה במקום אחר. משא"כ גבי עיקר נתינת הגט לאשתו בזה שפיר יש לדון דהא הוי בתנאי אם יהיה בידו ליתן לה הגט. ובאמת הא אין זה בידו דהא יכולת בידה לברוח ממנו באופן שלא יהיה היכולת ביד הבעל לתת לה הגט בע"כ אם תברח ממנו. א"כ יהי' זה כמו תנאי קודם כתיבת הגט לפי דברי כת"ר ולא יהיה מהני הגט אף קודם חתימת הש"ס כ"ז שלא נתרצתה מרצונה בפירוש לקבל הגט מקודם שנכתב הגט. ובאמת זה אינו דהא בזמן הש"ס היה יכול לגרשה בידו בע"כ בודאי. וע"כ מוכח דכה"ג אין זה מקרי בשם תנאי כיון

דאף בלא תנאי בפ' ממנו אין ביכולתו לעשות באופן אחר כלל. ע"כ ה"ה בנ"ד אף לאחר דתיקן רגמ"ה שלא לגרשה בע"כ כנ"ל. ג"כ יכול לצוות להסופר לכתוב את הגט אף היכא דלא נתברר לנו רצון האשה אם תרצה לקבל את הגט. משום דמה דאין יכול לעשות במה שאינו בידו אין זה מקרי בשם תנאי כלל. או כפי הטעם השני שכתבתי לעיל דכיון דלאחר שיגיע הגט לידה לא יהיה שום תנאי אחר ע"כ אין זה דומה להך דגיטין (דף פ"ד) ולהך דאה"ע סי' קמ"ז וכמש"כ לעיל בארוכה...

(יב) אך יהי' כפי שיהיה עכ"פ מוכח מסוגיא זו דהיכא דלא התנה בפירוש דאין לחוש כלל אף דיש לנו ספק בעת הכתיבה ובעת הנתינה מכש"כ היכא דלא הוי הספק רק בעת הכתיבה. אבל אחר הכתיבה יבורר לנו בעת הנתינה כי הוא גט בלא תנאי א"כ מקרי בודאי כריתות בעת הכתיבה דידוע לנו כי אחר שיגיע לידה יהי' עליו שם כריתות. ובפרט דהא בנ"ד אף אם לא אמר בפירוש דמוסר הגט ביד השליח רק באופן שתראה לקבל הגט. ג"כ ידעינן דלא יתן לה הגט רק כשתראה האשה לקבלו. ע"כ אין לנו להחמיר בזה מצד תנאי קודם הכתיבה וכדמוכח מהך דגיטין (דף ע"ב) הנ"ל. ולכן שפיר נהגו להשליש גט למי שנצרך לילך למלחמה אף דהוי ספק בעת הכתיבה אם תרצה לקבלו. ובאמת זה הוי זכות לה. ועיין באה"ע סי' ק"מ סעיף ה' ברמ"א דהיכא דהוי זכות לה דס"ל להרבה פוסקים דמזכה לה שלא בפני' משום דאנן סהדי דרוצית בכך. ואף המחמירין שם הוא משום דלא ברירא לנו שרוצית בהגט ושמא בעת שנותן להשליח אין רצונה בהגט. או משום סברת המהרי"ק בשם הרי"ף בפ"ק דגיטין דאין גט עד שיבא הגט לידה כמבואר שם. אבל בגט ע"י שליח להולכה בודאי יכול לצוות להסופר ולהעדים לכתוב ולחתום וליתן אף שאינו בדעתו לגרשה בע"כ רק מרצונה. ובפרט לדברי הנו"ב דע"י שליח אינו יכול לגרשה בע"כ כלל אף בזמן הש"ס כנ"ל.

(יג) ונ"ד הוא כמו המבואר בגיטין (דף ס"ה ע"ב) דהמפרש והיוצא בשיירא באומר כתובו דכותבין ונותנין לה הגט. והא לדברי הנו"ב אין ביכולתם ליתן לה הגט בע"כ ואפ"ה כותבין ונותנין לה הגט. והעיקר הוא כיון דא"צ להתנות ע"ז בדרך תנאי רק דממילא הוא דכל זמן דלא תרצה לקבל הגט לא ינתן לה הגט ואין בדעתו שיותן לה הגט בע"כ. וע"כ אף להחולקים על הנו"ב מוכח דאין זה מקרי תנאי בעת הכתיבה. וכל זמן דלא יהי' נתינה לידה ממש. אין ממש בכתיבת הגט כלל. ואין זה דומה לכל תנאי בעת הכתיבה לפי דבנ"ד יתברר לנו דהוי גט כשר מיד שיגיע הגט לידה. ועוד דאף לאחר חתימת הש"ס דאין יכול לגרשה בע"כ רק מרצונה ולא ידעינן בעת הכתיבה אם תרצה לקבל גט. מ"מ יכול לצוות להסופר ולהעדים לכתוב ולחתום וליתן לה אם תרצה לקבלו. כיון דאף בלא תנאי בפירוש ע"ז ג"כ לא יומסר לה הגט רק ברצונה משום דא"י לגרשה בע"כ וגם הא אין בדעתו ע"ז כנ"ל. וע"כ ה"ה אף בתנאי שמתנה בפירוש ג"כ לא יזיק כיון דהתנאי הוי למותר. וגם בלא התנאי ג"כ לא ה' בדעתו כלל לגרשה בע"כ אף אם ה' ביכולתו ובפרט האידנא שאין יכול לגרשה בע"כ. לכן ודאי יכול לצוות להסופר ולהעדים לכתוב ולחתום אף שאין ידוע לנו אם תרצה לקבל הגט. ואין לחוש כלל. ויותר טוב אשר בעת שיצוה להסופר ולהעדים לכתוב ולחתום לא יתנה הבעל שום תנאי אז כלל רק אנן מעצמינו ידעינן כי השליח לא יתן לידה בע"כ רק אם תרצה לקבלו ובלתי רצונה לא יהיה הנתינה כלל וכפי כל הטעמים שנתבארו בעז"ה.

אחר כותבי כל זה ראיתי בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' ס"ו שהעיר בכעין זה ע"ש. ידידו יצחק אלחנן בהרב מ' ישראל איסר זצ"ל החופ"ק.

Get al T'nai
May 4, 1997

1) Proper formulation of condition

שו"ת משיב דבר חלק ד סימן נא

תשובה לבני הגאון האב"ד דק"ק מאסקווע שליט"א.

איש אחד והוא כהן, יצא למלחמה ושלה מעיר לובען ג"פ לאשתו בעיר אבעל על תנאי אם לא יבא במשך שתי שנים מיום שנים עשר לירח תשרי ה"ז גט, ופי' בזה"ל על מנת שאם לא באתי מהיום שנכתב הגט עד כלות שתי שנים כו' לעיר הנקרא אבעל דיתבא על נהר אבעל יהא גט משעה שתמסר הגט לידה ואם באתי בתוך השתי שנים הנ"ל ואתראה בפניה בפני הרב והשו"ב אשר יהיה בעיר הנ"ל בזמן ביאתי שמה לא יהא גט, ותהא נאמנת לומר שלא באתי תוך הזמן לעיר הנ"ל אף אם אני אומר שבאתי לעיר הנ"ל עד שאלך עמה להרב והשו"ב שיהיה בעיר הנ"ל בעת ביאתי שמה ואתראה שמה בפניה בפני הרב והשו"ב הנ"ל כו':

והנה שב הבעל בשלום מן המלחמה והרי הוא במאסקווא אבל אינו יכול להגיע לעיר אבעל באשר הוא עובד בצבא ושרי החיל אינם מניחים אותו לזון משם, בעצם ימי עבודתו, ובין כך יעברו השתי שנים, והאשה צווחת שרוצית לבטל הגט ולראות בחיים עם בעלה כהן הנ"ל:

והנה זה הדין כהיותו מבואר ברמב"ם (פ"ט מה"ג) ובשו"ע (סי' קמ"ד) שבכל התנאים שהם תלויים ברצונה אם רצתה ומחלה אותן לבעלה בטל הגט, ומש"ה צריך לפרש נאמנת עלי לומר שלא פייסתיה, וכ"כ הרשב"א והר"ן והה"מ בשם שו"ת הרי"ף בביאור הסוגיא ס"פ מי שאחזו וליחוש שמא פייס, שמא פייסה בדברים ומחלה התנאי, ואף על גב שאין מבואר בלשון הרמב"ם והשו"ע דמירי בכותב על תנאי ומעכשיו, מכ"מ ביארו הה"מ והב"ש דע"כ מירי בהכי דבל"ז הרי הבעל יכול לבטל הגט בעצמו והכי הוכיח בחי' הרשב"א בדעת הרי"ף ממש"כ באותה תשובה והובא בהה"מ וזה ששאלת למה אין חוששין שמא פייס בשאר תנאים כגון ע"מ שתתן לי מאתים זוז וכי"ב כו', ומכ"ז הוכיחו דהרי"ף ורמב"ם והמחבר קיימי בדעת הרמב"ן, דאע"ג דבאומר על מנת א"א להבעל לבטל ולהוסיף על תנאי כמבואר בפ"ח מה"ג ובשו"ע (סי' קמ"ג), מכ"מ ברצון ודעת האשה אפשר לבטל התנאי, ומש"ה באומר ע"מ שתתן לי מאתים זוז אפשר לבטל מרצונה זה התנאי ולהטיל תנאי אחר והיינו הברייתא דגיטין (ע"ו א') אמר לה כו' וחזר ואמר לה כו' ביטל כו'.

ובאמת קשה טובא אמאי לא פ' הרמב"ם והמחבר דמירי אפי' באומר על מנת, והרי אין הדין ברור ותלוי בנו' הברייתא/גיטין/ (ע"ו ב') ה"ז גיטך ע"מ שאעבור מנגד פניך כו' או כ"ז שאעבור כו' וע"ז מקשה הגמ' וניחוש שמא פייס, ואם נו' הברייתא כ"ז שאעבור כו' אין מכאן ראייה דמהני מחילה לעל מנת, והא דמקשה הגמ' אמתניתין מעכשיו אם לא באתי כו' וניחוש שמא פייס, הרי נו' הרי"ף וניחוש שמא בא, וקושיא חמורה היא ומש"ה החליט הגאון גט מקושר בדעת הרמב"ם והמחבר והרי"ף בע"מ ומעכשיו לא מהני מחילה שלה ולא כהרמב"ן, עוד קשה לי אי איתא דהרי"ף ס"ל כהרמב"ן ז"ל א"כ כשמקשה וזה ששאלת למה אין חוששין שמא פייס בשאר תנאין כו' ויישב משום דהכא אם פייס ומחלה התנאי נמצא גט בטל והיא א"א כמו שהיתה, אבל התנה שתתן לי מאתים זוז או שתשמש את אביו ומחל לה התנאי הרי הגט קיים ומאי איכפת לן כו' עכ"ל ואי איתא דהרי"ף כהרמב"ן ס"ל א"כ אכתי במקיימת התנאי ונותנת מאתים זוז ניחוש שמא פייס ובטלו התנאי מרצונה, אלא ודאי לא מהני בטול התנאי לבטל הגט בשום אופן:

איברא הוכחת הה"מ דמירי אפילו בע"מ חזקה, דאי רק באם למה צריך מחילה ופיוס שלה הלא הבעל יכול לבטל ותו הרי נו' דילן בגמ' לאיכא דמתני לה אמתניתין ניחוש שמא פייס לאו מילתא זוטרתיה היא, אלא נעשה אזנינו כאפרכסת למ"ש הר"ן ס"פ מי שאחזו, דדוקא במתנה להנאתה של האשה מהני פיוס שתאמר כלום אמרתי אלא להנאתי זו היא הנאתי אבל במתנה עמה שתתני לי מאתים זוז ונתגרשה מעכשיו ודאי לא כל הימנה לומר שאפילו קיימה תנאה (כצ"ל) שלא תהא מגורשת, והיה ברייתא דלעיל דבטלו דבריו האחרונים את הראשונים או תתפרש כפרש"י או איתא כמ"ד ע"מ לא כאומר מעכשיו עכ"ל, וה"ז אמת וה"ז נכון בדעת הרי"ף ז"ל ומש"ה לא קשה בתנאי דע"מ שתתן לי מאתים זוז וכדומה אלא שמא פייס הוא ואמר שיהא גט אפילו לא תתן, וזה ודאי אפשר כמש"כ הרמב"ם (ספ"ח הכ"ג) עד שתתן אותו כלי כו' או עד שיבטל התנאי, וכ"כ בש"ע (סי' קמ"ג ס"ה) וי"א דה"מ כו', אבל ביטל התנאי לומר דאפילו תתן לו מאתים זוז לא יהא גט זה א"א בשום אופן, והכי יש להוכיח עוד בדעת הרמב"ם ששינה בפ"ח הי"ח הברייתא דבטל דבריו האחרונים כו' מלשון שנשנית בעל מנת, וכתבתי בהע"ש (סי' קל"ה אות ד') משום דס"ל דע"כ האי תנא ס"ל דעל מנת לאו כאומר מעכשיו, ולא כהרמב"ן, וממוצא דבריו תלמוד שמש"כ שם באות ג' וה' בדעת השאלות דלא כהרמב"ן, והוכחתי ממה שיישב ברייתא זו כפרש"י דמירי בדלא מסר לה עדיין, אבל מכ"מ מודה בתנאי שבא להנאתה כמו אם לא באתי, יכולה היא לבטל ולומר הרי לי כמו שבא:

מעתה לא תקשה עוד אמאי לא פ' הרמב"ם והמחבר דאפי' בעל מנת כך הדין שיכולה לבטל התנאי שבא להנאתה, דאחר שעיקר הטעם הוא משום דיכולה לומר הריני כאלו נתקבלתי הנאה זו, מה לי אם אומר אם או ע"מ, בשלמא לדעת הרמב"ן דאינו מחלק בין תנאי שבא לטובתה או תנאי ע"מ שתתן לי מאתים זוז, ובכלהו תנאי ס"ל שיכולין לבטל מדעת שניהם, ולא מחמת דהריני כאלו נתקבלתי שפיר יש מקום לחלק בין אומר אם לא אבא או אומר על מנת כו' משא"כ לדברינו שהטעם משום דהוי הריני כאלו נתקבלתי מאי נ"מ בזה איך שהוא אומר:

ובאמת הא שלא הגיעו הרמב"ן ורשב"א לדעת הר"ן ז"ל הוא משום דעת הרשב"א בח' מס' נדרים דהריני כאלו נתקבלתי אינו אלא מטעם דאם תתן ויחזור לה, וא"כ אפוכי מטרתא למה לי, אבל בשאר תנאים א"א לומר הכי כאלו נתקיים התנאי, וכבר הובאה דעה זו ביו"ד (סי' רל"ב), אבל אנן קיי"ל דבכל תנאי שהוא לטובתו יכול לומר הרי אני כאלו נעשה, וה"ז ברור בדעת הרמב"ם והמחבר בלי שום מחלוקת זולת דעת רש"י ותוס' שנדחקו בפ' וניחוש שמא פייס, והכי מבואר עוד דעת רש"י ריש מס' כתובות בסוגיא דלא שמייה מתיא, שכתב והוי גיטא ואם רצתה תנשא לאחר וגם לכהונה נפסלה מהיום עכ"ל, ולא הוצרך רבינו ללמדנו שאם רשאה לינשא לאחר שאסורה לכהונה, אלא אפילו היא צווחת דשמייה מתיא מכ"מ פסולה לכהונה:

מעשה הלכה רווחת בשו"ע בנ"ד דיכולה היא לומר הרי אני כאלו בא בעלי לעיר אבעל, ואפילו היה כאן חומר דא"א יש לנו לסמוך על הכרעת השו"ע מכש"כ שאין כאן חומר א"א שנחוש למחמירים, **ואדרבה להוציא אשה מבעלה יש לנו לסמוך על דעה שאינה מוסכמת פ"כ**, כהא דאיתא ביבמות (דף לז) גבי אשת כהן כיון דלא אפשר עבדינן כרבנן, אע"ג דלשיטת הרי"ף ורש"י והרמב"ם הוא ספק דאורייתא לרשב"ג דקיי"ל כוותיה כמש"כ בהע"ש (סי' קס"ז אות י"ז), מכש"כ בנ"ד דהלכה ברורה ומוסכמת בשו"ע היא שיכולה היא להתפייס ולומר הרי כאלו הוא בא, והוא ג"כ יבטל הגט כמבואר בשו"ע ותו לא מידי:

וראוי לדעת אשר הרב דק' לובענן מסדר אותו הגט, קלקל הרבה בלשון שאינו מובן כלל כאשר יבואר:

וז"ל נו' התנאי (בסי' קנ"ד ובס"ג), ע"מ שאם לא באתי מהיום עד י"ב חודש יהא גט מעכשיו ואם אבוא בתוך הזמן הנזכר ואראה בפני פלוני ופלוני לא יהא גט ותהא היא נאמנת לומר שלא באתי כו', אין הכונה שתולה הדבר בעדים משום שאם יאמר הבעל שבא, דא"כ הוא לחנם שהרי האמינה לומר שלא בא, ואם תולה בעדים במה נאמנת, וגם למה לו לייחדם לומר בפני פלוני ופלוני ולא אומר ואראה בפני שני עדים, אלא כוונת הסדור לטובת הבעל והאשה גם שניהם, שלא יערימו זא"ז, ובזה ברור שאם יבא ויתראה לפניו א"צ עדים, ולא איברי סהדי אלא לשקרי, וע"ז חששו שמא יאמר הבעל שבא והתראה עמה, ע"ז האמינה לומר שלא בא, אבל א"כ יש לחוש להיפך, שמא תשמיט עצמה כל אותו המשך, וכההיא ד"ב חודש של בתי ערי חומה, ע"כ תקנו שאם יתראה בפני עדים שבא ה"ז ביאה מעליא, אבל א"כ היה מקום לחוש שמא יאמר הבעל שהתראה בפני עדים והלכו למדה"י ע"כ תקנו שיתראה דוקא בפני פלוני ופלוני, והיינו דאיתא במס' שבועות (מ"א ב') דלהכי קאמר ליה בפני ראובן ושמעון כי היכי דלא נדח'י, הא מיהא ברור שאם התראה עמה באיזה מקום שתהא ותודה שכן היה, ה"ז הגט בטל, רק אם יהיה הכחשה ביניהם, אזי עליו להביא עדים פלוני ופלוני, והיא לא האמינה נגד אותם העדים וכמש"כ הב"ב בשם הריב"ש (שלהי סי' קמ"ד) ואם היה סידור זה הגט בזה הנו', היה עצה פשוטה שתסע האשה למאסקווא ותתראה עמו:

אבל הרב המסדר בק' לובענן סידר בזה"ל ואתראה בפניה בפני הרב והשו"ב אשר בעיר אבעל בזמן ביאתי שמה לא יהא גט, **משמע שהתנאי היה שתתראה עמו דוקא בפני הרב והשו"ב שבעיר אבעל ובל"ז אינו ביאה כלל, ודברים אלו אין להם שחר, וגם תמוה מה היינו עושים אם בשעת ביאה לא היה הרב באותו העיר וגם אינו מובן מה שסידר עוד שתהא נאמנת לומר שלא באתי כו', מה לה לנאמנות הרי אפילו תודה שבא והתראה עמה אינו ביאה עד שילך עמה להרב והשו"ב ויתראה עמה בפניהם, ואולי גם בזה הנו' היה הכונה שאם יבא ויתראה עמה באיזה מקום ותודה שכן היה, ה"ז ביאה והגט בטל, אלא שפירש שאינו ביאה אפילו אם יאמרו הרב והשו"ב שבא לפניהם עד שיבא עמה לפני הרב והשו"ב, ואז אם יעידו הרב והשו"ב שכן היה שהתראה עמה לפניהם, והיא תכחיש אותם, אינה נאמנת, וכמו שאני מפרש לשון סידור הגט שלפנינו, ואם אבא בתוך הזמן ואראה בפני פלוני ופלוני לא יהא גט, דפירושו שאז ודאי לא יהא גט אפילו תכחיש ותאמר שלא נתראה בפני פלוני ופלוני משא"כ אם לא יתראה בפני פלוני ופלוני אזי תלוי הדבר בה, שאם תכחיש ותאמר שלא בא והתראה עמה ה"ז נאמנת ה"נ יבואר לשון זה הסידור ואם באתי כו' ואתראה בפניה בפני הרב כו' לא יהא גט, דפירושו בודאי לא יהא גט אפילו תכחיש ותאמר שלא היה כן, אבל אם לא יתראה בפניה בפני הרב והשו"ב, תהא נאמנת לומר שלא התראה עמה, אפילו יעידו הרב והשו"ב שהתראה עמם לא שמה ביאה עד שיתראה עמה, והמה אינם יכולים להעיד שהתראה עמה עד שיתראה עמה בפניהם:**

הא מיהא גם לפי זה הנוסח עיקר הביאה נקרא במה שמתראה עמה, ותודה שהתראה עמה ה"ז הגט בטל, אבל **עדיין קלקל הרב בלשון הסדור על מנת שאם לא באתי כו' לעיר הנקרא אבעל כו' מבואר שיתראה עמה דוקא באותה עיר ולא שתבא למאסקווא להתראות עמו, והפלא על הרב המסדר למאי הוסיף דברים אלו מה שאין זכר להם בסדר גט, הא אין לנו עצה כי אם פסק השו"ע שאין להרהר אחריו, שיכולה היא למחול לבעלה זה התנאי, ויהי הגט בטל, ושלום על ישראל, כנפש העמוס בעבודה:**

הבא עה"ה היום ב' ט"ז תמוז, שנת תרל"ט.

נפתלי צבי יהודה ברלין.

והנני להוסיף...

מלבושי יום טוב משפטי התנאים סימן יב

שאלה אשה אחת נתגרשה מאישה בתן על תנאי חזל הפפור כפי מה שיש בידה מוכיז האשה פלונית קבלה נ"פ מבעלה פלוני מעכשיו ע"ס שאם לא יבוא עד ל"ג בעומר תרל"ט יהא הגט ובאם יבוא בתוך הזמן הגט כמל ונעשה ככל משפטי התנאים וביאתו תהי' לווימפעסק בפני הרבנים כד"צ ויסתין עד שיודיענה ותבוא כו'. והאיש הג"ל הוא עובר בחיל הצבא והלך למלחמה במדינת מורקיא ובאשר נגמרה המלחמה ונעשה שלום ביניהם וכמעט כל אנשי הצבא חזרו מצבא המלחמה ס"ס הוא נשאר עם הפאלק שדו באגרינאפל מטעם הממשלה ירה . והאשה יראת באשר אישה הוא בתן וכאשר יתקיים התנאי אז לא יהי' אפשר לשוב לבעלה ע"כ שאלה פי המורים מה לעשות והורת לה הרב הג' מחור"ר צבי דוב נ"י מק"ק האמ"י שתסע האשה לאגרינאפל ויבטלו שניהם את הגט . וגם צות שיקדשנה בעלה מחדש . ומבעלה היה לה סכתב סכתב שתבוא אצלו ותדוד עמו . ונסעה האשה לאגרינאפל ובאת לשם י"ד אייר שנת הג"ל . ול"ג בעומר היה אז ביום א' . ובטלו שניהם הגט . וקדשה שנית והרה"ג דווייעטקא מערער על הוראה הזאת וכתב לי כי לפ"ד היא נרושה נפרדת ובניה מסט כעת הם חללין . ונשאלתי מה דעתי בזה :

שולחן ערוך אבן העזר סדר הגט סעיף ל

אם הבעל נחפז ללכת ואינו יכול להמתין עד שיכתוב הגט ויחתם, אומר לסופר: כתוב הגט לאשתי וכו', כדלעיל, ואומר לעדים: אתם פלוני ופלוני היו עדים וחתמו בגט הנזכר וכו', כדלעיל, והריני ממנה את פלוני בן פלוני שליח להוליך הגט הנזכר לאשתי פלונית בת פלוני בכל מקום שימצאנה ותהא ידו כידי ופיו כפי (ודבורו כדבורי) ועשייתו כעשייתי ונתינתו כנתינתי ונותן אני לו רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים ואפי' בלא אונס עד שיגיע הגט לידה או ליד שלוחה ותיכף שיגיע הגט הנזכר לידה או ליד שלוחה מיד פלוני שלוחי או מיד שלוחו תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם. (ושאר דיני השליחות והרשאה ע"ל סימן קמ"א).

Get al T'nai - Background Sept. 14, 1997

1) How to write conditional divorce

שולחן ערוך אבן העזר סדר הגט סעיף ל

אם הבעל נחפז ללכת ואינו יכול להמתין עד שיכתוב הגט ויחתם, אומר לסופר: כתוב הגט לאשתי וכו', כדלעיל, ואומר לעדים: אתם פלוני ופלוני היו עדים וחתמו בגט הנזכר וכו', כדלעיל, והריני ממנה את פלוני בן פלוני שליח להוליך הגט הנזכר לאשתי פלונית בת פלוני בכל מקום שימצאנה ותהא ידו כידי ופיו כפי (ודבורו כדבורי) ועשייתו כעשייתי ונתינתו כנתינתי ונותן אני לו רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים ואפי' בלא אונס עד שיגיע הגט לידיה או ליד שלוחה ותיכף שיגיע הגט הנזכר לידיה או ליד שלוחה מיד פלוני שלוחי או מיד שלוחו או מיד שליח שלוחו כאמור תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם. (ושאר דיני השליחות והרשאה ע"ל סימן קמ"א).

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף סז עמוד ב

מתני'. מי שאחזו קורדייקוס, ואמר כתבו גט לאשתי - לא אמר כלום. אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס, וחזר ואמר לא תכתבנו - אין דבריו האחרונים כלום. נשתתק, ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו, בודקין אותו שלשה פעמים, אם אמר על לאו לאו ועל הן הן - הרי אלו יכתבו ויתנו.

רש"י מסכת גיטין דף סז עמוד ב

מי שאחזו קורדייקוס - שם שידה השולטת כשותה יין הרבה מגיתו. לא אמר כלום - שאין דעתו מיושבת. נשתתק - לאו שאחזו קורדייקוס קאי אלא אדם שנעשה אלם מחמת חולי. הרכין - הטה ויט שמים מתרגמינן וארכין שמיא (תהלים יח). בודקין אותו - בדברים אחרים שואלין לו דברים שהוא ראוי להשיב עליהן אם ראו דעתו מיושבת שמרמז על תשובת לאו הרכנה שדרך בני אדם להרכין על לאו ועל הן הן הרכנת הין שלשה פעמים לכל אחד כותבין ונותנין אם מרכין על הגט הרכנת הין.

שו"ת דברי מלכיאל חלק ד סימן קנו

באשר כעת הוא שעת מלחמה. והרבה מאחב"י יוצאים פתאום למלחמה. וחפצים לגרש נשותיהם כדי שלא ישארו עגונות ח"ו. או שלא יצטרכו נשותיהם לחלוץ. ובכ"ז חפצים שכאשר ישובו לשלום מהמלחמה ידורו עם נשותיהם כבתחילה. וגם כי יש בהם כהנים. ואם יגרשום. לא יוכלו אח"כ לשוב לקחתם. והעירוני איזה רבנים לבאר איך להתנהג בזה. כי באשר הם נחפזים לדרכם אין להרב המסדר פנאי לעיין בזה. וגם כי יזדמן לעשות הרבה גיטין ביום אחד ויזדמן מזה מכשול ח"ו. כי מרוב הטרדה יארע להסופר טעות. וגם הרב המסדר אין לו פנאי לברר בכל גט איך לכתוב את שמות המתגרשים. ולדקדק בכתיבת הגט ואותיותיו. ואמרתי לרשום בקוצר את הנלע"ד בזה. והנה בחיבורי שו"ת דב"מ ח"א ס' פ"ח פ"ט בארתי בע"ה איך למנות סופר ועדים ושליח לגרש אשתו כשהוא ברחוק מקום. אך באשר לא נזכר שם יתר הפרטים הדרושים כעת. לזאת רשמתי בקוצר הנוגע לכל הפרטים הנ"ל:

כשהולך לעבודת הצבא ויש לו פנאי לבוא לב"ד על שעה חדא. אזי יצוה לפני ב"ד להסופר. אתה פב"ב כתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ (ה) עד שיוכשר לדעת (ו) הרב המסדרו. ולהעדים יאמר. אתם פב"ב ופב"ב חתומו על הגט שיכתוב פב"פ לגרש בו את אשתי פב"פ עד שיוכשר לדעת הרב המסדרו. ולשליח יאמר אני ממנה אותך פב"פ לשליח לתת לאשתי פב"פ את הגט שיכתוב פב"פ. ואני מקבל עלי בחרם ובשבועה התורה שלא לבטל את הגט ולא את השליחות. **ואם אין לו פנאי לבוא לפני ב"ד.** יוכל לומר בפני עדים כשרים את כל זה אם הוא יודע שם הסופר והעדים הכשרים הראויים לחתום על גט. והנה באופן זה אפשר שיבוא מכשול. כי לפעמים לא יכוין כראוי בשמות האנשים. או שימנה קרובים זה לזה או להאיש והאשה. וכאשר כבר קרה כזאת בעיר אחת כפי שכתב לי הרב משם. לכן יותר טוב שיאמר לפני עדים אני ממנה את כל הנמצאים בעיר הזאת שכל אחד מהם יכתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ. וכל שנים מהם הכשרים לעדות יחתמו את הגט לגרש בו את אשתי. וכל אחד מהם יתן את הגט לאשתי פב"פ. ואם האיש ההולך לעבוה"צ נמצא בכפר. (יג) יאמר לפני עדים כשרים אני ממנה את כל הנמצאים בעיר פלונית שכל אחד מהם וכו' כנ"ל. וכשהוא אומר שם אשתו ואביה יוכל לומר כפי שהוא קורא אותה ואת אביה תדיר. ובכ"ז יכתבו בגט כפי הדרוש ע"פ דין. ואין להקפיד בזה ויותר נכון בכגון זה שלא לכתוב כלל שם אבי האשה. כי ע"פ רוב אינו יודע בכירור את שמו כפי הדרוש לכתוב בגט ויבוא לידי פסול:

ובאופן כזה יוכל לכתוב הגט אח"כ במתינות ובישוע הדעת כראוי. ואם יש להם בנים א"צ למהר לתת הגט לה. כי יוכלו לתת לה אחר כלות המלחמה אם יראו שלא שב האיש בזה מהמלחמה. **אכן נראה שיותר נכון לכתבו ולחתמו מקודם. כי בהמשך זמן גדול (יז) אפשר שיארע איזה סיבה לאחד מן האנשים השייכים לגט זה שלא יוכל לכתבו או לחתמו. וגם כי אפשר ישכחו**

העדים את הדבר במשך הזמן. אבל כשיהי' מוכן הגט וההרשאה. אז יוכלו למוסרו אח"כ כנ"ל. ובהגט יכתבו את הזמן של היום שיכתבו את הגט (יט) ולא יכתבו בו מקום עמידת האישי. ולא מקום עמידת האשה: ובכתיבת ההרשאה לא יכתבו כנוסח ההרשאה הקבועה. באשר כי הלא לא נאמרו בנידון זה כל הדברים הכתובים שם. רק יכתבו בקוצר. בפנינו עדים ח"מ. ביום חודש שנה פלוני לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן בפלונית מתא דיתבא וכו'. אמר הבעל פב"פ לפב"פ אני ממנה אותך פב"פ לשליח לתת לאשתי פב"פ את הגט שיכתוב פב"פ. ובפנינו קיבל הבעל פב"פ על עצמו בחרם ובשבועת התורה שלא לבטל את הגט ולא את השליחות. והגט שכתבו פב"פ שעליו נעשה פב"פ שליח להולכה כאמור נכתב ונחתם בפלונית מתא דיתבא וכו' ביום חודש שנה לבריאת עולם ועדיו החתומים בו פב"פ ופב"פ ומה שראינו ושמענו ונעשה בפנינו כתבנו יחתמנו והכל שריר וקיים ויכתבו בתחילת ההרשאה את היום שעשהו לשליח. ואם עדי ההרשאה הם ג"כ עדי החתימה. יכתבו בההרשאה ואנחנו הח"מ חתומים בו לעדים. ואם עשה את השליח בביתו או בכפר. וא"א שיהיו העדים בעת כתיבת הגט. אזי יכתבו בהרשאה בפנינו וכו' אמר הבעל פב"פ אני ממנה את פב"פ שיכתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ. ואת פב"פ שיחתמו לעדים על הגט שיכתוב פב"פ לגרש בו את אשתי פב"פ. ואת פב"פ לשליח לתת הגט לאשתי פב"פ. ובפנינו קיבל על עצמו הבעל בחרם ובשבועת התורה שלא לבטל את הגט ולא את השליחות ומה ששמענו וכתבנו וחתמנו והכל שריר וקיים. ואם עשה לשלוחים את כל הנמצאים בעיר וכו' ל. אזי יכתבו העדים בהרשאה כפי הלשון שהגיד. והיינו בפנינו וכו' אמר הבעל פב"פ אני ממנה את כל הנמצאים בעיר הזאת [או פלונית אם עשה זה בכפר או בעיר אחרת] שכל אחד מהם יכתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ וכל שנים מהם יחתמו גט לאשתי פב"פ וכל אחד מהם יתן הגט לאשתי פב"פ. וניתן לבאר אשר בשהעה"ר (כג) כשר אף אם לא יקבל עליו בח' ובשבועה שלא לבטל הגט והשליחות וכמ"ש בחיבורי שם. ובאופן כזה לא יכתבו זה בההרשאה:

ואם אין פנאי יאמר להסופר והעדים כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי פב"פ. ואם היה נחפז מאוד. יאמר להם כתבי גט לאשתי פב"פ. וכשר ג"כ. ואח"כ יכתבו ויחתמו הגט ולשליח יעשו את הסופר. ואם אינם רוצים למסור תיכף הגט להאשה וכמ"ש"ל. (כז) יעשו כתב. בפנינו ב"ד ח"מ ביום חודש שנה ומקום פלוני אמר פב"פ לפב"פ ופב"פ ופב"פ כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי פב"פ. ופב"פ כתב את הגט. ופב"פ ופב"פ חתמו עליו וקיבל פב"פ הנזכר למעלה על עצמו שהוא יתן את הגט לפב"פ הנזכרת למעלה. ומה ששמענו וראינו כתבנו וחתמנו והכל שריר וקיים. ואם אין ב"ד בשעת מעשה רק אותם השלישה שא"ל כתבו גט לאשתי פב"פ אזי יכתבו אותם העדים שחתמו על הגט. ביום חודש שנה ומקום פלוני בא פב"פ לפנינו הח"מ ולפני פב"פ. יאמר לכולנו כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי פב"פ. ואנחנו קבלנו שליחותו וכתב פב"פ את הגט ואנחנו ח"מ חתמנו עליו לעדים. ביום חודש שנה ומקום פלוני. ועתה קיבל על עצמו פב"פ הנזכר למעלה לתת את הגט להאשה פב"פ הנזכרת למעלה. ומה ששמענו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו. וזהו דרך קצרה מאוד:

ואם אין לו בנים וחוששים לחליצה. אזי ההכרח לתת הגט בלי איחור. אך קודם הנתינה (ל) תקבל האשה עליה בחרם ובשבועה לפני ב"ד שלא תינשא לאיש אחר משך שתי שנים. ושאם יבוא בעלה בתוך משך זה תינשא לו. וע' בסדר הגט אות ל"ח. אכן אם הוא כהן ואין לו בנים צריך להוסיף באמירתו לשליח (לא) והרשות בידך להטיל תנאי בשליחותך. ואם עושהו לשליח שלא בפניו יאמר זה בלשון נסתר. והרשות בידו להטיל תנאי בשליחותו ויכתבו בההרשאה שאמר לו שיוכל להטיל תנאי בשליחותו. ובאופן כזה יוכל השליח לתת את הגט להאשה (לב) על תנאי אם לא יבוא הבעל לביתו תוך שתי שנים. **אם יבוא תוך שתי שנים תבטל שליחותו ונתינתו אבל גוף הגט לא יבטל** כי הלא אין השליח יכול לבטל הגט ויאמר בלשון זה. ה"ז גיטך והתקבלי גיטך זה ששלח לך בעלך פב"פ ובו תהי' מגורשת ממנו מעכשיו והרי את מותרת לכל אדם על מנת שאם לא יתראה בעלך פב"פ מהיום עד כלות שתי שנים לפני פב"פ ופב"פ יהא גט מעכשיו. ואם יתראה לפניכם בתוך משך שתי שנים מהיום אזי תבטל נתינתו כעת לשם גירושין רק יהא גט זה פקדון בידך ותשיבהו לי אז בשלימותו. **ואף אם איננו כהן רק שירא שאשתו לא תרצה להנשא לו אף שתקבל ע"פ בחרם ובשבועה אזי יכלו ג"כ לעשות כנ"ל.** וגם אפשר שבעת שהשליח מקבל את שליחותו בפני הבעל (לה) יאמר לבעל אם לא תשיב לעירנו ויגידו פב"פ בב"ד שלא ראו אותך בתוך משך שתי שנים מהיום אזי אני מקבל שליחותך לגרש את אשתך פב"פ ואם יגידו פו"פ בב"ד שראו אותך תוך שתי שנים מהיום אזי אינני מקבל שליחותך לגרש את אשתך פב"פ (לו) ובאופן זה יוכל השליח למסור הגט לאשה סתם. ואח"כ יפרשו לה ב"ד שאסור לה לינשא רק כשיעברו שתי שנים ויגידו פלוני שלא ראוהו בתוך משך זה. **וצריך לתלות הדבר בשני אנשים יראי ד' שלא ישקרו (לט) וגם שלא יהיו זקנים. כי יש לחוש למיתת ח"ו.** ואם עשה הבעל את השליח שלא בפניו. יוכל השליח להגיד זה בשעה שמקבל עליו השליחות. ובאופן כזה צריך לבאר בההרשאה שהשליח קיבל השליחות עליו על תנאי זה. אך זה דבר קשה לאנשים פשוטים ורק כשנעשה לפני ב"ד מומחה אפשר לעשות כן ויותר טוב לעשות כמ"ש"ל. ועוד יש עצה נכונה שהשליח יעשה שליח שני על תנאי והשליח השני יתן הגט להאשה סתם. וב"ד יזהירוהו שלא תינשא עד שיתברר שנתקיים התנאי. ונכון שהשליח השני יודיע לאשה קודם נתינה שהוא נעשה שליח שני רק על תנאי. ובאופן זה צריך להזכיר בציווי שנותן לשלוחו רשות לעשות שליח שני:

ואם כבר הלך למלחמה והוא במקום רחוק ואין שם ב"ד שיעשה שם לפניכם כראוי אזי יוכלו לשלוח לו ע"י פאסט מכתב שיכתבו בו כל האמור למעלה שממנה את פב"פ שיכתוב וכו' ופב"פ ופב"פ שיחתמו ופב"פ לשליח וכו' ככל הלשון המבואר למעלה. ויוסיפו בהכתב את לשון זה. גם אני מצוה את כל אחד שיראה כתבי זה שישלחהו ע"י פאסט למי שירצה כדי שהלז יודיע להאנשים הנזכרים שיקיימו את שליחותי בכתיבת ונתינת גט לאשתי פב"פ ואת כ"ז אמרתי בפי בפירוש לפני עדים. ויניחו מקום שיכתוב שם את הזמן והמקום ויחתמו את שמו עליו ויודיעוהו שיוכל לכתוב הזמן כפי מנין העכו"ם אם אינם יודעים שם איזה יום בחודש הוא לפי מנינינו כי אפשר שיארע כן בשדה המלחמה. וכן לחתום יוכל בכל כתב שהוא יכול ואם הבעל אינו מבין בלה"ק יכתבו כל הכתב בשפת זארגאן ואף בלשון אחר. ואחר חתימתו יכתבו בפנינו הח"מ אמר פב"פ בפיו את כל המבואר

למעלה בנייר זה וגם חתם א"ע בחתימת ידי ממש על כל הנ"ל ולראי' בעה"ח וכו'. וצריך להודיעם שיחתמו ע"ז שלשה שאינם קרובים זה לזה ולא להמגרש ולא למתגרש (מז) ואת הקיום יוכלו לכתוב ג"כ בלשון זארגאן. כי אפשר שלא ימצאון שם אנשים המבינים בלה"ק. ואם ידוע שאין האיש יכול לחתום שמו אזי ישלחו לשם הנוסח שהזכרנו שצריך להגיד בלשון זארגאן כנ"ל. וישלחו כתב כלשון ההרשאה שכתבתי למעלה ויכתבו בפנינו ח"מ ויחתמו ע"ז לשלשה אנשים שאינם קרובים להמגרשים ולא זה לזה:

ומי שרוצה לזכות את האנשים הנמצאים במלחמה שיוכלו לגרש נשותיהם. יוכל לכתוב במקום המלחמה שכל הרוצה לגרש את אשתו יכתוב נוסח זה אלע דיא יואס וועלין זעהן מיין אונטער שריפט ויאס איך שרייב דא אונטער דיזין שריפט. זאל יעדער איינער פון זייא שרייבין א גט צו נעטין מיין ווייב פב"פ און יעדערע צוויי פון זיי זאלין התמענען דעם גט. און יעדער איינער פון זייא זאל אפ געבין דעם גט מיין ווייב פב"פ וויא ער ויעט וועלין אפילו מיט א תנאי. און איך בעט מען זאל דאס מודיע זיין וועמען איר ווילט כדי מען זאל מאכין א גט פאר מיין ווייב. והרוצה לגרש יחתום ע"ז בכל כתב שהוא יכול. ותחת חתימתו יכתבו נוסח זה. בפני ח"מ בזמן ומקום פלוני אמר פב"פ אלע דיא יואס וועלין זעהן וכו' כנ"ל ומה ששמענו כתבנו וחתנו והכל שריר וקיים. ויוכלו לכתוב כתב זה כולו בלשון זארגאן ג"כ. ויחתמו על כתב זה שלשה אנשים שאינם קרובים להמגרשים ולא זה לזה. ואם אינו יכול לחתום אזי יכתבו לו שיאמר בפיו לפני עדים הנוסח שזכרנו שלמלה שממנה את כל יושבי עיר פלונית וכו' ויעשו כתב ע"ז שבפניהם אמר כן וכפי הנוסח שנזכר למעלה. ויתר הדברים בזה מבואר בחיבורי ח"א סי' פ"ט:

וניתו לבאר אשר בגונוי שהזכרנו שהסופר יהי' שליח לתת הגט להאשה הרי אינו יכול לומר בפ"נ ובפ"נ כתקוז"ל לכן נכון שיקיימו את הגט ע"י עדי החתימה ולא יצטרכו להגדת פ"נ ובפ"נ. ואם הוא באופן שכותבים הגט שיתנוהו לה לאחר זמן וכמש"ל ובשעת נתינה לא יהיו עדים לקיים את חתימת העדים אזי יאמר השליח בפ"נ ובפ"נ ואני בעצמי כתבתי. ואם יהי' אז עד אחד מן העדים יוכלו לקיים את הגט ע"י הסופר והעד ולא יצטרכו לומר בפ"נ ובפ"נ. יתן ה' אשר בקרוב יהי' שלום בין העמים ומלכנו האדיר יר"ה ינחל הנצחון במלחצותיו ונזכה בקרוב לקיום הבטחת לא ישאו גוי אל גוי חרב. כנפש הכותב למען תקנת עגונות:

ביאור...

(ה) כ"ה בסה"ג. רק שם הנוסח שיכתוב אפילו עד מאה גיטין עד שיוכשר וכו'. ונראה דסגי כשאומר סתם עד שיוכשר. כי מובן הכוונה שיכתוב אף הרבה גיטין עד שיוכשר אחד. ובאמת יוכלו לדלג זה לגמרי דבלא"ה יוכל לכתוב אחר אם יופסל אחד דהא לא עשה שליחותו עדיין. וגם דע"פ רוב נמצא הפסול קודם שנגמר הגט. ואז בודאי יוכל לכתוב אחר כיון שלא עשה שליחותו עדיין וע' חיבורי ח"ג סי' קמ"ב אות י"ז וכ"א:

(ו) אף שבכל גט המנהג לומר לדעת הרב סתם כמבואר בסה"ג. מ"מ בנ"ד יש לחוש שאפשר יזדמן שהמגרש ילך לדרכו. והרב לא יוכל לסדר הגט. ולזה יותר נכון לומר לדעת הרב המסדרו:

(יג) עיין בס' ק"כ בפ"ט סקי"א שהביא דעת הפוסקים שיכולים למנות שליח וסופר ועדים שלא בפניהם. וע' חיבורי ח"א סי' פ"ח. ולעיל כשאומר בתוך העיר עדיף דהעדים שאומר לפניהם יכולים לחתום. אבל מעיקר הדין מותר אף בכה"ג בשעה"ד כהא דנ"ד:

(יז) אף דקיי"ל דלא חיישינן למיתה. בכ"ז יש לחוש לכתחילה שלא לעגן בת ישראל. וגם דשמא יקרה סיבה אחרת דשמא יסעו למקום רחוק או לא ירצו לכתוב ולחתום הגט. או שיחלו ולא יוכלו לכתוב ולחתום וכדומה. ותרי מיעוטי מצטרפי לרובא כדאיתא בקידושין (דף ע"ג). ולזה נכון למהר לכתוב הגט:

(כז) זה נכון כדי שלא יבוא הדבר לידי שכחה באיזה פרט. ושלא יצטרכו לחפש אח"כ אחרי העדים. אבל בלאו הכי א"צ לכו"ה כיון שהעדים לפנינו והגט נותנים תיכף אחר כתיבה אין בזה שום חשש:

(ל) ז"פ דשבועה וח' חל על דבר שאינו ברשותו כעת וכגון בנ"ד שעתה עודנה א"א. וצריך לבאר שמקבלת על עצמה לישא אותו דבלא"ה תוכל לומר שלא תינשא לשום אדם לעולם. וזה לחוד לא מהני דאפשר שתנשא לאחר קודם שיבוא בעלה וממילא לא תוכל לינשא לבעלה הקודם. ובזה שתנשא לאחר י"ל שאינה מבטלת השבועה בזה וע' מכות (דף ט"ז). ובסה"ג שם כתב שצ"ל להזוג שאין הגט תלוי בזה. והטעם כתבו כמה אחרונים הובאו בפ"ט סי' קמ"ה סק"ו דהוי כעין עובדא דמהר"מ מלובלין. ונראה דבנ"ד א"צ לזה כיון שהמגרש אינו כאן ורק מהאשה דורשים זה. וא"כ אין שייך לחוש דליהוי כגט על תנאי כיון שב"ד מטילין זה על האשה ולא הבעל או השליח. ובסה"ג שם איירי כשהבעל והאשה לפנינו לזה יש לחוש דהוי כתנאי:

(לא) כ"כ הכנה"ג באה"ע סי' קמ"ז והובא באחרונים שם וזה לענ"ד הדרך היותר נכון. אך יש לחוש דכיון שהמגרש יודע שרוצים לגרש על תנאי ובאשר אסור לעשות התנאי מקודם עושה כן א"כ יש לחוש דהוי כגילוי דעת שרוצה דוקא על תנאי ולזה כתבו האחרונים לעשות באופן אחר. אכן לפמ"ש כאן שיאמר שיוכל להטיל תנאי בשליחותו ולא בגוף הגט אין כאן חשש דהא הגט לא יתבטל עכ"פ רק שליחותו תבטל. ובאמת א"צ לזה גילוי יוכל דודאי כל שליח להתנות בנתינת כל מה שיחפוץ דעת. ולא מיקרי זה שינוי בשליחותו דהא יכול לחזור בו משליחותו. ורק חזרתו היא על תנאי וכן נכון כדי שלא יזכירו קודם הגט שום ענין תנאי:

(לב) באמת יוכל להטיל תנאי אחר בנתינתו כגון ע"מ שתתן לו ככלות שתי שנים פרוטה והוא יקבלה ממנה ברצון לפני פלוני ופלוני ואם לא תתן לו ביום ההוא ואף אם תתן והוא לא יקבלה ממנה ברצון לפני פלוני ופלוני תתבטל שליחותו ונתינתו זאת. וזה יותר טוב כדי שלא להזכיר כלל בהתנאי את הבעל. וגם שלא יצטרך לברר אם בא לא בא. וכשיגיע הזמן והבעל יבוא לא יקח

ממנה הפרוטה ותתבטל שליחותו. אך ק' לתלות הדבר בדעת אחר כי אולי תבקש אז את השליח ויקבל ברצון כדי שתהי' מגורשת. אבל יכולים לתלות זה בדעת הרב או השליח ב"ד שבודאי לא יעשה נגד דעת ב"ד:

(לו) הנה אף דבמתנה ומכר ודאי שצריך המקבל לדעת את התנאי. דבלא"ה יוכל לומר אח"כ שאם היה יודע שהוא על תנאי לא היה מקבלו כלל. מ"מ בגט אשה שיכולים לגרשה בע"כ וא"צ דעתה. יכול לתת לה סתם. ואף שאצלינו אסור לגרש בע"כ. מ"מ באופן כזה שרי כיון שמקבלת הגט ברצון. והתנאי הוא רק כדי לבטל הגט. ובפרט דהכא ידוע שזהו טובת האשה שלא תתעגן:

(לט) ואף דקיי"ל דל"ח למיתה ומכ"ש למיתה דתרי ואף בזקנים ע' ביבמות (דף כ"ו) וגיטין (דף כ"ח). מ"מ יותר נכון להזהר שלא תבוא לידי עיגון:

(מז) אף דמזה מוכח שאינם בני תורה מ"מ כשרים לקיים חתימתו ואמירתו. ואף דבה"מ סי' מ"ו ס"ג כתבו האחרונים דאף בקיום בעינן שיהא אחד גמיר. מ"מ בכנה"ג שם לא משמע כן. ועכ"פ בנ"ד הרי אינם גרועים מעדים:

Get al T'nai – During War
Sept 21, 1997

1) Get When Going to War

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קכא
סעיף א - צריך שיהיה בדעתו בשעה שמצוה לכתבו. לפיכך אם אחזו רוח רעה בשעה שמצוה לכתבו אין כותבין אותו אפילו לכשיבריאו. וכן השיכור שהגיע לשכרותו של לוט ואמר: כתבו, אין כותבין. ואם לא הגיע, הרי זה ספק:
סעיף ב - היה בריא בשעה שצוה לכתבו, ואח"כ אחזו החולי, אין כותבין אותו בעודו בחליו. ואם כתבוהו ונתגוהו קודם שיבריאו, אם הוא חולי דסמיה בידן, הרי זה פסול; ואם לאו, אינו גט.
הגה: אבל לאחר שנתרפא, כותבין ונותנין, אפילו מיחה בחליו שלא ליתנו (טור).

מנחת אלעזר חלק ג סימן סח

סימן ס"ח

בבב הריג חרצ וכו'

וכיולא וליכ ליש חמירי בתי ואם האמר ביהמיני
זמן ונה אחרי האלחונה ימי בלה שמים ותי
יוכל לשער כד בונה יוכל להחלך חולי כזה
נמוכת הוולחונה וכן צבלה הי יזכה צקוף זמן
הנולחונה ואחרי כהאך חליו ולצקוף יהרעה
לאחר זמן רב והוא הנשא לאחר כל גט זה
קלא הי צבלה שפי צדניה צבה הכתיבה
ונהינה ונהי כ"י הכתיבה אם לא הי שפי
צדעתו צבה הכתיבה כי צניה קינאל (טס)
קיק הי) ד"ל י"ג הטור יודה דלא הי רק
מדרכין וליכ הי יתקם לומר כתיקא דרצבן
לקולא כי רוב צבתי: לא מלינו לומר טרות
חולים ונחונה החן לא מתצלגלי זיא דרות כזה
לא נדע ולא הוחק אלגלי או טיור קרות איכס
כפלמיס כלל זה צדחי לא נוכס לדטה צעפה
חירוס גדול ונולחונה כזה י"ג אין לדון כזה
רק צתורה קעק ואף דהי קתיקא דרצבן נמקוס
דליתחוק איקורא דליא י"ג בין דיהעסקין
לסקל החוקה י"ג גט זה טי איירט חוקת ליא
ואורי קי דרצבן לקולא וכו"ש צתשו ציה
אפרים (חלחבי) קי ביד) צבס רצו האלון נתייה
קענדר יקלחנות זיל להין ככ קי יהוקי כג
מה קלא חשבו לחשב ויחוצר כי דצאנית דכשכהנו
לחגו חף ק"ש לחוק ככהנו ציחוצר או שקוט
אחר ונדחי י"ג הי ייהעסקין לבנק החוקה
דליא ציי"ש והלרביה כזה צדיורי קוית נמנה
אלמור (ח"צ קי ליא) י"ג צוקוס כיתן כזה
י"ל צדחי דהקילו י"ג י"ג ק"ש צמנחיל לבנין
ויה דאורי צניעין ו"י בי"ג) וי"ג צמנה הקילי

הגיענו צמנודו העלים הנדפקים ולאשר כורכי
צמכיות מדיק צמכתו ותיקס להקיע
מדי לא חן לי קוט חקס להקשות ולפיק צדני
הזה אנתי להקיע נקלרה עכ"פ מיד ונה
צמחצור להנה תהנה ועלה לבגותה כמות ישראל.
עצור חיולאים לנולחונה צינודו לפני צי עדים
וקוסר כזה הלשון אחי צני"ש ונלוה איכס סמכתו
וחתנו גט לאקתי צני"ש והעדים יכתבו זאת
לזכרון עדות ויהי נמנה צני"ש והי כאלק יעזור
הקיי והשקוט הנולחונה ונאם לא יוכלו לצרר
או חיו נמיתה הנעדרים ר"ל או העדים והקוסר
יכתבו ויחנהו גט לאקתי הנעדר ולא מותרת
להנשא צתורת מנדי או כ"י מיתה או כ"י גט
חך צמקוס חקס זיקת יצוס וכו'
הנה תקנה זו בבב הדפיקו הרצבים ה"י וכו'
צמדינחתי ג"כ י"ג הם הניחו נמקוס לפרק
ולהחגדר ואנח רק על דברי כה"ג עם הגלוחים
כ"י סמכינו עמו הוהני קלא העירו צמקס
ק"ש עפ"י הנצולר צאה"כ (קי קבי"א) דלרדך
לחיות שפי צדעהו צעפה הכתיבה ונתינה וכו'
טס (צקפי"ד) דשכ"י נחונה ח"י מנולה לבחצ
לרדך דרקדק צו קיהא שפי צעפה כתיבה
ונקעת נתינה וידוכ כי אורס שנפלטו נחונה
הקנה רובה וגם כ"י חרצ וחית צמנלחונה
לפענמים יארכיו ימי חליים כונה ירחים חקס
זמנים טוחל ונעה טכנס על טר"ש דוי יחה ליע
י"ג כ"פ חוס גדול וקור הנק"א אללם וואוכדעין
פי"ש צבר ונעה החוס גדול יתנן ימילא קלינו
קטור צדעהו וגם כוד כ"י חללים ר"ל מנכותה
החן עד שנתצלגל דכהכ צחליים וכני"ש חר"ש
ננח צני"ש חע"י"ש ק"ש דכל חולה פענמים קדעהו
נעורפת עליו ע"י"ש (אם כי ויהרעפים אח"כ
צמרת הצור"א רפואה י"ש) וליכ אם יכתבו
ויתנו הנש גט אחרי הנולחונה י"ש לחוק קתי
או נעה הכתיבה ונהינה צחליו ולא לא הי
קטור צדעהו ואח"כ כהרשא וחי והלך לנדהי

זה רצון ויש לומר דהוּ ספק ספיקא ספק
 אם נפלט ואחיל נפלט שמה לא הי' אז חולה
 כיב סיהי' דייקא אז בשעת הכתיבה ונתינה
 חולה כיב ובקיס דרצון גם צליהחוק איקורא
 כבר העלו האחרונים (בשערי תורה ח"ב ככל
 נ"א פרט ג' א"ה י"ב ובק' בית ילחק עב ק"ס
 וקצוב ק"י כ"ט וכמוצא צדתי' ק"י ק"י סיק
 שלי'א) ד"ש להקב משום דספק א' נגרע החזקה
 וכשאר ספק א' דרצון לקולא וגם י"ל ק"ס
 צאופן כזה ספק ונה ואיב הרי היא נוהרה
 ואחיל חי הרי יש עוד ספק שמה הי' שכו
 בדעתו בשעת הכתיבה אך דקיס צאוכן כזה
 יש עוד חזקה חי כמו שהנך חי ונלפנינו וגם
 חזקה א"א והוי שני חזקות אכימות לאיקור
 נגד הקיס להיתרא אם צאונת שאין אנו דין
 אם חי או ונת רקעה דין עב הגט אם הוא
 ניתן צונן שהצב שכו דעתו ולשונא ונה לא
 חייטין היכא ש"ס ומני' דהיינו כשאלו חושט'
 שמה ונת וזין גם לאחר נתינה ע"ז ש"ך הנו"כ
 דאם ונת הרי ג"כ ונותרת כנליה להנשא לאחר
 וע"ז הקטו דשנא הוא נפנב ואינו שפוי בדעתו
 ולא ונה וע"ז ל"ט המוני' וכיון שאנו צאין לדון
 רק שמה נפנב ואינו שפוי בדעתו אז ש"ך
 ק"ס לומר רק צאופן הנו' שמה לא נפלט ואחיל
 נפלט שמה הוא שכו דעתו בשעת הכתיבה כנו'
 אך הכא יש לחוש על זמן הכתיבה ג"כ (שיכתבו
 אחר המלחמה) שבה נפורק צפור
 דמדאורייתא צבל הגט אם לא הי' שפוי בדעתו
 בשעת הכתיבה וכן ספק צ"ג. ואם יש ספק

בגון דלא דקוהו בחוליו כתב מרן הב"י ע"ס
 דאפשר יש להקב דיעבד אם לא דקו הסכימ
 בעת כתיבה ונתינה ועיי"ש בד"ע דחולק עליו
 וגם דיעבד כוסכ צלא דקוהו וכן צ"ש ע"ס
 חולק ג"כ עב הב"י והעלה כיון דכדעת הסור
 צבל הגט ונדאי' אם נא הי' שפוי בדעתו ושעת
 כתיבה ע"כ אין להקל גם דיעבד ומ"ש הב"י
 דבשעת כתיבה ע"כ י"ל נודה הסור דהוי רק
 נדרצון עיי"ש בהגהות הגאון רעק"א ז"ל שחולק
 עליו וכ' דגם בעת הכתיבה ל"ל שפוי בדעתו
 ונדאי' ויהי' המעלה ראו לעשות אז כחול
 הנתינה ואיב גם כתיבה כשאינו שפוי בדעתו
 פוקל הסור ג"כ ונדאי' דיעבד עיי"ש וכיון
 דהוא נדאי' גם אם נדון ככה"ג נוקס עיגון
 ושעת הדחק כדיעבד דנוי ועיי"ש נ"ש בזה בחי'
 שרי' מנחת אלעזר (ח"א ק"י י"ז) צדיה אלעזר
 כ"ז בנשפטי' וכר' נ"ה הכא ג"כ דיעבד אוקרי'
 ולא נשאר להחיר רק מטעם ק"ס שכתבו חה
 הוי ק"ס נגד חזקה איקור ד"א וי"ל רק נוסוס
 שמתעסקין ע"י הגט לקלק החזקה א"א ע"כ
 איתרע כ"ל וגם י"כ עפ"י פלוגתא הפני יהושע
 (צק"א לכחצות ק"י נ"ו) ונה שנוסיג על חכמי
 הספרדיים צהשו' שכו להחיר עגונה בנקוס
 ק"ס אף היכא דאיתחוק איקורא והפרי' חולק
 עליהם ועיי' צדתי' (ק"י ק"י סיק ע"א) צ"ס
 הדברי' חיים (להגאון מהר"י אויערבאך ז"ל)
 ד"ש השוקים דלא ונהי ק"ס נגד חזקה
 איקור זהו דוקא אם שני הספיקות אינם מענין
 א' אצל כשני הספיקות הם מענין א' ומחזן
 א' ונתינה מורים על דבר א' בזה לביע ונהי
 נגד חזקה איקור דזהו אינו כק"ס רק כמו

וע"ד גם על תנאי כבר ראי'ם וכר' ונדאי' לא
 כחתיק לזה מוכנה עשמים וכמו שכתבתי
 ועיי' בנתיב' ס"ך צקוף נ"ס גיטין (צדיה לונגן
 ידבו הדורות להצין ולהורות וכר') שכו' מקור
 לזה למה שטהגים כהר"י נופארי' שלא ליתן
 גט שכו' על תנאי כלל רק צהחלט ויש מקור
 לזה עוד ממלחמת בית דוד כנ"ש החוק' ועיי'
 צפ"ת מהר"ם לוצ'ין (ק"י קכ"ז) וא"ך כר"י צ

רוב דנהי נגד חזקה עיי"ש ואיב הי' הקיס
 דשנא לא נפלט ושמה גם כשנפלט אולי הי'
 אז שפוי בדעתו (בעת כתיבה הגט) זהו ענין
 א' אם הי' שפוי בדעתו גם בחלו' מחמת הפלט
 וגם דין על זמן א' היינו צונן שכתבו וכמו
 הגט וק"ס כזה ונהי גם נגד חזקה א"א כנו'
 יש לחלק עוד דעם צ"ש נ"ירי בחול' שכימ
 ע"כ יש נחשפק שמה לא הי' שפוי בדעתו
 כדרך החולים כ"פ וכ"כ מהר"ש ונשאיב כאן
 שהלך מאתנו צריא אף דשכיח הזיקא שנפלט
 הרבה מהם ע"כ צוה עמוד החזקה צריא
 שהלך לנלחונה נ"ד החזקה א"א לענין זה דנהי
 ק"ס ה"ל להחיר והנה צ"ס גיטין (כ"ח ע"א)
 הוציא גם ונודה"י והניחו זמן או חולה דנותן
 נה בחזקה שהוא קיים משמע דלא חייטין
 שמה צ"י נ"י הורע מ"צ ע"כ עד שאינו
 שפוי בדעתו בשעת הכתיבה וצ"כ דכין ואוקרי'
 לחזקה חי גם צולצו בחלו' דכנו' שהניחו בחלו'
 שהי' שפוי בדעתו ע"כ להלכה הוא כן בשעת
 כתיבה הגט ועיי' צפ"ת שבע סופר (ח"ד
 ק"י ל') נ"ש צ"ס דודו הגאון מ"ה שומעון
 סופר ז"ל מקראקא לייטב דברי אביו הגאון
 חת"ס ז"ל (צח"ד ק"י כ"ט) וכ' ג"כ דזהו
 הרצותא דחזקה חי דנותן לה בחזקה שהוא
 קיים היינו שפוי בדעתו ולא חייטין שמה כתיב'
 הורע מ"צ וכדכרפה דעתו כנו' ע"כ כידון
 דין שהלך מאתנו צריא ולא חולה צדאי' יש
 לדון עליו חזקה חי וצריא ואלו דכרינו צהיתרא
 צעה"י הכלב"ד כחצ"י

וְחַוְוָהּ כִּי עָשָׂה כִּי הָאֵלֹהִים דִּיתוּנִי דִיתוּנִי בְדוֹרוֹתַי
 לַחַת גַּם עַל הַנְּאֻם כִּי צִבְתָּן כִּי הַדְּוִיָּה
 (בְּקִי קוּיָה קַעִי טִי) טִיט לְגַרְט צַחְנָלִי הִנֵּה
 צִיָּה לֹא צֹא עוֹד לְפָנֵינוּ עוֹבְדָה כֹּזֵה צַבְחָן
 זֹה יִלְכּוּ וַיַּעֲזְרוּ גַם לְהַלְלָה וְכָל עֵינֵינוּ
 לְעוֹבָה וְחַיִּים וְשׁוֹכְטִים
 יְדִידוּשִׁית מוֹהִירִם מִכְּבָרִם

2) Husband has Epilepsy

שו"ת צמח צדק (לובאוויטש) אבן העזר סימן קנו

גט ששלח מי שנכפה ר"ל יש לחוש לכאורה שמא יהיה נכפה בשעת הנתינה והרמב"ם פ"ט מה"ע פסק דאז הוי כשוטה ובש"ע
 אה"ע סי' קכ"א פסק דצריך שיהיה בדעתו בשעת נתינה ג"כ וע' בת"ב"ה סי' ק"א ונ' לצדד משום דבגמ' פ' מי שאחזו גבי
 קורדייקוס פריך ולר"י נמי נדמי' לישן ישן לא מחוסר מעשה האי מחוסר מעשה פרש"י שצריך רפואה בשרא סומקי אגומרי
 וחמרא מרקא א"כ לפ"י הנכפה שחוזר לאיתנו ממילא אחר שעה בלי רפואה יש לדמותו לישן. אפס לכאורה יש לחלק דדוקא
 בקורדייקוס אמרי' הכי שאין בו שום סי' מסימני שוטה כדאיתא בירושלמי שם אבל בשוטה אפשר אף אם אינו מחוסר מעשה ל"ד
 לישן ונכפה להרמב"ם בשעת כפייתו הוי שוטה. אך דבפי' המשניות להרמב"ם שם מבואר דקורדייקוס הוא ג"כ מין ממיני חולי
 הנופל א"כ אין להחמיר בנכפה יותר מבקורדייקוס וכיון דלא מחוסר מעשה ה"ל כישן (הנה שהרמב"ם מפרש עתים חלים וכו'
 שבפ"ג דר"ה דהיינו נכפה אפ"ל משום דיצא לו ממש"ש כפאו ואכל כו' ואינו מוכרח כ"כ וצ"ע). ותו דהב"ש והפר"ח סי' קכ"א כ'
 גבי שכור בשעת נתינה כיון דלא מחוסר מעשה ה"ל כישן ושכור דמי לשוטה ע"כ נ' דאין להחמיר לחוש עכ"פ שמא יהיה נכפה
 בשעת הנתינה וכ"כ בפשיטות בתשו' ב"א סי' קי"א. ותו דלכאורה יש כאן ס"ס שמא לא יהיה נכפה באותו יום ואת"ל שהיה שמא
 כבר חזר לאיתנו דומה למ"ש פ"ב דנדה אימור לא ראתה ואת"ל ראתה אימור טבלה דאפ"ל למ"ד וסתות דאורייתא סמכי' אהך ס"ס
 ע' בבד"ה ומ"ה וכמ"ש במ"א. מיהו יש לחלק דהכא יש חזקת א"א כנגד ונגד חזקה לא מהני ס"ס ויש לדמותו לתשו' הר"ן סי' ס"ו
 גבי מקוה שהחזק להיות מימיו מתמעטים וכו' וגבי חולי כו' יעו"ש אך למ"ש האחרונים סי' קכ"א דאפ"ל בקורדייקוס בשעת נתינה
 אין כאן רק פסול דרבנן יש להקל בס"ס וכ"פ בתשו' שבוי"י חאה"ע בדיני גיטין יעו"ש בשם הג"פ. ותו דבנד"ז י"ל דאיכא רובא
 דעדיף מס"ס שהרי עכ"פ רוב ימיו ושעותיו הוא חלים ויש לדמותו להא דפ' הרואה כתם אם רוב ימיו בהרגשה וכו' ורובא עדיף אף
 מחזקה בדאורי' וכ"ש כשהמיעוט לא שכיח כנד"ז וכ"ש שכבר נת' שי"ל דדמי לישן הלכך אין כאן בית מיהוש. וע' בירוש' שם דר'
 יוחנן ס"ל דכותבין ונותנין לאלתר וגם זה יש לעשות סניף ע' ב"א. ואפשר דלרווחא דמילתא היה טוב **שהשליח לאחר שיתן גט**
זה להאשה אזי אח"כ למחר יקחנו מידה ויתנו לה שנית וכן שלישית ביום גימ"ל דממ"נ אם כשנתנו לה פ"א היה הבעל
 נכפה א"כ י"ל שלא עשה שליחותו דמי להא דאמרי' (דס"ג) מי אמר להו כתובו חספא וכו' וה"נ דין השליח כדין העדים כמ"ש
 בד"מ סס"י קכ"ב וב"ש ופר"ח ובג"פ רחוק לומר שיזדמן שלא יהיה בריא בפ"א מהן עכ"פ מיהו זהו רק לרווחא דמילתא אבל
 מעיקר הדין אין לחוש לזה כלל מטעמים הנ"ל:

Get b'sha'as Milchama – R' Herzog and R' Chaim Ozer Gradzinsky
Sept. 28, 1997

1) Get When Going to War – Going on Furlough

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פא עמוד א

מתני'. המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי, כ"ש אומרים: אינה צריכה הימנו גט שני, ובה"א: צריכה הימנו גט שני. אימתי? בזמן שנתגרשה מן הנשואין. ומודים, בנתגרשה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט שני, מפני שאין לבו גס בה. גמ'. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: מחלוקת - בשראוה שנבעלה דב"ש סברי: אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וב"ה סברי: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אבל לא ראוה שנבעלה - דברי הכל אינה צריכה הימנו גט שני. תנן: ומודים, בנתגרשה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט שני, שאין לבו גס בה; ואי בשראוה שנבעלה, מה לי מן האירוסין ומה לי מן הנשואין! אלא מתני' בשלא ראוה שנבעלה, ור' יוחנן דאמר כי האי תנא; דתנא, א"ר שמעון בן אלעזר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על שלא ראוה שנבעלה - שאינה צריכה הימנו גט שני, על מה נחלקו? על שראוה שנבעלה, שבש"א: אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובה"א: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ומתני' דאוקימנא בלא ראוה שנבעלה, במאי פליגי? דאיכא עדי יחוד וליכא עדי ביאה, כ"ש סברי: לא אמרי' הן הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה, וב"ה סברי: אמרינן הן הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה, ומודים בנתגרשה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט שני, דכיון דאין לבו גס בה, לא אמרינן הן הן עדי ביאה. ומי אמר ר' יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן: הלכה כסתם משנה, ואוקימנא למתניתין בשלא ראוה שנבעלה! אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן.

רמב"ם הלכות גירושין פרק ט הלכה כה

נתייחד עמה אחר שאמר להן לכתוב ולחתום וליתן לה הרי אלו לא יכתבו, וקל וחומר הדברים אם הגט שניתן לה לידה כשנתייחד עמה נפסל הגט שמא בעל קל וחומר לזה שלא נכתב, ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה אינו גט.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קמט סעיף ז

נתייחד עם אשתו אחר שאמר לכתוב ולחתום גט וליתנו לה, הרי אלו לא יכתבו, ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה, הרי זו ספק מגורשת.

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לה

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא. ב"ה, כ"ב אייר, תרצ"ט. לידיד ה' וידי"נ כל בית ישראל הגאון האמתי מאור הגולה מרנא ורבנא חיים עוזר גרודזינסקי שליט"א אחדשה"ט.

... ועתה דבר אלקים לי אל כ"ג, דבר הנוגע לכלל ישראל. הנה תסיסת מלחמה הולכת ומתחזקת בעולם, ואף שאקוה כי הקב"ה יצילנו ממהפכה כזו שעלולה ח"ו להחריב את העולם וביחוד את ישראל העשוק והשבור, אבל למיחש מיבעי, ואף דלא מקדים איניש וכו', בכ"ז יש לנו לקדם את פני הרעה עד כמה שאפשר בנוגע לעיגון בנות ישראל, ר"ל. הדבר נוגע לחייהן ממש של רבבות מבנות ישראל.

וגם יש להתבונן בזה מבחינה אחרת: ידוע לכ"ג גודל התעמולה שעוררו זה כמה שנים הסיטרא דשמאלא, והנוהים אחריהם, אם מעט ואם הרבה, הנמצאים גם בחוגים הנראים כדתיים. ועתה אם תהי' ח"ו מלחמה בעולם ותתעורר הסכנה של עיגון במדה כ"כ גדולה, תתחזק התנועה והתעמולה הנ"ל על אחת אלף ויש לחוש מאד לתוצאות.

והנה לסדר גט בכל מקרה ומקרה הוא דבר קשה מאד, וגם מה נעשה לכהנים? ומי זה יכניס ראשו לסבך של גטין על תנאי. אך הגאון ר' מלכיאל זצ"ל מלומזא בספרו שו"ת ד"מ ח"ד בסופו חתר למצוא תקנה בשעת בהלה, והמחורר שבעצותיו והצעותיו הוא, כנראה, על דרך זו: שכשיוצא הבעל למלחמה יכתבו עדים על פיו הרשאה שתוכנה הוא שהוא ממנה כל אחד מהנמצאים בעירו, (או בעיר אחרת ידועה לו שיש שם סופרים ורבנים בקיאים בטיב גטין) לכתוב גט לאשתו, וכל שנים מהנמצאים שם לחתום על הגט, וכל אחד מהנמצאים שם להיות שליח שלו לגרש את אשתו בגט זה, ושהוא נותן כח להשליח להטיל תנאי בשליחותו, ושתיכף כשיצא מעירו למלחמה יכתבו ויחתמו הגט והשליח ימסור להאשה על תנאי שלאחר כלות שתי שנים מהיום ההוא תתן האשה להרב פלוני פרוטה ושיקבלנה ברצון טוב בפני פלוני ופלוני, ואז כשיתקים התנאי תהא מגורשת מבעלה מעכשיו ואז יחול הגט למפרע יעו"ש בסוף שו"ת דברי מלכיאל חלק ד'.

ולכאורה היא עצה טובה שלאחר כלות הזמן ההוא, כשיתברר להרב שצריך לקיים התנאי כדי שיחול הגט למפרע, להתיר את האשה מכבלי העיגון או לפוטרה מחליצה, יקיים את התנאי. אבל דא עקא, כי לא הרי המלחמות בזמננו כהמלחמה שהיתה בימיו ז"ל, היינו מלחמת רוסיה ויפן, שאז כיוון שיצא הבעל למלחמה אם נשאר בחיים לא היה חוזר לביתו עד לאחר עבור המלחמה, אבל בימינו, וכפי הידוע לי מהנסיון מאנגליא וצרפת במלחמה הגדולה, שעדיין לא פלטינו מינה, היתה הממשלה נותנת רשות כפעם בפעם לאנשי המלחמה לחזור לביתם על איזה זמן, ואנו נאחזים בסבך גדול.

(א) הן אמת שלדעת הטור בנותן גט על תנאי ועדיין לא נתקיים התנאי ליכא למיחש שמא בעל לשם קידושין, אבל הרי כתב הב"י דבתנאי דמעכשיו יש חשש זה, וחוזק מזה דברי הטור צע"ג, וגם הרמב"ם אינו פוסק כך אלא דאסורה להתייחד ואם נתייחדה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת שמא נתכוין לקדשה.

ואפילו אם לא נחוש שמא קידשה ולא נחוש ג"כ שמא ביטל את הגט, (שאפילו לדעת הפוסקים דיכול לבטל הגט אף בתנאי דמעכשיו, הרי כאן אין בידו לבטלו והדבר תלוי ביד השליח וגם אין בידו לבטל את השליחות שכבר יצא הדבר מתחת ידו), מכ"מ הרי אם יתקיים התנאי ויחול הגט למפרע נמצא שבעל בעילת זנות. וגם איך נתיר לו לכתחילה להתייחד עם ספק פנויה, ואפילו אם נאמר שאין חשש של בעילת זנות, כיון שמיוחדת לו לבדו (וכמו שאמר הרד"ך בענין קידושי תנאי להצילה מעיגון של חליצה) ואף אין חשש מצד הולד אם תתעבר ויהי' נולד מן הפנויה, דזה אינו אלא למנוע לעז אבל כאן ממ"נ אם לא יתקיים התנאי אין כאן חשש ואם יתקיים יהי' באמת נולד מן הפנויה, מכ"מ ניקל אנן ונתקן באופן שאנו יודעים שיתייחד עמה, ואפשר שיוולד בן מן הפנויה.

(ב) ועוד דמה נעשה בכהן? ואף דבכהן אין לחוש שמא יקדשה בביאה (וכתשובת הגרעק"א) אבל הרי יש לנו לחוש שתהי' ביאת איסור כשיתקיים התנאי ויחול הגט למפרע.

ומיהו לענין החשש של ביטול הגט י"ל דאף אם היה מקום לחשש זה הוא רק בגיטי דעלמא, אבל כאן כיון שהוא על דעת כך שיבוא בינתיים ויתייחד עמה, אין היחוד ולא הביאה יסוד לחשוש לביטול הגט, והוא כאומר כתוב גט לארוסתי לכשאכניסנה אגרש בו דאין חוששין שביטל הגט שהרי על דעת כך כתב שיתייחד עמה קודם שיגרש, (אך מהתוספות יבמות ג"ב מבואר שזה אינו ויש לעורר בזה).

ואולם נראה לכאורה עצה שכשהבעל הוא כהן, יוסיף השליח עוד תנאי, שבאם יבוא הבעל בתוך הזמן השליחות בטלה, וכל פעם שיבוא הבעל יודיעו לו שנתבטל הגט, וכשיצא שוב לשדה המלחמה יעשו שנית ההרשאה כנ"ל, והשליח יתנה גם בתוספת התנאי שהוא שאם יבוא במשך שתי שנים מהיום שהוא יתבטל הגט, ובפעם האחרונה אזי לאחר עבור שתי השנים ויתברר להרב שהוא מקום עיגון יקיים את התנאי ויחול הגט למפרע, ונמצא שלא בעל הבעל בעילת איסור כלל בשום פעם שבא לביתו. אולם לאחר שחזרתי על כל הצדדים לא מצאתי עדיין דרך סלולה, וגם בעצת הגאון דברי מלכיאל ז"ל כשהיא לעצמה ג"כ יש מה לעורר עוד, ובבקשה מכ"ג לעיין בזה ולהודיעני דעתו הגדולה ועצתו הטובה. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו בתורתו נפלאות. ידי"ע המברכו באורך ימים ושנים בריות גופא וכט"ס ושיוכה לראות בנחמה יצחק אייזיק הלוי הרצוג.

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לו

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא תשובת הגאון ר' חיים עוזר גראדזענסקי זצ"ל. חיים עוזר גראדזענסקי ווילנא ב"ה, יום ד' ג' כסלו ת"ש. הוד כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם בתורתו ויראתו הקודמת לחכמתו כש"ת מו"ה יצחק הלוי הרצוג שליט"א אחדשה"ט.

על התלגרמה של רומעכ"ת מתל אביב בדבר הישיבות השבתי בטלגר' בקצרה.

והנה פה התכנסו כל הישיבות מגלילות הקרעסין, ישיבות מיר, קאמעניץ, ראדין, ברנוביץ, קלעצק, לאמזא, סלאנים, ביליסטאק, פינסק, מזריטש ועוד. הישיבות לא יכלו להחזיק מעמד במקומם גדולים מפני טעמים רוחניים וגשמיים, וכאשר נספחה ווילנא למדינת ליטא התכנסו כלם בקרן זוית זו ד' אמות של הלכה לפי שעה. כמובן קשה מאד להחזיקם כי בני עירנו נתרששו מאד לרגל החליפות והתמורות והמהפכות וביחוד אחרי שנפסלה כמעט המטבע היוצאת של הזהובים הפול. ישיבת מיר נכונה אם יהי' באפשרי להעתיק מקומה לארה"ק וכן ישיבת קאמינעץ עם הר"מ הגאון הצדיק ר' ברוך דובער לייבאוויץ שליט"א רוצים ג"כ לנסוע לארה"ק... אבקש בזה את ידידי רומעכ"ת להודיעני אם באפשרו להשתדל עבור הפליטים בני הישיבות של מיר וקאמינעץ וכן עבור איזה רבנים יחידים לתת להם רשיון כניסה... העבודה רבה כעת להחזיק את הישיבות והרבנים גדולי התורה והיראה המתגוררים פה. ובקושי גדול עלתה לנו להחזיק מעמד עד עתה, אך העיקר נקוה לעזרה מעבר הים...

מראש נבא הדר"ג ע"ד המלחמה בשלהי הקיץ. ע"ד הגיטין אם כי דברי מעכ"ת נכונים אבל אנו החלטנו פה לסדר גיטין על תנאי כפי מה שהי' נהוג מקודם ואם יבוא יסדר פעם שני לפני יציאתו. אבל אצלינו לא הרשה הרשות לפרסם הדבר. בכל זה מצאנו עצה לפרסום, אבל נמנעו לבוא רק יחידים. והנני חותם בברכה מרובה לכת"ר ולכל הנלווים אליו ולמר חותנו הגאון שליט"א ידידו מוקירו ומברכו הדוש"ת חיים עוזר גראדזענסקי

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לו

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא הצעות לדיון הרבנים הגאונים חברי מועצת הרבנות הראשית לארץ - ישראל
א. ב"ה עש"ק תבוא, תרצ"ט אמנם תקותנו ותפלתנו לאדון השלום היא שהסכנה של מלחמה עולמית מהרה תחלוף בכל זאת חוב קדוש מוטל על רבני ישראל הי"ו לקדם את פני הרעה, עד כמה שאפשר, בנוגע לעיגונן של בנות ישראל במקרה של מלחמה. והנה כבר בשנת תרס"ד כשפרצה מלחמה בין רוסיה ויפן התעורר הגאון ר' מלכיאל צבי הלוי אב"ד דלאמזא זצ"ל לתקנת בנות ישראל שבעליהן יוצאים למלחמה שלא ד' לתקנת בנות ישראל שבעליהן יוצאים למלחמה שלא ד' לתקנת בנות ישראל שבעליהן יוצאים למלחמה ליד עיגון; וז"ל: באשר כעת היא שעת מלחמה, והרבה מאחב"י יוצאים פתאום למלחמה וחפצים לגרש נשותיהם לחלוץ, ובכ"ז חפצים שכאשר ישוּבו ממלחמה נשותיהם לחלוץ, ובכ"ז חפצים שכאשר ישוּבו ממלחמה ידורו עם נשותיהם כבתחילה, וגם כי יש בהם כהנים ואם יגרשום לא יוכלו אח"כ לשוב לקחתם וכו' (הקדמת הגאון ז"ל לקונטרס ההוא) והנה מה שסידר ותיקן הגאון ר"מ הלוי ז"ל יפה סידר ויפה תיקן, אלא שעדיין יש מקום לתיקון נוסף בשום לב לכל האפשרות עיגון. הנני מציע כדלקמן:

(א) מכל עיר בכל תפוצות ישראל שיש בה מורי הוראה בקיאים בטיב גיטין ימסרו הוראות כדלקמן למשמישים בקודש שהם בני תורה ויראה שבכל אתר ואתר, ויצוו עליהם להכריז ולפרסם שכל נשוי הנקרא לצבא מחוייב לפנות אליהם במוקדם האפשרי.
 (ב) תכן ההוראות יהא כדלקמן: **כל נשוי הנקרא לצבא יבוא לפני הרבנים, או לפני המשמישים בקודש, ויאמר לפני עדים כשרים אני פב"פ העומד היום... כאן ב... ממנה את כל הנמצאים בעיר הזאת** +ואם אין שם מי שיוודע לכתוב לסדר גט יאמר הנמצאים בעיר פלונית הסמוכה כשיש שם סופר ומורה הוראה בקי בטיב גיטין+: **שכל אחד מהם יכתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ, וכל שנים מהם יחתמו את הגט לגרש בו את אשתי, וכל אחד מהם יתן את הגט לאשתי פב"פ, ורשות ביד השליח שיתן לה את הגט להטיל תנאי בשליחותו.**

לאחרי האמירה הלזו יכתבו העדים ויחתמו הרשאה בנוסח זה: בפנינו עדים ח"מ ביום... חדש... שנה... לבריאת העולם למנין שאנו מונים כאן ב... מתא דיתבא... אמר הבעל פב"פ אני ממנה את כל הנמצאים בעיר הזאת +או בעיר פלונית כנ"ל בהג"ה א'+ שכל אחד מהם יכתוב גט לגרש בו את אשתי פב"פ, וכל שנים מהם יחתמו גט לאשתי פב"פ, וכל אחד מהם יתן הגט לאשתי פב"פ, והשליח שיתן לה הגט הרשות בידו להטיל תנאי בשליחותו. ובפנינו קיבל עליו הבעל בהרם ובשבועת התורה שלא לבטל לא את הגט ולא את השליחות, ומה ששמענו וראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו והכל שריר וקיים.

לאחר המעשים הללו ישבו בית דין (במקום שיש בית דין, ואם אין שם בית דין ימציאו המשמישים בקודש הנ"ל את ההרשאה הנ"ל מקוימת כדין אל הבי"ד שבעיר הסמוכה) והבי"ד ימחרו לסדר את כתיבת הגט וחתמתו ויעמידו שליח עפ"י ההרשאה הנ"ל. וקודם נתינת הגט ליד האשה ילמדו לשליח להתנות בשעת נתינת הגט כך: (בלשון המובנת להאשה) הרי זה גיטך והתקבלי גיטך זה ששלח לך בעלך פב"פ ובו תהיי מגורשת ממנו מעכשיו והרי את מותרת לכל אדם **על מנת שאם לא יתראה לפניך בעלך מהיום עד כלות שנה אחרי גמר המלחמה, והיינו עד כלות שנה מהיום שלפי דעת בית דין פלוני כבר נגמרה המלחמה, ואת תהיי נאמנת לאמר שלא התראה לפניך, ועל מנת שאם במשך השנה ההיא תתני לי סך... +הסך יכול להיות פרוטה, אבל יותר טוב שיהא איזה סך חשוב כגון חצי לירא בא"י וכדומה בשאר הארצות כדי שלא יהא נראה משונה בעיני הבריות וד"ל** + בפני פלוני ופלוני ואני אקבלנו ברצון ממך בפניהם אזי יהא גט מעכשיו, ואם יתראה בעלך פב"פ לפניך מהיום עד כלות שנה אחרי עבור המלחמה וכנ"ל, או אפילו אם לא יתראה לפניך במשך אותו הזמן, אלא שלא תתני לי הסך הנ"ל בפני פלוני ופלוני באופן שאני אקבלנו ברצון ממך בפניהם במשך שנה אחרי עבור המלחמה, כמפורש לעיל, אזי תבטל נתינתו כעת לשם גירושין רק יהא גט זה פקדון בידך ותחזירו לי אז לידי או ליד בית דין הנ"ל.

במקרה שהבעל יתראה לפני אשתו כשיבוא לימי חופש יתבטל הגט תיכף, ואז צריכים לחזור ולעשות ככל הסדר הנ"ל, וכן בכל פעם ופעם, ואת זה צריך לפרסם ולהודיע לבעל בפעם הראשונה, ואם אחרי כלות המלחמה לא נתברר שמת הבעל, וגם לא נשמע ממנו, אזי במשך השנה כשישפטו הרבנים בדעתם שרחוק שישוּב עוד, אף שאין היסודות מצד ההלכה מספיקים להתיירה, או שיוודע שמת ותהא מעוגנת משום חליצה, יסדרו הרבנים את קיום התנאי של נתינת המעות הנ"ל מהאשה לשליח ונמצא שהגט חל למפרע והיא ניתרת לעלמא.

יש לי להוסיף עוד הערות מבארות, אבל לעת עתה די בעיקרים הללו וכשתקבל הצעה זו אזי אבאר הדבר בס"ד במלואם. בתפלה לצור ישראל וגואלו לרחם על עמו על ארצו ועל העולם כולו הנני הכו"ח היום ט"ז אלול תרצ"ט פעה"ק ירושלם ת"ו. יצחק אייזיק הלוי הרצוג הרב הראשי לא"י

ב. תוספת להצעתי מיום ט"ז אלול, תרצ"ט הנקודות העיקריות של הצעתי (בעקבות הגאון רמ"צ הלוי מלומזא זצ"ל) הן: (א) מינוי סופר, עדים, ושליח בכתב, כבר נתקבל היתר זה בשעה"ד גדול, ואין לך שעת הדחק גדול מזה. אם באנו להצריך אמירה ממש וכו' אין אנו מספיקין בשעת חירום. כמו כן אין אנו מספיקין לפרש את שמות הנ"ל אפילו בכתב במצב שכזה.
 (ב) כדי להנצל מתנאי קודם עשיית הגט, הבעל אינו מתנה שום תנאי, אלא שנותן כח להשליח להטיל תנאי בשליחותו, והשליח מטיל התנאי בשעת נתינת הגט, כמפורש בהצעתי התנאי איננו שבאם לא יהא כך וכך הוא מבטל את שליחותו, אלא שאם לא יהא כך וכך אזי תהא הנתינה שלא לשם גירושין אלא לשם פיקדון בעלמא יעו"י בדברי מלכיאל חלק ד' סי' קנ"ו בשולי הקונטרס.
 (ג) לא כהמלחמות לפני המלחמות היום, כי בימינו החיילים מקבלים רשות כפעם בפעם לשוב לביתם למשך שבוע ופעמים יותר את הגט ודאי צריך לסדר תיכף כשיוצא למערכות המלחמה כשאין בנים לזוג ויש חשש של עיגון מחמת זיקה ליבם, ואפילו אם אין חשש כזה, אין להשהות ענין שכזה.

ועתה הנה אמנם בשכבר ניתן הגט על תנאי רק מצד השליח, שוב אין ביד הבעל לבטל לכל הדיעות אפילו בתנאי דמעכשיו, ואין חשש כשהחזר לביתו באמצע המלחמה שמה פייס אבל יש חשש של קידושין, כהא דגיטין ע"ג וכו' וכו'. ואף אם לא נחוש לכך יש חשש פנויה, אם יחול הגט למפרע, ומשנתנו היא לא תתיחד עמו וכו', ועוד מה נעשה לכהן, שעכ"פ אף אם לא יבעול לשם קידושין (והערת הגרעק"א ז"ל ידועה) איסור תורה יש כאן אפילו לדעת הרמב"ם, ואיך ניקום אנו ונתקן תקנה כזו המלאה קלקולים? על כרחנו שהתנאי יהא שבאופן שאם יתראה לפניו במשך ימי המלחמה, נתינת הגט בטלה למפרע, ואין כאן גירושין כלל, ויהא מוזהר ועומד שבכל פעם צריך לחזור ולעשות כסדר ההוא המפורש בהצעה.

(ד) ועתה נחזי אנו היכי נעביד. נתקן שיהא התנאי על מנת שאם לא יתראה לפניו מכאן ועד מספר שנים קצוב (אמור: שנתים) יהא גט מעכשיו, מי יודע עד כמה תמשך המלחמה, אפשר יותר משנתים, ונמצא הגט מתקיים מאליהם! לאחר שנתים! ואף אם לא נשבע הבעל שלא לבטל ג"כ לא יוכל לבטל (כדלעיל תחילת אות ג). ואם הבעל כהן, מה נעשה אז? ואף אם איננו כהן גם כן אפשר שיסובך הענין ע"י כך.

ואם יהא התנאי עד אחרי סוף המלחמה, אפשר לצייר מציאות כזאת, שהמלחמה כבר עברה, והבעל תפוס במרחקים, וא"א לו עדיין לשוב וא"א גם כן להאשה לבוא אליו.

מכל הלין טעמי המובחר שבדרכים לע"ד הוא לתלות הדבר בבית דין, דהיינו שהשליח יעמיד הבי"ד (והם בודאי ישגוהו על זה להעמיד אדם כשר וישר שיעשה הכל על פיהם), ונמצא שכשביית דין רואים שהמצב הוא כך שראוי לעשות שיתקיים הגט למפרע יעשו כך כפי התנאי השני, היינו שתתן האשה לשליח סך ידוע והוא יקבל ממנה ברצון ובפני בית דין, והיינו אם תעבור שנה אחרי כלות המלחמה, לפי דעת בית דין פלוני (כדי שלא תפול מחלוקת בזה מה נקרא כלות המלחמה) ולא נשמע כלל מהבעל, או שאין יסודות מספיקים להתיר את האשה עפ"י דין תוה"ק אף שהדעת נותנת שכבר מת, או שנתברר שנהרג והיא מעוגנת משום חליצה וכו', הכל כפי שודא ידיהו לאחרי העיון והחקירה הראויים, יסדרו הבי"ד שיקיים התנאי הנ"ל ויחול הגט למפרע. בתפלה לצור ישראל וגואלו להשבית מלחמות למחר ישועה ולהחיש גאולה, היום י"ט אלול תרצ"ט, פעה"ק ירושלם ת"ו. יצחק אייזיק הלוי הרצוג הרב הראשי לא"י החופעיה"ק ת"ו.

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לח

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא להערות חבירי הרב הגאון הגדול רב"צ עוזיאל שליט"א על הצעתו לתקנת עגונות (א) הצעת חבירי היא שהבעל ימנה את השליח על תנאי למסור את הגט ליד האשה על מנת שאם לא אחזור מהמלחמה שנה אחת אחרי חתימת השלום ושחרור שבויי המלחמה ואפילו באונס יהא גט.

תשובתי לזה: נניח שהחזרה באמצע המלחמה כשהיא לעצמה אינה מבטלת את הגט (מכיון שהתנאי הוא כנ"ל) אבל הרי זהו גט על תנאי! ומה נעשה למשנתנו לא תתיחד עמו וכו'? וכך מפורש ברמב"ם ז"ל כל המגרש על תנאי בין שאמר מעכשיו בין שאמר אם יהי' הרי זה לא יתיחד עם אשתו כל זמן שלא נתקיים התנאי וכו'.

ומה שיש לעורר על זה מדעת הטור בסי' קמ"ח, כבר כתב הבי"ד ז"ל שבתנאי דמעכשיו יש חשש קידושין גם להטור ז"ל, ולדעת בעל העיטור ז"ל יש לבעל כח אף בתנאי דמעכשיו לבטל את הגט כל זמן שלא נתקיים התנאי.

ובשלמא לפי הצעתי הרי הבעל אין הוא מטיל שום תנאי, אלא השליח מתנה תנאי של עצמו, ובאופן זה בודאי אין הבעל יכול לבטל את הגט, אבל לפי הצעת חבירי שליט"א הרי יש לבעל כח לפי"ז לבטל את הגט, ויש לחוש לזה כשמתיחד עמה ובעולה (ועיין בחידושי הרשב"א ריש פ"י המביא בתרא וסוף פ' מי שאחזו וכו').

ואפילו תימא דאין לחוש לזה מאחר שנשבע שלא לבטל את הגט, מכ"מ יש לחוש לקידושין כדי שלא לבעול בעילת זנות, שיחוש שמא יתקיים התנאי ויחול הגט למפרע.

ואפילו אם נאמר דמסתמא לא יחוש לכך, ויחשוב שרחוק הדבר שלא ישוב וכו', ואף אם נמצא עוד סברות לאמר שבמצב כזה לא יחוש לספק בעילת זנות, ואין כאן חשש קידושין, וחשש גיטה קודם לבנה ג"כ לא שייך בתנאי דמעכשיו, אבל על כל פנים, יש כאן חשש ביאת פנויה שמא יתקיים הגט למפרע, ואיך נתקן לכתחילה באופן שנגרום לביאת פנויה וגם ללידת בנים מפנויה? ואם כי מצינו שתיקנו האחרונים ז"ל מה שתיקנו בענין מי שיש לו אח מומר, ולא חששו שאם יתבטלו הקידושין למפרע נמצא שכל ביאותיו היו שלא בחופה וקידושין הבו דלא ליסוף עלה ועוד דמה נעשה בכהן שאם יחול הגט למפרע הרי עשה איסור דאורייתא שלוקין עליו לדעת רוב הפוסקים וכו'.

ואין לסמוך על זה שרוב היוצאים למלחמה חוזרים, ומסתמא יתבטל הגט למפרע, דרוב חולים ג"כ לחיים, ואעפ"י כ פסקינן שלא תתיחד עמו וכו'.

ואיני רואה איך אנו יכולים לתקן לכתחילה תקנה שיש בה חששות של קלקולים כאלה, ושהיא נגד פשטות המשנה.

והתוס' דשבת נ"ו ודגיטין ע"ג וכו' לא שייך לכאן כלל, דודאי התוס' מודים שבתנאי כזה (אם לא יחזור בסוף המלחמה) אם חזר באמצע המלחמה אסור לו להתיחד עמה ומה שקשה בעצם הענין של אוריה אין כאן מקומו.

וע"כ ההכרח הוא שהתנאי יהי' שכל זמן שיבוא יתבטל הגט למפרע, ויצטרך לעשות הכל מחדש, ואז מותר לו להתיחד עמה בלי שום פקפוק וזוהי הצעתי. להזהיר שלא יתיחד עמה זה יהי' פשוטו כמשמעו חוכא ואיטולוא ואף אחד מרבבה לא ישמע לנו. ולתקן שהתנאי יהי' שהגט יחול אחרי סוף המלחמה, הרי לא תיקנתם כלום לזקוקות ליבום ועוד דיש כאן הריעותא של גט ישן, וגם החשש של ביטול הגט, דהא הוא אינו מגרש אח"כ בעצמו אלא שהגט חל ממילא וד"ל.

(ב) ועתה לענין החששא שמעכ"ת חושש שהאשה תכחש לנו ותאמר שלא התראה לפניך, והוא באמת כן התראה לפניך הנה מפורש ברמב"ם פ"ט מגירושין הלכה י"א שאין חוששין שמא בסתר בא ואף דיש חולקים עליו (ונפסק בשו"ע שראוי לחוש לדבריהם לכתחילה) הנה בשעה"ד גדול כזה אין לחוש. וביותר שהוא מילתא דעבידא לאיגלווי ויכולים לברר זה, לפי שבערכי של הצבא רשום כל פעם שניתנה רשות לחייל לשוב לביתו במשך ימי המלחמה, ואין לדעת חששא מצד זה.

וחוץ מזה, הרי אני הוספתי בהצעתי שהאשה תהא נאמנת לאמר שלא בא, ובזה הלא הכל מודים, ואפילו אם באמת בא כאילו לא בא כל זמן שהיא אומרת שלא בא ויעוי' תוס' גיטין י"ח ושו"ת ריב"ש שני"ח וכו' וכו'.

(ג) בענין התנאי. הנה אני הלכתי בעקבות הגאון רמ"ץ הלוי זצ"ל בשו"ת דברי מלכיאל חלק ד' סי' קנ"ו כדי להמנע מתנאי קודם כתיבת הגט.

ומאי דפשוט למעכ"ת נ"י שאין כאן בית מיחוש משום שהתנאי נוגע רק לנתינת הגט ע"י השליח, הנה גם אני סובר כן, ולא עוד אלא שרוב הראשונים ז"ל מכשירים בתנאי על פה אפילו קודם כתיבת התורה ולהרבה פוסקים ז"ל אפילו נכתב בגט כשר אם נתקיים התנאי, ומכ"מ לא מלאני לבי לכתחילה שלא לחוש לפקפוקיו של מהרי"ט כנגד מהריב"ל ז"ל, מאחר שהגאון המחבר דברי

מלכיאל ז"ל שהיה מפורסם לאחד מגדולי ההוראה וחכמי הדור היו סומכין עליו כעל עמוד ברזל ואעפ"כ ביקש לו עצה זו להמלט מאותו החשש, ובפרט שמהר"י בן לב ז"ל בעצמו לא התיר אלא באופן שהסופר והעדים לא ידעו מזה כלום, ואיך נוכל לצאת ידי דרישתו זאת, והרי בנדון דידן הסופר והעדים צריכים לראות כתב יד הבעל המקויים, ונצטרך אם כן לעשות שתי הרשאות, אחת בשביל הסופר והעדים ואחת בשביל השליח וזה יכביד על הענין מאד והנה אני השמטתי הרבה דברים מהנוסחא הרגילה של ההרשאות והסתפקתי בנוסחא קצרה בתכלית והכל משום בהילות המצב ואיך נתקן שיעשו שתי הרשאות לסבך את הדבר? ואמנם בכל זאת דעתי הדלה שאפשר להקל בזה ולתקן שהבעל יתנה על השליחות מפני הטעם המעשי שהעיר מעכ"ת והיינו כדי שידע הבעל שנעשה הדבר על תנאי וידע ויבין שכשהוא חוזר באמצע המלחמה כל הענין מתבטל וצריך לעשותו מחדש, שתהא הנוסחא שהשליח יתן לה על מנת שאם לא אבא מיום צאתי למלחמה עד עבור שנה אחרי חתימת השלום יהא גט ואם בתוך הזמן ההוא כל אימת שאבוא לא יהא גט ושתהא האשה נאמנת לאמר שלא באתי. [ואולי לא באתי עדיף מאם לא אתראה לפניך. ויש עדיין לדון בפרט זה של הלשון.]

ואולם בכדי למנוע האפשרות שאחרי הזמן הנ"ל יהי הבעל במרחקים ויתחיל להסתדר שם ובדעתו לשוב אחרי עוד שנה או שנתים ועפ"י התנאי הנ"ל תתגרש אשתו ממנו ואין לאל ידינו להושיע, הצעתי את התנאי השני הנוסף שיתן לבית דין היכולת לקיים את הגט למפרע כשימצא שראוי לעשות כך, ואם לאו יעכב את ההוצאה לפועל של תנאי זה של קבלת הכסף עד זמן ידוע לפי מצב הענין.

אם לפי השקפתכם זהו דבר מסובך ואין דעתכם נוחה להכניס תנאי כזה, הנה התקנה תועיל הרבה למנוע עגונות אף בלי תנאי זה אלא שרצוני למנוע אפשרויות מעציבות כנ"ל, שכפי שאני זוכר מהמלחמה שעברה התרחשו בעולם. ועדיין נדון בזה בס"ד.
(ד) יש עוד תועלת בהוספת התנאי הנ"ל של קבלת הכסף וכדומה, שאם יתברר שמת הבעל הרי גם כן יחול הגט למפרע (כמו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש), ובאשה שיש לבעלה בנים הרי במקרה זו היא נפסלת לכהונה ללא תועלת לעצמה, מה שאין כן עפ"י הצעתי, שאז אם יתברר שמת הבעל והאשה איננה זקוקה ליבום לא יקיים השליח את התנאי השני עד עבור הזמן הקבוע לקיום תנאי זה ותהא מותרת לכהונה, ואף קודם לזמן הזה, שאין לחוש בתנאי דקום ועשה שהשליח של בית דין יקלקלה. ואולם בלי תנאי זה נצטרך להוסיף לתנאי של אם לא יבוא וכו' ולא יתברר שמת וכו', והיינו באשה שיש לבעלה זרע. כ"א אלול, תרצ"ט ירושלם עיה"ק ת"ו. יצחק אייזיק הלוי הרצוג

Get b'sha'as Milchama - Tzahal

Nov. 2, 1997

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן לט

תקנת הרשאה לגט ליוצאים לצבא הו"כ הרב הגאון הגדול כש"ת ר' יעקב קלמס שליט"א חבר הרבנות הראשית לארץ ישראל א אחדשה"ט. אם באתי לפלפל בענין זה לא יספיק לי הזמן מפני הטרדות הקשות והמרוכות המקיפות אותי עכשיו, ואי"ה עוד חזון למועד, כי הרבה הרבה יש להעיר בדברי הראשונים והאחרונים ז"ל אך לע"ע אצטמצם בנקודות אחדות להשיב בקצרה על השגות כ"ג.

(א) הבנתי שכ"ג משיג עלי שלא הועלתי בתקנתי, שהרי אם יבוא הבעל והיא אח"כ תאמר שלא בא, מה תועיל מה שהאמין אותה עליו, הרי יש לחוש לקידושין, וכן כשיתקיים הגט אח"כ למפרע, היינו ע"י אמירתה שלא בא, נמצא שבעל פנויה. הנה אני לא חידשתי דבר זה, שהרי כך מפורש באה"ע סוף סי' קמ"ד בתנאי דמעכשיו (ששם הרי יש חשש של קידושין) שמשום החשש שמא בא בסתר צריך שיתן לה נאמנות לאמר שלא בא, ולפי דברי כ"ת מה הועילו חכמים בתקנתם, דעדיין יש חשש של קידושין, וע"כ דאין זו חששא משום דאע"ג שאנו מלמדים אותו לתת לה נאמנות, לא אסיק אדעתיה שתשקר, ומכיון שבא בטוח הוא שנתבטל הגט, ולמה יבעול לשם קידושין?

[ועוד יש לאמר, דצריך שיהא ידוע או ניכר לעדי היחוד שיש כאן ענין של ביאה לשם קידושין, או לפי דעת הפוסקים ידיעה לכל העולם מספיקה וזה לא שייך כאן העולם יודעים שהם איש ואשה ואיך יעלו על דעתם שהוא בועל לשם קידושין? ואלה שיודעים שנתגרשו על תנאי, יודעים שהתנאי הוא שאם יבוא יתבטל הגט, והרי בא, ואין זה נחשב ידיעה של ביאה לשם קידושין מצד העדים, דהלא עדי היחוד אז העולם בכלל אך בנקודה זו עדיין לא דקדקתי כל הצורך.]

עכ"פ ברור שלא חיישינן לכך, היינו אפילו היכא שמשכחת שיבוא בסתר וכאן הוא ממש דבר בלתי אפשרי, שחייל החוזר לביתו ממערכות המלחמה לאיזה זמן צריך רשיון מיוחד, ומודיעים על זה לשלטונות במקומו להשגיח שלא יעבור זמנו, ועליו להירשם וכו' ומן הנמנע שלא תהא ידוע ביאתו, והוא מילתא דעבידא לאיגלויי ואין חשש שתשקר האשה ותאמר שלא בא.

(ב) ובנוגע לחששא של בעילת פנויה, היינו שמא יבוא והיא תאמר שלא בא, והגט לא יתבטל מכיון שהאמינה, ונמצא שבא על הפנויה - כוונת כ"ג לשאול מה תיקנתי לזה?

הנה אני תיקנתי הרבה שהרי התקנה שמודיעים לבעל בפעם הראשונה שכשישוב לביתו לאיזה זמן שהוא יתבטל הגט, ועליו לעשות הרשאה מחדש כדי שיעשו גט מחדש בכל פעם, וא"כ אנו עשינו את חובתינו, וכשה חוזר לביתו באמצע המלחמה רשאי הוא לדור עם אשתו, כי הגט בטל אז מאליו, ובאם שצריך לשוב למערכות המלחמה עליו לילך לבית דין ולעשות הרשאה מחדש, ואם כה יעשה הרי לא יבוא לעולם לידי חששא של כ"ת שהיא תאמר שלא בא ובאמת בא, דאם תאמר שלא בא והבי"ד כתבו לו הרשאה וחתמו עדים, הרי שאנו נתנו לו דרך להנצל מכל מכשול. אך אם הוא לא יעשה כך, והיא תאמר שלא בא, היינו אם יש להעלות על הדעת אפשרות כזאת כנ"ל, ונמצא שהגט חל למפרע, הוא עווננו ישא, ובי"ד וכל ישראל נקיים.

ובשלמא לתקן בתנאי סתמי אם לא יחזור בסוף המלחמה וכו' ולהזהיר אותו שכשישוב באמצע אסור לו להתיחד עם אשתו דא הוא בורכא, כי ברור לנו שלא יתקיים דבר זה אף באחד מני אלף. אבל שילך לבי"ד שוב ביום שובו למלחמה לעשות הרשאה מחדש, זהו דבר שמתקבל על הדעת שפיר שיעשה כך. וכשם שהוא הולך אל הרשות להודיע ע"ד חזרתו למלחמה, כך ילך להגיד אל הבי"ד (או אל המשמשים בקודש המלאים מקום בית דין) במקומו או בסמוך לו, ויותר מזה אין אנו מחוייבים לתקן. וחוז' מזה, הנה החששא של ביאת פנויה אינה גדולה כ"כ, דהא עכ"פ היא מיוחדת לו. ורש"י שחשש לזה אפשר דאזיל בשיטת הרמב"ם בענין פילגש. אבל להרמב"ן ליתא להאי חששא.

וכיון שרחוק שתאמר שלא בא, כשבאמת בא, באופן שיהא גט למפרע אם לא בא לבית דין קודם שחזר, ובית דין מסופקים אם בא, כולי האי לית לן למיחש, הואיל ולדעת פוסקים הרבה אין בזה איסור זנות כלל, ולדידהו החשש קידושין משום אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות בגירשה על תנאי הוא משום דיהא נראה לבני אדם כבעילת זנות למפרע, אבל בעצם אין בזה איסור. ב. ג) לענין שיטת בעל העטור. העטור: זה לשון הגהת הרמ"א אבן העזר סימן קמ"ג סעיף ב': וי"א דאפילו בתנאי דמעכשיו יכול לבטלו ויש להחמיר - עיטור וכן משמע בהרא"ש.

הנה לרובי טרדותי אין לי פנאי אפילו לעיין באגרות שלי ששלחתי להרבנים שליט"א, אבל כמדומני שבראשונות לא הזכרתי את בעל העיטור, והוא משום דבאמת רובא דרובא חולקים עליו בענין ביטול הגט. והגר"א ברור שהכריע דלא כהרמ"א ובעל העיטור עצמו לא אמר אלא בדרך צריך עיון היינו בספק והגט מקושר, אחרון באחרונים ופוסק מובהק, מכריע בפירוש דלא כבעל העיטור ולעיקרא דמלתא הרי מסתמא אין אנו חוששין לביטול הגט. ומה שאני כיוונתי היה לשיטת הרא"ש וכו' שיש ביד הבעל לבטל את התנאי ולקיים את הגט, והיתה כוונתי דחוז' ממה שע"י שהשליח לבדו מטיל תנאי אנו נמלטים ממחלוקת בענין תנאי קודם כתיבת הגט, אנו מרוויחים למנוע סיבוכים אחר כך. למשל, יוכל להיות שהבעל כשהוא במרחקים נותן עיניו באחרת וע"ז הוא שולח מכתב לבטל את התנאי שלאם לא באתי וכו' ומודיע שרצונו שיהא הגט חל בלי שום תנאי, ופעמים שיהיה מזה סיבוך גדול. מה שאין כן כשהוא לא הטיל שום תנאי, אלא שנתן רשות לשליח להטיל תנאי, ולאחר שהשליח מסר הגט על תנאי שוב אין הבעל יכול לעשות מאומה וזו היתה כוונתי בראשונה.

(ד) באגרת האחרונה התבוננתי בשיטת העיטור ביסוד סברתו. ועלה בדעתי שהוא ז"ל לא אמר הספק שלו אלא כשהבעל התנה תנאי באופן שיכול לסבב ביטול הגט ע"י קיום התנאי או ביטולו. כגון שהתנה אם לא אבוא מכאן וכו' יהא גט, והרי בידו לבוא

ולבטל את הגט, וע"כ יש לו כח גם לבטל את עצם הגט. אבל בתנאי שאיננו בידו, העיטור מודה שאין הוא יכול לבטל את הגט, דלא נשאר לו בו שום כח. ולפי"ז אמינא דלא מיבעי כשנעשה התנאי ע"י השליח, שבזה אין בעל העיטור ז"ל מסתפק שיוכל לבטל את הגט, אלא שבנדון דידן אפילו אם נעשה ע"י הבעל, יודה רבינו בעל העיטור ז"ל שאינו יכול לבטל את הגט שהרי כאן ביאתו הוא דבר שאינו בידו לגמרי, כי החייל בשעת מלחמה נתון תחת משמעת של ברזל כידוע, ואם ילך בלי רשות ודאי יתפס ודינו למות ר"ל, וכגון זה נחשב אינו בידו, ונמצא שאינו יכול לבטל את הגט עי"ז.

(ה) ואולם ראיתי בשו"ת עין יצחק להגאון מקאוונא ז"ל חלק ב' סימן מ"ט סוף סעיף ו' שכותב, וז"ל: אבל העיטור הא מיירי אף בתנאי שאין ביד הבעל כמו הך דגטין דף ע"ו דא"ל בפני שנים ה"ז גיטך ע"מ שתשמישי את אבא וחזר וכו' והא שם אינו זה ביד הבעל ואפ"ה ס"ל להעיטור דאף במסר לה בעל מנת יכול לבטל להגט וכמ"ש העיטור במאמר ג' ד' וכו', יעיי"ש. ואמנם אינני זוכר שהעיטור יאמר בפירוש כך, וקשה עלי לחפש עכשיו בפנים, אך אם לאחר החיפוש נמצא כך בפירוש אחזור בי מסברתי זאת בשיטת העיטור.

(ו) ואעפ"כ מדה טובה אינה חוזרת. והוא דהגאון מקאוונא ז"ל לאחר שדן בשיטת העיטור בעומק העיון מחליט דהוא מטעם אומדנא, שירדו חז"ל לסוף דעתו של הבעל ששייר לעצמו זכות שיהא יכול לבטל את הגט מקודם קיום התנאי, יעיי"ש בענף ו' ומעתה י"ל שזהו דווקא כשהוא מתנה בעצמו, אבל באופן שהוא לא עשה שום תנאי, אלא דנתן רשות לשליח להתנות, אין כאן אומדנא כלל ששייר זכות לעצמו, ועכ"פ באופן כזה לא אמר העיטור מה שאמר.

(ז) ותו אמינא דאפילו אם הבעל בעצמו מתנה, יודה העיטור דבנדון דידן (ודומה לו) לא יכול הבעל לבטל את הגט. שאומדנא הנ"ל שייכא רק היכא שמגרש מתוך קטטה, או סבות אחרות מפרידות ביניהם כדרך רוב המגרשים, אבל היכא שמגרש מתוך אהבה, כדי שלא תסתבך בעיגון, אין שום אומדנא שמשירר לעצמו זכות לבטל את הגט מקודם קיום התנאי, שהרי כל חפצו הוא להצילנה מכבלי העיגון ע"י קיום הגט, אלא שהתנאי הוא כדי שלא יחול הגט שלא במקום עיגון.

ג. (ח) הוא שואל למה אני מצריך להוסיף התנאי: אם לא יתראה לפניו בתוך הזמן - מדוע לא די לנו בהתנאי שהיא צריכה ליתן כסף, והקבלה היא מרצון השליח או הבי"ד, ואז יחקור הבי"ד, אם הוא בא באמצע לא יקבלו את הכסף ואין גט למפרע וכו'. הנה תנאי זה הכרחי הוא מטעם פשוט, דהרי אני הדגשתי וחזרתי והדגשתי שלא כהמלחמות לפני המלחמות היום, שבימינו דבר ידוע ורגיל שנותנים לחיילים חופש מזמן לחזור לביתם במשך ימי המלחמה, וא"כ איך נעשה שהגט יהי על מנת שהאשה תתן סכום כסף להשליח או לבי"ד וכו' מהיום עד עבור שנה אחרי גמר המלחמה, ואם לא יקיים דבר זה הגט בטל או השליחות בטלה, הנה זהו גט התלוי בתנאי, ואיך יהא מותר לו להתיחד עם אשתו כשישוב באמצע המלחמה, ועל הרוב ברור שישובו איוו פעמים, הרי כל המגרש על תנאי, בין תנאי של אם בין תנאי של מעכשיו אסור לו להתיחד עם אשתו שלא בעדים. מה יאמר שהרי התנאי יהא תלוי בבי"ד, וכבר יהי מוחלט אצלנו שאם יודע שנתיחד עמה לא יקיים את התנאי, א"כ לא תיקננו כלום לרובא דרובא, ואם לא יהא מוחלט אצלנו כך, הרי זהו הדין המפורש במשנה וכו' שאסור לו להתיחד עמה ובכלל איך נחדש דין שהיכא שהקיום תלוי ביד רבנים ושלוחיהם מותר להתיחד על הסמך שלא יקויים התנאי?

קצרו של דבר בלי תנאי המבטל את נתינת הגט אם יבוא הבעל באמצע א"א לנו לעשות תקנה זו כלל, כי ברור שרובם יבואו כמה פעמים ויחיו עם נשותיהם וזהו אפילו בישראלים, ובכהנים איך נעשה? מאחר שאנו יודעים שבדאי יחזרו רובם כמה פעמים לביתם ויחיו עם נשותיהם וכל התקנה היא שאח"כ יחול הגט למפרע, ואם כן מההכרח לעשות תנאי שתיכף לביאתו יבטל הגט וצריך גט מחדש על אותו התנאי.

(ט) והתנאי השני הוא להנצל ממבוכות שציריתי, למשל, אם אחרי עבור הזמן הקצוב בתנאי, והבעל ימצא שאי אפשר לו לחזור, ואעפ"כ הוא ואשתו שניהם רוצים לשוב לחיות ביחד אחר איזה זמן, אזי יהא סמייה בידן, שהגט עדיין לא יחול אלא אם נעשה הפעולה הידועה של קבלת הכסף.

ואעפ"כ אינו קובע בזה מסמרות, ואולי נסכים שאין כדאי להוסיף תנאי זה כלל, ונעמיד הענין על תנאי אחד שיתנה הבעל עם השליח, או שיתנה השליח לבדו (והדבר עדיין צריך הכרע) באופן שאם לא יבוא מכאן ועד עבור שנה לאחר גמר המלחמה יהא גט, ואם יבוא לא יהא גט.

ד. (י) כ"ג מערער על הדברי מלכיאל במה שניסח את התנאי של השליח שאם יבוא הבעל וכו' תהא הנתינה לשם פקדון, והביא מתשובת מהרי"ט סי' ס"ו.

והנה לדעתי פשוט שאין סברת כ"ת טעמו של מהרי"ט, וזה ברור מלשון המהרי"ט שם שדעתו היא דאם אדם נותן גט על תנאי: אם יהיה כך יהא גט, ואם לאו לא יהא גט הכוונה היא שאם לאו יהא הגט בטל כחרס ולא יפעל כלום, והמהרי"ט ז"ל (דרכ גובריה) או שהכריע שהלכה כמאן דסבר דגיטא גופיה מצי מבטל, או שחושש לדיעה זו (ולזה דעתי נוטה יותר) שהרי אינו אומר שהגט בטל אלא שאינו חוזר ומגרש בו ואין כאן ענין של נמחל שעבודו [ויש לעיין בגליא מסכתא סי' ג] אלא שלא יהא גט הוא כמו לא יועיל, שזהו מפורש בגמרא שהוא לשון ביטול על הגט עצמו.

ואמנם לא נתבררה לי כוונת הדברי מלכיאל ז"ל ולא ידעתי למה לא הסתפק כשיאמר השליח ואם יתראה הבעל בפני פלוני ופלוני אזי תבטל למפרע נתינתו לשם גירושין. וכי מה חשש שמא זה יהי' ביטול על הגט עצמו ולא יוכל לחזור ולגרש בו, והיינו באופן שהתראה ולא נתייחד אלא בעדים, דאז חוזר ומגרש אם לא נתבטל הגט. אך זה אינו מובן, דהרי אין ביד השליח לבטל עצם הגט ואם מפני שיכול להיות כאן קפידא מצד הבעל שהרי הגט הוא החפץ שלו, ואם אינו מבטלו אלא שהשליח מבטל את הנתינה לשם גירושין צריך שיוחזר לו החפץ שלו, ואם לאו הוא קפידא, אך גם זה לא מחזור.

ובעצם סברת כ"ת שהנתינה אף בתנאי צריכה להיות החלטית ברגע של הגירושין, יש לעיין עוד, ועדיין לא מחוור לי סברתו, שלא שייך חשש ברירה בנתינה, משום שהנתינה בכל אופן היא החלטית, דמה לנו בנתינה שאיננה פועלת גירושין שאינה אלא מתנה של חתיכת נייר בעלמא. ואמנם בע"מ שהנייר שלי לרש"י פסול משום דלא יהב לה מידי ורחמנא אמר ונתן בידה, ושוב אומר רש"י דאינה נתינה משום שהאותיות פורחות באויר. והרמב"ם אומר משום שאין זה כריתות, היינו דיש לו זכות בגט, בשעת הכריתות. ויש לעיין בדף ט' משום דלאו כרות גיטא וברי"ף שם וכו' ואכ"מ. אבל שזה יהא נקרא זכות בגט לא ברירא לי כלל, דאם לא מתקיים התנאי אינו פועל כלום, ומה איכפת לן אם על אופן זה הוא צריך לחזור לבעל. ולע"ד אינו ברור כלל בכל גט שנתבטל מחמת תנאי אם הוא שוה כסף (כגון שכתב על טס של זהב) ואם נתבטל הגט מחמת התנאי יתכן שפיר שחייבת להחזיר לו את הטס. ואמנם בסתם הרי מפורש בר"ן ובשו"ע דהוא שלה לגמרי משום הנתינה, אבל בתנאי נ"ל שאינו כך, ואילו היה הדין כך עדיפא הוה ליה להר"ן להשיענו לא רק על סתם אלא אפילו על גט בתנאי שהטס שלה בכל אופן.

[ואמנם לא שייך לכאן חזרת הקידושין בקידושין על תנאי (אה"ע סי' נ) אף דמקשינן הווייה ליציאה (כל מה שלא הוציאו הכתוב מפורש) וא"כ היה צריך להיות גם בקידושין שהנתינה תהא החלטית, דיש לחלק בין הנושאים. ועוד, והוא העיקר, דיש לדחות דאמנם כך הוא שהנתינה צריכה להיות החלטית ברגע חלות הקידושין ואעפ"כ צריך להחזיר, דדינא הוא דקידושין לטיבועין ניתנו אף בקידושין מוחלטים אלא שגזרינן שמא יאמרו שהיו קידושי טעות].

(יא) אולם לעצם הענין אין אנו צריכים להכנס לזה כלל ויותר פשוט לתקן שהשליח יגיד בפני הבי"ד בשעה שהוא מקבל עליו את השליחות שהוא מקבל עליו על תנאי אם לא יבוא הבעל במשך כך וכך זמן, ואם יבוא אזי הקבלה של השליחות בטילה למפרע, וכמו שהציע שם בדברי מלכיאל עצמו, והשליח ימסור להאשה את הגט בסתם, וכדברי מלכיאל הנ"ל שם, אלא שיודעו לה הבי"ד שהשליח קבל רק על מנת שלא יבוא הבעל, ושם יבוא הנתינה בטילה, והיא צריכה גט אחר.

(יב) ולענין החשש של תנאי קודם הכתיבה (אעפ"י שהוא טורח גדול) כדאי אולי לתקן שיעשו שתי הרשאות, ושלהעדים ולסופר לא יקראו כלל את ההרשאה שלשליח, באופן שלא יודע להם קודם הכתיבה משום תנאי, ואפילו אם יש להם ידיעה כללית אין בכך כלום, לע"ד. ואמנם עצת הדברי מלכיאל טובה היא לצאת מידי חשש זה, והוא שהבעל לא יתנה כלל, אבל אם כן יהא מוזר בעינינו למה מצוים עליו שכשישוב באמצע צריך לעשות שוב את כל הסדר קודם חזירתו למלחמה (וכהערת הגרב"צ עזיאל שליט"א).

(יג) לדעתי ראוי להתאסף לדון בענין זה בקרוב ושכל אחד יציע את הצעתו בקצרה ולצרף אלינו גדולי ישראל מחוץ למשרד הרבנות כגון הגרא"ז מלצר, הגרש"י הילמן וכו' וכן מחוץ לירושלים עד שיצא דבר ברור.

(יד) והנה בשביל אחינו בפולין כבר עבר הזמן, אך עלינו לתקן גם בשביל א"י כי נודע שכבר מתרשמים יהודים בצבא האנגלי כאן ובמשך זמן קצר יצאו למערכות המלחמה, ובודאי יש בהם גם נשואים. בברכת התורה ובידידות יצחק אייזיק הלוי הרצוג

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן מא

הרשאה לגט ליוצאי מלחמה. **הננו מפרסמים בזה נוסח ההרשאה לחיילים בצבא הגנה לישראל**
 הרשאה לגט אני הח"מ... בן... למשפחת... מעיר... חייל בצבאות ישראל מס'... היוצא למלחמה. הריני ממנה מעכשיו את כל היהודים יושבי הערים ירושלים, ת"א, חיפה, בגבולותיהן העירוניים ביום הקמת מדינת ישראל שכל אחד מהם יכתוב גט לאשתו... בת... נולדה למשפחת... ושכל שנים מהם הכשרים לעדות יחתמו על הגט ושכל אחד מהם הכשר להולכה יתן את הגט לאשתו הנזכרת ויכתוב ויחתמו ויתן אפילו עד מאה גיטין עד שיוכשר אחד מהם בכתיבה וחתימה ובנתינה לדעת הרב המסדר את הגט. גט זה ייכתב ויחתם וינתן ע"י הנ"ל רק אחרי שיתברר לרבנים הראשיים לארץ ישראל שיהיו בימים ההם, או לאחד מהם, שנתקבלה הודעה מהשלטונות הצבאיים שאני בכלל האבודים, או שהידיעות ע"ד העדרי מן העולם ח"ו לא תהיינה מספיקות לדעות הנ"ל או לדעת אחד מהם להתיר את אשתי מכבלי העיגון, ורק אחרי עבור לפחות שנה מאותו היום שישוחררו החיילים היהודים השבוים מידי האויב. ובפירוש אני מגיד בלב גמור ומוחלט, שאפילו אם בימים שבינתיים, היינו מהיום הזה דלמטה עד זמן שתבוא הידיעה הרשמית שאני בכלל האבודים או שתבואנה ידיעות על דבר העדרי ח"ו מן העולם כנ"ל, אשוב לאשתי פעם או יותר ואתייחד עמה בחיי אישות כדרך בעל ואשתו לא תתבטל בשום אופן השליחות הנ"ל, ואשתי תהא נאמנה כמאה עדים לאמר שלא בטלתי את השליחות הנ"ל והנני מקבל עלי בחרם ובשבעות התורה שלא לבטל את השליחות הנ"ל ולא את הגט. ולראי' אני חותם היום... לחדש... שנת... נאם:... בפנינו עדים הח"מ אמר הבעל... כל הנ"ל וחתם על הנ"ל היום יום... לחדש... שנת... נאם:... נאם:...

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף עב עמוד א

תניא כוותיה דרב אשי: כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה, אע"פ שכתבוהו ונתנוהו לו ונתנו לה - הרי הגט בטל, עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו; ישמעו - לאפוקי ממ"ד: מודה רבי יוסי באומר אמרו; קולו - לאפוקי מדרב כהנא אמר רב.

Get Milchama – Chazon Yechezkel

Nov. 9, 1997

שו"ת מלמד להועיל חלק א (אורח חיים) סימן מב

תשובה זאת כתבתי להראות בעליל שאף עפ"י דינא דש"ס ופוסקים אנו מחוייבים לשמור פי מלך וחקי המדינה בארץ אשכנז. שאלה: בזמן הזה אשר ברוב תושבות היהודים מטעם המלך והמדינה כל איש אשר הוא בריא אולם צריך ליכנס אל חיל המלחמה ולמלאות צבאו שם שנה שנתים או שלש שנים, והוא אנוס שם לחלל שבתות וימים טובים, **אי מחוייב היהודי הירא את דבר ד' והשומר כל מצות התורה לעביד כל מה דאפשר להפטר מעבודת הצבא, כדי שלא יבא לידי חילול שבת או לא.** תשובה: שאלה גדולה שאלת והיא צריכה עיון רב כדי להשיב עליה על פי דינא דש"ס ופוסקים לחוד, ולא עפ"י נטיית לבנו לבדה, ועל כן אמרתי תחילה לא אלך למקום אשר לבי חפץ כי אצא לי ואראה ואעיין על משכנות הרועים הם בעלי הש"ס והפוסקים. והם ישיבו אותי דבר את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה וזה החלי בס"ד:

גרסינן בפרק קמא דשבת דף י"ט ע"א ת"ר אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת במה דברים אמורים לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי ופוסק עמו ע"מ לשבות ואינו שובת דברי רבי ואיתא עוד שם ת"ר אין צריך על עיירות של נכרים פחות מג' ימים קודם לשבת ואם התחילו אין מפסיקין וכן היה שמיא אומר עד רדתה אפילו בשבת. ודברי ב' הבריות האלו מפורשים בספרי פ' שופטים פיסקא ר"ג וז"ל שם: ואין צרים על עיר תחילה בשבת אלא קודם לשבת ג' ימים ואם הקיפום ואירעה שבת להיות אין השבת מפסקת מלחמה. זו אחת מג' דברים שדרש שמאי הזקן אין מפליגין את הספינה לים הגדול אלא ג' ימים קודם לשבת בד"א בדרך רחוקה אבל בדרך קרובה מפליגים אותה. ע"כ. ואיתא עוד שם בפיסקא ר"ד: עד רדתה אפילו בשבת ע"כ. וקודם להנ"ל תניא בספרי בפיסקא ר"ג: ימים רבים ימים שנים רבים שלשה מכאן אמרו אין צרים על עיר של גוים פחות משלשה ימים קודם לשבת ע"כ. ואציגה לפניך ג"כ מה שמצאתי במדרש הגדול כ"י מארץ תימן וז"ל שם: ובנית מצור בין בחול בין בשבת מה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר כל דבר חוץ ממלחמת רשות או אף במלחמת רשות ומה אני מקיים ובנית מצור בשאר כל הימים חוץ מן השבת או אף בשבת ת"ל עד רדתה אפילו בשבת דברי ר' יאשיה, רבי אומר זה אחד מן הדברים שדרש שמאי הזקן אין מפליגין את הספינה בים הגדול אלא קודם לשבת שלשה ימים במה דברים אמורים בדרך רחוקה אבל אם היתה דרך קרובה אפילו בערב שבת מפליגין אותה, אין צרין על עיר תחילה בשבת אלא קודם לשבת שלשה ימים ואם הקיפום ואירעה שבת להיות אין השבת מפסקת מלחמה, ע"כ. וע' בספר לקוטי מכילתא שלי דף כב/עד כד/ ותראה שהדרש ימים שנים רבים שלשה הוא מהתנא דבי רב שכן נמצא דרש זה בספרא גבי זבה, ומאמר ר' יאשיה וכו' הוא מתנא דבי ר' ישמעאל, ואין מקום להאריך.

וכתב הרז"ה בס' המאור דטעמא דאין מפליגין ואין צרין הוא משום דכולהו מקום סכנה הוא וכל שלשה ימים קודם השבת קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר העומד בפני פקוח נפש וה"ה להפריש במדברות ולכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת ע"כ, והביאו הר"ן בהלכות. וכתב הריב"ש בתשובה סי' י"ז וי"ח וק"א דמתורת רז"ה למדנו שמותר לילך בג' ימים הראשונים של שבוע למקום סכנה אע"פ שיודע בודאי שיצטרך לחלל שבת, ולדבר מצוה מותר לילך אפי' בערב שבת דאמרינן בש"ס בד"א בדבר הרשות אבל בדבר מצוה שפיר דמי לדעת הרז"ה והר"ן אפי' במקום שבודאי יצטרך לחלל שבת וכ"כ הרשב"ץ והכל הובא בב"י או"ח סי' רמ"ח. ועיין בש"ך י"ד סי' רס"ו ס"ק י"ח דמתיר מילה שלא בזמנה בה' בשבת אף שנראה כמתנה לחלל שבת בשלישי למילה משום דלדבר מצוה שרי אפילו בערב שבת. ואף דמדברי הט"ז או"ח סי' רס"ב ס"ק ג' ומדברי המ"א או"ח סי' של"א ס"ק ט' היה נראה דאסור ג' ימים קודם לשבת אף במקום מצוה היינו טעמא משום דאפשר למולו ביום אחר ולא יהי' שום חיסור מצוה בזה דבלא"ה אינה בזמנה, אבל פשיטא דאם יתבטל שום מצוה ע"י שמאחרין המעשה דמותר לעשות אפי' בערב שבת אף שיבא ע"י זה לחילול שבת במקום סכנה. חוץ מזה י"ל שהמ"א ס"ל באמת כהש"ך דמותר גם במילה שלא בזמנה משום דבר מצוה אלא דלרוחא דמילתא כתב דבזמן הזה אפילו להרשב"ץ דאוסר מילה שלא בזמנה ביום ה' שרי לדידן דאין רוחצין, וכן משמע במחצית השקל שפי' כן דברי המ"א, ומה שדחה האלי' רבה ראית הש"ך ממפליגין בספינה לדבר מצוה ממה שפסקו שם שצריך להתנות עם הנכרי שישבות כבר הקשה על זה הרב הגאון מו"ה ברוך פרענקעל בהגהותיו ל"ד סי' רס"ו שדבריו צריכים עיון גדול שהרי לדעת הרז"ה מותר אפי' היכי שהישראל עצמו יבוא לידי חילול שבת וכמ"ש הריב"ש ופוסק עמו לשבות היינו במקום דאפשר.

אמנם באו"ח בסי' רמ"ח ס"ק י"ד הביא המ"א בשם ריב"ל ורדב"ז דאם יודע בודאי שיצטרך לחלל שבת אסור אפילו ביום א' ב' ג', עיי"ש, אך כבר כתב האלי' רבא ס"ק י"ב דאין לזוז מפסק הש"ע והלבוש שהרדב"ז והריב"ל אין להם שום ראייה דביודע בודאי אסור. וכן משמע מדברי הריב"ש דאף ביודע בודאי שיבא לידי חילול שבת מותר.

ומעתה נבוא לעניינינו הנה אין ספק כי **הדא שלא יבריה עצמו ע"י מצדקי מן הצבא הוא יותר מדבר מצוה, כי מי שעושה כן גורם ח"ו חילול השם אם יודע הדבר וגורם רעה ליהודים** כי שונאי יהודים אומרים שהיהודים אינם עושים את דתי המלכות, ומעתה אם הדין שמי שהולך לצבא ביום א' ב' ג' אינו עושה איסור לרוב הפוסקים אפילו אם ודאי יבוא לידי חילול שבת ע"י אונס, ואם הוא עושה לדבר מצוה כגון להציל נפשות ישראלים או לשאר מצוה מותר אפילו בערב שבת לילך בעצמו אל צבא המלחמה, א"כ ק"ו אם הוא אינו הולך בעצמו רק שנלקח עפ"י דינא דמלכותא שבודאי שאינו מחוייב להבריה עצמו מזה אף שבודאי יבוא לידי חילול שבת, באשר כי ע"י ההברחה יכול לגרום כמה מכשולים וא"כ שב ואל תעשה בכאן ודאי עדיף מדבר מצוה.

ועוד אם אנו נאמר דמחוייב להבריה עצמו כדי שלא יבוא לידי חילול שבת, א"כ כל איש ישראל ימצא עצמו מחוייב לעשות כן ובודאי רובם לא ישיגו חפצם ויגרום חילול השם גדול ח"ו על חנם. אשר ע"כ הטוב, כי פי מלך שמור, **ואולי תמצא חן בעיני השרים ויניחו לך לשמור השבת ותעשה הטוב בעיני אלקים ואדם, כי הבא לטהר מסייעין לו מן השמים.** ואם תעשה מעשיך לשם שמים הכל לך ישלימו ושכון בארץ ורעה אמונה ושלוה על ישראל.

Shabbos Issues

Israeli Army – Jews in non-Jewish Army

Nov. 16, 1997

שו"ת מלמד להועיל חלק א (אורח חיים) סימן מג

שאלה: לגיסי ר' יוסף וועקסלער נר"ו. אשר שאלת כי בנך שיח' בא זמנו לצאת לעבודת הצבא אך באשר שהוא איינאיהריגער /שרות לשנה/ יכול להתאחר עוד איזה שנים בעבודתו, אם מחוייב הוא להמתין ושלל לצאת לעבודה באשר שיהי' מוכרח לחלל שבת באונס, וע"כ יאחר חילול שבת כל מה דאפשר, או דילמא הותר לו לעבוד עבודתו מיד, באשר שע"י זה יכול לבוא במהרה לידי נישואין ולקיום מצות פריה ורביה ועוד מפני שאר טעמים אשר אי אתה יכול לפורטם כעת. תשובה: הנה לפי השקפה ראשונה אין אומרים לאדם חלל שבת זה כדי שתוכל לשמור שבת אחר או חלל השבתות בשנה זו כדי שתשמור השבתות בשנה אחרת ואין לומר דע"י חילול שבתות של שנה זו יוכל לשמור שבתות בשנה האחרת וגם לקיים מצות פריה ורביה באותה שנה, דהא גם אם יתאחר לצאת לצבא יוכל לקיים מצות פריה ורביה בזמן מאוחר ובלתי ספק שמירת שבת גדולה ממצות פרי' ורביה ויאחר מצות פריה ורביה ולא יאחר שמירת שבת ואין לומר דאם יקדים נישואיו יכול לקיים מצות פרו ורבו בזמן הקודם ובזמן המאוחר דהא פרי' ורבי' קיים בבן ובת והשאר אינו אלא מצות בבקר זרע זרעך וכו' ובודאי ליכא שום הוה אמינא שיקדים לחלל שבת בשביל זה ולא יאחר אותו אונס כל מאי דאפשר.

וגדולה מזו כ' הרדב"ז שאפילו במצות עשה מי שהוא חבוש בבית האסורים ונתנו לו רשות לצאת פעם אחת בשנה כיון דקיי"ל אין מעבירין על המצות המצוה הראשונה שתבא לידו ואי אפשר לעשותה בבית האסורין יעשה ואינו חושש למצוה קלה או חמורה ואף שהחכם צבי בס"ק ק"ו חולק עליו והעלה דבמצוה אחת שאפשר לעשותה היום שלא מן המובחר ולמחר מן המובחר טוב להמתין למחר מ"מ מודה במצות שוות ומכש"כ במצות לא תעשה הלכך מסתבר דלא יעבור היום על ל"ת אף שע"ז לא יעבור על ל"ת זו למחר אף אם יוכל עוד לקיים מ"ע למחר (דשלל בעידנא אין דוחין שום ל"ת מפני עשה) וחזן מזה כ' הח"צ דלזמן מרובה חוששין שמא ימות ח"ו ובודאי גם הח"ץ יפסוק כאן לאיסור.

אמנם כל זה היינו אומרים אם השאלה היתה שילך לחלל שבת מיד אך הרי בנדון דידן בנך אינו הולך ומחלל שבת רק שהולך לעבודת הצבא ואז קרוב לודאי שיוכרח לחלל שבת באונס ומעתה באנו למחלוקת הפוסקים בהפלגה בספינה או בנסיעה למדבר למקום שבודאי יוכרח לחלל שבת וכבר הארכתי בזה לעיל והעליתי דלדבר מצוה מותר לילך למקום סכנה אף שבודאי יבוא לידי חילול שבת וא"כ בענייננו אף אם לא יהי' מוכרח לחלל שבת עכ"פ לאחרי איזה שנים כיון שהולך לצבא כדי שיוכל אח"כ לקיים מצות פרי' ורבי' כהולך לדבר מצוה דמי ואם יאנס אח"כ לחלל שבת מיקרי אונס ורחמנא פטרי' וכש"כ בנידון דידן דע"י חילול שבת דהשתא יוצל מחילול שבת דלאחר מיכן ואי דחיישינן שמא ימות ולא יקיים מצות פרי' ורביה ומחלל שבת בכדי הא גם בנסיעה לדרך יש לחוש שמא לא יבוא לידו לקיים המצוה או שמא ימות קודם שיקיימנה ולא מצינו חילוק בין אם יכול לקיים בודאי או לא או בין זמן מרובה לזמן מועט אלא ודאי כיון שהולך כדי לקיים המצוה נחשבת ההליכה לדבר מצוה. נוסף לזה שביים א' ב' ג' לרוב הפוסקים אף לדבר הרשות מותר וי"א דאף הליכה לסחורה מיקרי דבר מצוה ובנידון דידן יש עוד טעם להיתירא כי ידוע שמלכות באירעון כעת מלכות של חסד היא, ורבים הצליחו שעבדו בצבא והותר להם לשמור את השבת, ומי יודע אם המלכות הזאת תהי' גם בזמן המאוחר חוץ מזה יש טעם שאפשר שבנך כעת עתה אינו חזק כל כך ולא יצליח לעבודת הצבא וישולח במהרה לחפשי משא"כ לאחרי ג' שנים שיתחזק ובודאי ילוקח ויוכרח לעמוד שם כל השנה מכל הני טעמי נ"ל להתיר לבנך להעמיד את עצמו מיד לעבודת הצבא אמנם באשר כי אין לי פנאי לעיין כל הצורך על הנידון בהפוסקים אחרונים ואפשר שכבר הורו זקנים בנידון זה יהי' נוח לי שתשים פסקי זה לפני בעל הוראה אחר מפורסם ולראות אם יסכים עמי הרי טוב ואם ישיבני בטעמים נכונים אזי אבטל דעתי.

מחנה ישראל פרק כא

ו' ואם הוא צמקו חיה מעטלה סגורה על חיש הצבא ישראלי
 סלח לילך צפחה זקן חס הוא מרשה צמקפריס כעין הער
 צודאי יעשה כן ואפי' חס לאו אצפיכ יראה למעט את האיסור זכל
 עת דאפשר דהיינו סלח לגלח רק נתחמתי צמקיס הקנטר חס המעטלה
 מרשה לזה וגם את זה לא יגלח צעלמי ולא עיי ישראל רק עיי חינו
 יסודי (ואם יכול צעת מעשה להזמר שלל לסייע צהשחמה דהיינו שלל
 להטות את זקנו ולהזמין השערות חליו צעת חגילוח רק חלמי יעשה
 סכל מעלמו צודאי טוב יותר דעייז לא יהי' רק לאו שאין זו מעשה
 וקיל קלת מלאו שיש זו מעשה ואפי' חס יטעך לזה להגילח קלת
 סוללות כיל דמחוייב ג"כ צוח חנל חס יטעך להגילח כל מעוטו לזה
 צפרע זה האחרון ליע אחרי דצלחיה מחוייב לצבור על לתי זה ואף
 דאין זו מעשה מיינו לאו גמור הוא כדמשמע צראשונים):
 ו' ואם יכול לחסיג את הזלחז הידוע שמעצמו לשרוף את הסער
 צלותו נקיס שלל ילא עוד צודאי מחוייב לעשית כן כדי
 שלל יעבור כלל על הללו דגילוח חך יזמר שאמר המשיחה לא יקור
 את הסער צככין כ"א צקיס של עץ וכדומה:

מחנה ישראל פרק כב

ג) וכל אלו העניינים שכתבנו הוא אפילו אם נניח כמענה הילך שנוגע זה לפיקוח נפש אך אין לריך לכל זה כי אני רואין צעיינינו שיש הרבה עניינים ומרי נפש והיושעין צבית האסורין שאין להם רק לחם ומים ואעפ"כ חיים זמן רב ולא האמר לפי שהיושעין צבית האסורין יושע על מקומו ומשא"כ צוה שהיא עמל ויגע זה אינו כידוע שהאדם העמל ויגע צחיזה ענין העמל תועיל יותר לצריאות הגוף ממנוחה ובעו סתרה זה באכסני הנצח גופא סבטנען צריאין יותר משאר אנשים אשר מנכלם הרבה יותר צעוד משלהן והכל הוא מחמת זה גופא שהוא עמל הרבה צעודה וכמו שאמר קהלת מהוקה סנה העובד וגו', ועוד אפילו תאמר שצחמטך זמן רב כחמעטו כחוחיו עייז גיב לא מיקרי זה מן המורה צטס פיקוח נפש כיון שאין מגיע זה למיתה ממש וכן איהא צע"ז אורח קיון סדיו קק"א עיי"ש וצעיינינו אני רואין כמה אנשים שהם מקפנין עמלן כמה סצועות ומדשים ואעפ"כ לסיף הם חיים וקיימים וקיון צוה שאין מלוי קיגוף כי"כ אשילו למי שאין לו מעוה של עלמו כלל כי הקציה שהוא מקצב כל הסיצום מקצב סימלפ קלת עזר על כל פנים והצא לטהר נקיי"עין אותו:

האסירות ויהיה טוב לי וצוה כחשר נצחר לקמן בפרק כ"ד, ואם ילך מוצת החולים (צאלנילוב) ואמרו לו הרופאים שהוא מוכרח לאכול צכל יום הצעיל של צבר ואם לאו הוא צקקה ואין לו מי שיצבל לו צלתי זה הצעיל עכ"פ יראה לחקטין את האסור דהיינו שלא יאכל את האסור גופא רק הנרק לו הצעיל צלצד: ודע עוד דכסס שאסיר

מחנה ישראל פרק לח

ושמעתי צטס הרב החקיד המפורסם צישראל לתהלה ולתפארת מהר"ר נחום ז"ל מהוראדנא שיצן לחמינו אנשי הנצח שילעקו אז צמאמרים המורים על אחרותי יתי בגון פסוק שמע ישראל וגו' ה' הוא האלהים וכדומה ויש צוה תיעלת רצה אחד כי צוה 'העורר זכותן של ישראל שמהלן עליהן עול מלכותי של הקציה צכל יום ויכללו חכמה מאורעות רעות על ידו ורמוז לזה נה שאמרו חז"ל על הפסוק ואמר להם שמע ישראל אתם קרצים היום למלחמה וגו' שאמר להם הקציה לישראל שאפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם כמקרים צידם, גם אפילו אם חיו נגזר עליו שימות יהיה צוה תועלת גדולה לנטעוהו כי קבל עליו מלכות שמים צרגב אחרון צצייני חיו וילא כשמתו צלחד:

י) ולכן אם חצרו צקשו לכתוב עצירו מכתב לביתו אין להתעכל צוה כי מלצד מלות החקד שהוא מתחמד צוה עם חצירו עוד הוא מנמח צוה את כפסות אנשי ציתו צמה שהוא נוהן להם יד'עה מלחו וצפרע אם הוא עת מנלחמה שהוא להם פיקוח נפש ממש ממה שהם יודעים ומשלומוה וכ"ש פלר"ך ליזהר מאד צעתיים כאלו לכתוב תמיד מכתבים לאציו ואמו ואנשי ציתו כי הוא מחיה צוה את כפסם מנמח כשהם קיועיים סעודנו צחיים, ולא יקהפק צעלמו צמה שהוא כותב להם לפרקים כי הסכנה צכל עת מלייה וצצבר זה יאר"ך לו הקציה את ימיה ובקהוא כותב מכתב לביתו יצקס גיב לאוהציו ולע"י שיצקשו רחמים עצורו וכמו סכתוב פדה צללוס נפסי מקרצ לי

כי צרצ"ס היו עמדי:

Israeli Army

Its Beginnings and Early Questions

Nov. 30, 1997

1) Building a Security Fence on Shabbos

שו"ת היכל יצחק אורח חיים סימן לא

עבודת בטחון בשבת.

שאלה: בימי מלחמת השחרור, בשנת תש"ה, בקשו להקים גדר בטחון מסביב לשכונת קרית שמואל בעיר טבריא, מחשש התנפלות הערבים על שכונה זו, אם מותר במקרה זה, להמשיך בעבודה גם בשבת. תשובה: ב"ה. לכבוד ידי"נ הרב הגאון המובהק והצדיק הנשגב, כש"ת ר' אשר זאב וורנר שליט"א [זצ"ל] אב"ד בטבריא עיה"ק, ת"ו. שלום וברכה.

[חלול שבת, בזמן שאין סכנה בפועל. חסון תושבים בשבת, מחשש התפשטות מחלה. ביאור הגמרא במסכת יומא דף פ"ה ב'] ... (ו) כ"ת דן שאם אין עדיין סכנת התנפלות ואין היום ענין של פיקו"נ אף שיכול להיות שיהי' בעוד כמה ימים, אסור. ועל כן בטבריא אסור, שהמצב לא הגיע עדיין לידי כך, שלא היתה עוד שום התנפלות מצד הגוים, וחז"ל אמרו, עכו"ם שצרו על עיירות ישראל וכו', (דמשמע דוקא אם צרו כבר), ואמנם כן הוא, שחז"ל השתמשו בלשון זה, אבל נפסק בשו"ע או"ח סימן שכ"ט [סעיף ו'] עפ"י האור זרוע, שאפילו אם לא באו עכו"ם עדיין אלא רוצים לבוא, מחללין את השבת, ולפלא שהשו"ע השמיט את פסק הרמב"ם שלהצלת ישראל עושין כלי זיין בשבת [פרק ב' מהלכות שבת הלכה כ"ד], אבל אין חולק עליו וודאי שהדין כך, וברור שהדין הוא כך גם אם רוצים לבוא, שבפיקו"נ מכשירין דוחין את השבת.

(ז) ואולם כ"ת דן, כנראה, משום שעדיין אין ידיעה שרוצים לבוא, והוא שואל, אם כן, נתיר לבנות חומה בשבת בכל ערי ישראל שמא יבואו גוים, כי בודאי הם רוצים להתנפל עלינו בכל מקום, כלפי זה אני אומר שהרצון של הגוים זהו דבר שאי אפשר באופן ישיר להתברר על ידינו, שהם לא יגלו לנו מגמתם והחלטתם, כמובן, ואין זה אלא ענין של אומדנא והדין הוא כמו אצל חולה שיש סכנה, שתלוי הדבר באומדן דעת המומחים, ואם המומחים במקומכם מקבלים ידיעות מפי אלה המיוחדים לכך, להיודע ע"ד מצב הרוחות אצל הגוים, אומדים בדעתם שקרוב הדבר שיתנפלו, מי יוכל לקבל עליו האחריות ולהתנגד להם, ואתם דבר המשפט הלזה. ואנחנו כאן, התרנו לעשות בשבת מכוניות מזורזות, על סמך דעת המפקדה, שאמדה בדעתה על יסוד ידיעות שקיבלה שמוכנים לעשות התקפה על ירושלים בשבת או במוצש"ק ולא הספיקו לעשות בערב שבת.

(ח) ועל כן, במקום שלפי דעת המומחים, קרוב הדבר עפ"י השערה שיתנפלו גוים על עיר מערי ישראל, מותר לבנות מקומות התגוננות בשבת, כשמשערים שהזמן דוחק ויש חשש סכנה לדחות למוצש"ק, והכל תלוי בשיקול דעתם ובשיפוטם, (ואולם צריך שיהיו בתוך הועד המחליט על ענינים הללו גם יהודים שומרי שבת כהלכתו, שמרגישים בחומר של איסור חילול שבת, כי להוראה אינם מוסמכים אלא רבני המקום וד"ל). ובנוגע לעצם התועלת שבגדרי תייל, והטעם שעלולים להתנפל תחילה על העיר העתיקה, בזה אין אנו הרבנים מומחים להחליט, כי זהו ענין של איסטרטגיה, (ויש גם סברא להיפך, שיתנפלו דוקא ח"ו על קרית שמואל שמהבחינה האיקונומית היא יותר חשובה, ועוד, שהיא עיר ישראלית כולה).

(ט) אולם זה ברור, שצריך לנצל את כל הכחות והאפשרויות קודם שמתירים חילול שבת, והיינו להוסיף פועלים עד כמה שאפשר, ולסדר שיעבדו במשמרות בימות החול יומם וליילה, אעפ"י שיעלה כסף רב, שאין שבת נדחית מפני הפסד כסף, ואם לאחרי כל המאמצים הללו לא הספיקו, והסכנה קרובה, לפי השערת דעת המומחים, באופן שאין לדחות את גמר העבודה למוצש"ק, אין חכמה ואין עצה, ומוכרחים להתיר, ואם אפשר בלי השתייה רצינית שכל מלאכה תיעשה בשנים, יש לעמוד על זה. וכן מה שאפשר לעשות באופן שלא תהא בזה אלא מלאכה מדרבנו, צריך לעשות, אך אם זה לא יביא לידי שיהוי רציני.

זאת עלי להעיר, שאני דברתי רק מנקודת ההשקפה של פיקו"נ, אבל לדעתי מאבק זה שלנו, יש לו דין מלחמת מצוה, (מאחר שהאו"מ נתנו לנו חלק מארץ ישראל, ואם לא נתגונן כראוי נפסיד חלילה הזדמנות זו, וגם לא יהא לנו עוד מקלט מוכן לאחינו שבגולה במקרה של צרה, ר"ל, ודי לנו בנסיון האחרון, וד"ל, וגם אם נפסיד הזדמנות זו, זה יביא ח"ו המוני ישראל לידי יאוש ויגרום ח"ו בהמשך הזמן ביטול דת קדשנו ברוב האומה ושמיעה והתבוללות, ודי לחכם שכמותו) ובמלחמת מצוה הלא צרים לכתחילה בשבת על עיירות של גוים, ומכש"כ לעשות פעולות של הגנה. מובן מאליו ששכר שבת ממש אסור, ועל הפועלים לעבוד לשם שמים, ובפיקוח של בא כח הרבנות ולשמור את השבת כנ"ל. ה' ירחם עלינו ויגן עלינו באברת חסדו ונוכח במהרה לישועה ולגאולה אמן, יצחק אייזיק הלוי הרצוג ראש הרבנים לישראל

שו"ת היכל יצחק אורח חיים סימן לד

שאלות בדיני שבת במצב מלחמה.

ב"ה. כפר עציון, כ"א שבט תש"ח. פנימי וסודי לכבוד הרבנות הראשית לא"י ירושלים +לתועלת הענין - מכתב הסבר בענין זה למבלה"ד. ב"ה, י"ג אדר תשל"א. לכבוד הרב זלמן דרוק שליט"א ירושלים בהענות לבקשת כת"ר, בדבר הסבר הרקע לשאלות שהופנו על ידי החתום מטה - בשם מזכירות כפר עציון - במכתבי מיום כ"א שבט תש"ח, אל מעכ"ת הרבנים הראשיים לישראל - הריני מצרף בזה סקירה על המצב הבטחוני של גוש עציון במלחמת תש"ח, והבעיות הדתיות שהתעוררו עקב זה. לאחר שהותקפה שיירת מכוניות שהובילו אספקה ואנשים מירושלים לגוש עציון - ביום כ"ח כסלו תש"ח - הוברר כי הגוש נמצא במצור. ביום ההלויה של /עשרה/ חללי השיירה נתקבל בכפר עציון מברק מאת הרב הראשי הגרי"ה הרצוג זצ"ל בנוסח זה: בדמע ובצער אני כותב אליכם דברי תנחומים אלה, חזקו ואמצו כי ישועת ה' קרובה לבוא. ועתה כל מה שהנכם מוצאים לנחוץ בענין ההגנה עשו. בנו כל הדרוש, ואל תתחשבו בשבת קדשנו, זה לא רק מותר אלא חובה לעשות, וה' יגן עליכם ויחיש את ישועתו. ואכן מרבית כח האדם שהיה /שהיה/ בגוש הוקדש מאז לשמירה, לאמונים בנשק, בעבודות ביצורים, תפיסת משלטים וביצורים, פעולות מיקוש והכשרת מסלול לנחיתת אוירונים. העבודה התנהלה תוך מירוע עם הזמן. מדי פעם יצאו אנשינו לעבודות אלה גם בשבתות, חלק מהחברים נהגו בעת העבודה לשיר זמירות שבת כדי לזכור על ידי כך כי שבת היום. אחד הדברים החיוניים ביותר בחיי הגוש והגנתו היתה בעיית הקשר עם ירושלים. לאחר ההתקפה על השיירה בכ"ח כסלו הנהיגו כי מכוניות שהובילו אספקה ואנשים תצאנה מירושלים רק בצורה מרוכזת ומאורגנת בליווי כח הגנה מזוין. ארגון שיירה לגוש היה כרוך בקשיים מרובים הואיל והיו דרושות לשם זה מכוניות משוריינות וכח ליווי שהיו עסוקים בעיקר בהובלת אספקה מהשפלה לירושלים העיר. מתוך נימוקים אלה, וגם נימוקים טקטיים נוספים, יצא, כי מרבית השיירות יצאו לגוש ביום השבת. השיירות היו מביאות לגוש חמרי בניה אשר היו דרושים להתבצרות, נשק ותחמושת, תגבורת של אנשים, אספקה ודלק. הדלק היה חיוני ביותר. עפ"ר הגיעו המכוניות בשעות לפני הצהריים ותוך שעה קלה היו מחוייבים לפרוק את המשאות כדי שהמכוניות תוכלנה לחזור מיד לירושלים. כל עיכוב בשיבתן של המכוניות טמן בחובו סכנה שהערבים יספיקו לחסום את הכביש ולרכז כוחות שיתקיפו את השיירה בדרכה לירושלים. ואכן בט"ז אדר אותה השנה קרה דבר כעין זה, שלאחר שהתעכבה השיירה שעה נוספת בגוש, הצליחו הערבים לחסום את הכביש ולהתקיף את השיירה ליד הכפר נבי דניאל, ונפלו /חמשה עשר/ מחיילי ההגנה. קשר המכתבים היה אפשרי רק באמצעות השיירות. לא פעם הורדו המכתבים באמצעות מטוסים בשטח בו לא היה עירוב חצרות, והתעוררה שאלה של טלטול שק הדאר לתוך תחום הקבוץ. משהובאו המכתבים לקבוץ היתה מתעוררת בעית מיון המכתבים וחלוקתם בין המקבלים ביום השבת. בעיה יותר רצינית היו המכתבים שנתקבלו מאת המפקדה בירושלים ובהם הוראות, בענייני בטחון שהיינו צריכים לענות עליהם מיד כדי שהתשובה תגיע בזמן הנכון, ושאפשר יהיה לבצע את הדרוש לשם הגברת הבטחון. גם בעית חילופי המכתבים בין מגיני הגוש לבני משפחותיהם שמחוץ לגוש היתה בעיה נפשית עדינה ורצינית. פינוי האמהות והילדים מישובי הגוש לירושלים העמיד את המפונים במצב קשה מאד. הואיל ולא יכלו לקחת אתם בשיירה שפינתה אותם את הדרוש מבחינת כלים לצרכי הלבשה הנחוצים. מאידך קשה היה לעתים להשיג את הדברים בירושלים שהיתה נתונה אז במצור ובניתוק מיתר חלקי הישוב. והתלבטנו אם מבחינת ההלכה מותר להמציא להם את הדברים בשבת. בעיה דומה לזו היתה החזרת כלי האריזה למצרכי מזון אשר בלעדם אי אפשר היה להשיג אצל הספקים כמויות מזון נוספות, ובעיקר אמור הדבר ביחס לחביות בהן הביאו דלק לגוש. התעוררה גם שאלה אם מותר לנציגי הגוש לצאת בשליחות ענייני בטחון עם שיירה יהודית מהגוש ולנסוע בשבת לירושלים. בעית האמונים בשבת היתה רצינית, לא כל האנשים ששהו בגוש היו מאומנים די הצורך לעמוד בתנאי המלחמה. הכשרת השטח לנחיתת האוירונים היה בו צורך חיוני הן לשם הבאת נשק ותחמושת, וכמו כן תגבורת אנשים למגיני הגוש. היה בזה גם צורך של פיקוח נפש ממש, בית חולים לשעת חירום שהיה בגוש, לא היה מצויד במכשירים הדרושים, ולא היתה בו האפשרות לבצע נתוחים רציניים, אצל האנשים שנפגעו בהתקפות הערבים. דב קנוהל מזכיר כפר עציון בשנת תש"ח.

למעכ"ת הרבנים הראשיים שלום ויקר!
הננו פונים בזה במספר שאלות אשר התעוררו אצלנו בזמן האחרון, עקב תנאי השעה הנוכחית, ונבקש הוראות ברורות למען נדע איך להתנהג.

- היות וקשרינו עם העיר הם מקריים וקשים מאד, - אי אפשר לכוון את צאת השיירות אלינו, בימים הרצויים לנו, אלא יש לנצל כל הזדמנות אפשרית והנראית כרצויה מבחינת הבטחון. וכך קרה כבר פעמים מספר, כי שיירות הגיעו אלינו ביום השבת והן צריכות באותו היום לחזור העירה. בקשר לזאת התעוררו אצלנו מספר שאלות: (א) איך לנהוג בפריקת המשאות מהמכוניות. (ב) המותר לנו להחזיר במכוניות חביות לדלק וכלי אריזה שונים, - אשר בלעדם קשה יהיה להשיג בעיר דלק או הספקה. (ג) האם מותר לנו לחלק בשבת את המכתבים אשר הובאו בשבת ע"י יהודים, בהתחשב כי לפעמים עובר שבוע ימים ויותר, וחבר אינו מקבל מכתב מבני ביתו הנמצאים בחוץ. (ד) האם מותר לחברי המזכירות לפתוח ולטפל בשבת במכתבים תכופים הנשלחים מחברינו בעיר, ובהם הרבה עניינים תכופים של הספקה והגנה, והם מחכים לקבל הוראות בשיירה זאת. (ה) איך לנהוג במקרה ויש צורך דחוף לענות על מכתב כזה בשבת. (ו) בהתחשב כי משיירה אחת לשניה עוברים לא פעם כעשרה ימים ויותר, האם מותר להעביר את הדאר שלנו ע"י יהודים בשבת. יש לקחת בחשבון כי בין הדאר ישנם שלושה סוגי מכתבים: א' דאר המזכירות העוסק בענייני הספקה ובטחון תכופים, ב' דאר

המזכירות העוסק בענינים רגילים, ג' דאר החברים אשר בני משפחותיהם נמצאים בארץ ובהו"ל, ולא פעם מודאגים מאד לגורלם, בידעם את התנאים הקשים בהם נתונים ישובינו כאן.

(ז) לפעמים מזדמנת אפשרות להעביר דאר שלנו ע"י לא יהודים - מה הדין במקרה זה, אם הדבר קורה בשבת. לשם הסבר נציין כי המדובר בסעיפים ה' ו' ז' אמור - במכתבים המוכנים מיום חול והארוזים מימות החול בחבילה אחת (בה נמצאים גם המכתבים הצבוריים הדנים בענינים החיוניים וגם המכתבים הפרטיים והרגילים) - וביום השבת לא נעשית בקשר לזה שום פעולה נוספת מחוץ למסרת החבילה.

(ח) מה דינם של בגדים וחפצים אשר נשותינו וילדינו השאירו כאן והן מבקשות להעבירם באופן תכוף, מפאת המחסור בהם, איך לנהוג בענין, - במקרה של שיירה החוזרת לירושלים בשבת.

ועכשיו בענין כללי: (ט) קשיי התחבורה הם חמורים. בעת ההתקפה הגדולה בג' שבת היו בגוש, פצועים אשר הרופאים המקומיים לא יכלו לטפל בהם ובתנאים הרגילים לא היה שום סכוי להעבירם לבית החולים בעיר. עקב זה הוחלט להכין מקום לנחיתת אוירונים בעת הצורך. האנשים שעבדו בטרקטורים בהכשרת השטח פנו ביום ששי ואמרו כי לגמר העבודה זקוקים עוד ליומיים שלשה ובקשו רשות לעבוד גם בשבת, - בהתחשב כי אין אנו יודעים מתי שעת הצורך יכולה להתקרב. הדעות ביננו היו חלוקות ולבסוף סוכם - כן לבצע את הדבר, בהתחשב בחשיבותו מבחינת הבטחון.

נא להודיע לנו איך לנהוג במקרה דומה לזה בעתיד.

אנו מקווים כי כת"ר הרבנים הראשיים יעיינו בכל שאלותינו ויודיענו ברורות על כל שאלותינו ובהקדם. בכל הכבוד דב קנוהל. תשובה: ב"ה. לאחינו היקרים אנשי כפר עציון, ה' יגן עליכם ולא יאונה לכם כל רע ותזכו לישועה השלמה במהרה!

התשובות לשאלותיכם מיום כ"א שבת תש"ח: [לשאלה א'] (א) במצב הנוכחי הלא המשאות יש בהן משום פקו"ג, שאם לא תפרקו יש סכנת רעב, ח"ו, כי מי יודע מה ילד יום, ואם לאה"כ לא יעברו ימים רבים ללא אספקה, וע"כ מותר. [לשאלה ב'] (ב) בעצם החזרת חביות לדלק וכלי אריזה שונים אין בזה אלא משום מוקצה או עובדין דחול, והדלק וכלי אריזה צורך הכרחי, בשבילכם. ואם ע"י כך יהודים מחללים שבת בהובלה וגם מלאכה דאורייתא באוטובוס או מכונית, אבל החזרה לעיר היא ג"כ צורך פקו"ג, ועיין לקמן סעיף ז'. וע"כ התשובה היא מותר.

[לשאלה ג'] (ג) מלבד שיצאו חוץ לתחום אין איסור לטלטלם בתוך הקבוץ שהוא כעיר שמוקפת חומה ומוקפת לדירה, וכולה כד' אמות, אבל יש כאן חשש אחר הואיל והובאו ע"י יהודים שעשו מלאכה דאורייתא היינו הדלקת המוטור במכונית, ונמצא

שהמכתבים הגיעו לכם ע"י יהודים שעשו מלאכה דאורייתא כדי להביאם, ומכ"מ אין כאן איסור, שעצם המלאכה הותרה משום פקו"ג, אבל בעצם הובלת המכתבים עצמם אין כאן איסור תורה, שאין לנו רשות הרבים דאורייתא, ונמצא שבהובלת המכתבים אין כאן איסור תורה, ואעפ"י שלא היינו מתירים להוביל את כל המכתבים, שיש בהם שאינם בקשר עם ההובלה, ואין בהם ענין של פקו"ג, אבל אם היינו אוסרים את זה, היינו אוסרים, לא משום איסור מרבה בשיעורין בקשר להדלקה, כגון שא"צ לבשל אלא כמות ידועה בשביל חולה שיש בו סכנה והרבה קודם שהעמיד את הקדירה על האש, שיי"א שאסור מדרבנן, ויש אומרים שאסור מן התורה [ראה, ב"י סימן שי"ח], שההדלקה שהנהג עושה אינה פועלת בגוף המכתבים כלום, אלא היינו אוסרים משום מרבה בשיעורים בחפצים שלא הותרו הוצאה וטלטול בשבת (הערה: ומיהו לענין חיוב דאורייתא יש לעיין שהנהג איננו מגרר או מגלגל את האוטובוס אלא מדליק וזה מותר לו משום פקו"ג, ואפילו אם מדליק באיסור, אין זה דומה למגלגל, שהרמב"ם אומר שהמגלגל במגרר וחייב חטאת, וזה כבר בכח שני ולא כמגלגל ביד). והוצאה מחוץ לתחום. ועתה שעברו והביאו גם מכתבים כאלה שאין להם קשר עם פקו"ג מאיזה טעם נאסור טלטול המכתבים בקיבוץ, אם משום מעשה שבת, שמעשה שבת היא שנעשתה איוו פעולה בעצם הדבר, כגון שנתבשל או ניצוד או נתלש בשבת, ואסור ליהנות ממעשה שבת, אבל במכתבים הרי אינו נהנה מגוף המלאכה, עיין בסימן ש"ז, ובביאור הגר"א בשם מג"א ס' תקט"ו, ואין זה נהנה ממעשה שבת.

ויש כאן לדון רק מטעם הסוברים שהבא מחוץ לתחום יש בו איסור מוקצה לטלטלו [שו"ע סימן ש"ז ס' י"ד], ואם כי דבר מאכל שאין בו ספק צידה בשבת וכדומה, מותר לטלטלו אפילו לישראל בשבילו, ע"י עכו"ם, זהו משום שלישראל אחר מותר אפילו לאוכלו, משא"כ מכתב שאינו כן, (ועיין בב"י סימן ש"ז, ובדרכי משה בשם מהר"א. ואמנם יש עוד לעורר בזה, אבל אכ"מ).

אבל מאחר שרוב הפוסקים ז"ל אינם סוברים כך, אין להחמיר, כשם שאין אנו מחמירים בכלל לקרוא מכתבים הבאים ע"י נכרים בשבת, ולית לן שדבר הבא מחוץ לתחום יש בו דין מוקצה, ויש כאן רק מטעם מעשה שבת, וזהו רק כשנהנה מגוף המלאכה, וכאן

אינו נהנה מגוף המלאכה. ועוד שהרי יש בין המכתבים כאלה שיש בהם משום פקו"ג ואין להטיל על הנהגים צנזורה לקרוא כל המכתבים כי זה יביא לידי שהוי ובפקו"ג צריך להזדרז, ונמצא שלא עשו שום איסור בהובלת המכתבים בחלק מהם, וע"כ איננו

רואה טעם לאסור חלוקת המכתבים, ובפרט שיש בזה משום מצוה למנוע צער ודאגה בשבת. ואפילו אם היו הנהגים באים ושואלים אם לעשות צנזורה במכתבים, הלא אנחנו בעצמנו היינו חוששים לשהייה, ועוד, שמלבד האיסור של פתיחת המכתבים, היה גם בזה חשש בורר שיש אומרים דאיכא בורר גם בדבר שאינו אוכל [ערוך השלחן סימן ש"ט אות ח - ט]. אך זה אינו בא בחשבון, כנ"ל, ובעצם האיסור של פתיחת מכתבים יש לדון, שזהו מקלקל בקריעה, אלא שיש בזה משום תיקון משום שצריך לקרוא את המכתב, אבל התיקון איננו בעצם הנייר שהוא קורע, ויש לדון בזה ואכ"מ. ועוד שזוהי מלאכה שאינה צריכה לגופה, שאינו צריך לקריעת המעטפה אלא למכתב שבה. אבל מכ"מ אסור, אלא שמותר מטעם ספק פקו"ג וכנ"ל.

[לשאלה ד'] (ד) מותר, משום ספק פקו"ג.

[לשאלה ה'] (ה) צריך לכתוב ביד שמאל, אם זה לא יגרום שהייה שהיא רצינית רק התכן ההכרחי.

[לשאלה ו'] (ו) מכתבים מסוג א' מותר, מסוג ב' אסור, מסוג ג', כששיירא באה בימי החול צריך לסדר למסור להנהגים רשימה של הכתובות לבני המשפחה בארץ ובחו"ל שתהא שמורה אצלם במשרדם, וכשבאה השיירא בשבת צריך לבקש מהם שיכתבו במוצ"ש שישלחו מכתבים להמעוניינים להודיע להם שביקרו אצלם בתאריך בקורם, והכל בסדר.

[לשאלה ז'] כבר פסק השו"ע בסימן רמ"ז סעיף ה' שאם האיני יהודי הולך מעצמו למקום אחר וישראל נותן לו אגרת מותר בכל גוונא, אך זהו כשנותן לו בע"ש, אך ליתן לו בשבת אסור, ואעפ"כ התירו במקום פסידא גדול, ולדעתי פסידא דגופא כ"כ דבר גדול, שבני המשפחה במצב הנוכחי שרויים בפחד ובצער גדול, ועכ"פ מצוה היא להסיר מהם הצער והפחד ולענגם בשבת קדש, וע"כ לדעתי מותר, ויש למעט באיסור, עי"ז שיפקירו את המכתבים בע"ש בפני שלשה, באופן שלא יהא בזה איסור של מניח שילכו חפציו מחוץ לתחום, ואעפ"י שזוהי הערמה גלויה, בכגון זה שאינו אלא שבות דשבות, דאמירה לעכו"ם שבות, ואין לנו רשה"ר דאורייתא, ותחומין דרבנן אפילו של י"ב מיל, לדידן שאין אנו פוסקים כהרמב"ם ז"ל, ובשעת הדחק כזאת מותר.

[לשאלה ח'] (ח) אם הבגדים וכדומה יש בהם צורך הגנה על הבריאות של הנשים והילדים, כגון בגדי חורף והם נמצאים בדירות קרות, כמו שנמצאים כאן הרבה בירושלים, בבתים שאי אפשר להסיקם מע"ש, אפשר להתיר, שהצינה יש בה חשש גדול הכל חולים אצל צינה, ובפרט הילדים הרכים והנשים המטפלות בהן, הן ג"כ עלולות להחלש ח"ו וחי הילדים תלויים בבריאותם, ועוד שהשיירא מוכרחת לחזור העירה בשבילכם, כנ"ל, שחזירתם ג"כ כרוכה בפקו"נ, וחוף מזה הרי הם בבחינת יוצאים להציל, ואפילו אם היו שואלים שאלה, היינו מתירים להם לחזור, כדי שלא להכשילם לעתיד לבא [רמב"ם פרק ב' הלכה כ"ג], שאם לא יוכלו לחזור בו ביום, ימנעו מליילך למקומכם, וביותר כנ"ל שהם מוליכים אתם בחזרה דברים שיש בהם בשבילכם צורך פקו"נ בשביל העתיד כנ"ל בסעיף ב', ועוד, שבכל שעה יש סכנה שמא יתגבשו האויבים בדרכים ומחר, ח"ו, לא יוכלו לעבור ויהיו בסכנה עצומה.

[לשאלה ט'] (ט) במקרה דומה לזה בעתיד - אם לא תספיקו לעשות מלפני השבת, וכשלפי שיקול דעתכם יש לחוש להתנפלות פתאומית באופן שתוכל להתפתח סכנה לגוש, ע"י השביתה בשבת מהמלאכה הדרושה, מותר לכם. ואם אפשר לעשות כל פעולה ע"י שני בני אדם באופן שזה לא יאחר את הקצב הדרוש - מותר לכם. ומובן שתיכף לגמר המלאכה, השבת חוזרת לכל תוקפה. בברכה ובתפלה לשומר ישראל לשמרכם ולהצילכם ולהגן עליכם למענכם ולמען בית ישראל כולו אחיכם יצחק אייזיק הלוי הרצוג ראש הרבנים לישראל.

Israeli Army – War of Independence and Gush Etzion under Siege

Dec. 7, 1997

1) Shabbos Issues at a Time of War

שו"ת היכל יצחק אורח חיים סימן לו

דיני שבת במצב מלחמה.

שאלות: א. המותר בשבת להתנדב לפעולות הגנה מסוימות, או אף מחוייבים לעשות זאת.

ב. כנ"ל, בדבר פעולות התקפה לשם הגנה.

ג. כנ"ל, בדבר פעולות התקפה גרידא.

ד. המותר לצאת בשבת לפעולות סיוור בתוך העיר או בסביבתה במכונית.

ה. המותר לנהל יומן בשבת: /אחת/ בקשר לתנועות האויב שמתגלות בעמדת תצפית.

/שתיים/ בבסיס לשם פקוח מעולה על האנשים או ציוד הנשק.

ו. המותר לעצור ולבדק מכוניות בשבת על יד המחסומים בעזרת פנסים שמדליקים ומכבים אותם, ארגון עזרא טוביה ביר תשובות: ב"ה, אור ליום ב', כ"ה אדר ב', תש"ח. לחברי ארגון עזרא הי"ו אחים חביבים, יברככם ד' מציון וראו בטוב ירושלים. [לשאלה א'] (א) תוך ההנחה שמוכרחים לסמוך בכגון זה על המפקד, שהרי אם לא כן אין לדבר סוף, ולא יהא קיום לפעולות ההגנה כלל, הלא יוצא שיש צורך הכרחי, חיוני, במספר אנשים מתוך היחידה שאליה המפקד פונה, ומתוך היסוד שמותר לחלל שבת לביצוע אותה הפעולה, אין מקום לשאלה זו. לשאלה זו היה מקום בצבא לא יהודי והמפקד פונה בפקודה כזאת, וכל ההיתר של חילול שבת הוא רק מפני שהחייל היהודי אנוס, ואם לא יציית הלא צפוי לעונשים חמורים ויש בזה משום פקו"נ לעצמו, למה יתנדב הוא, יניח הדבר לחיילים לא יהודים שאינם מצווים על השבת, ושדורבא בתור בני נח הם מצווים שלא לשמור את השבת ולא רק את השבת שלנו, אלא שאסור להם לעשות להם שבת כשלנו בשום יום אחר, **אבל בצבא עברי, שכולו ישראל, שההיתר לחלל שבת הוא לשם הגנה על ישראל, הרי אין מקום לשאלה זו**, כשהותר לו לחלל ש"ק במקרה כזה לא משום שהוא אנוס, אלא משום הגנה על ישראל ובפרט בארץ ישראל, ואם ההיתר מתבסס רק על העיקרון של הצלת ישראל, כלומר פקוח נפש דרבים, הרי כבר נפסק בבביתא יומא דף פ"ג וברמב"ם וכו', שדברים הללו אין עושים אותם ע"י קטנים ונשים וכו', אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם כלשונו של הרמב"ם ז"ל, בפ"ב מהלכות שבת, הלכה ג', ואם ההיתר מתבסס על רקע יותר רחב, והיינו שזוהי מלחמת ישראל בארצו, ומלחמת מצוה, או חובה, ודאי שאין מקום לשאלה זו.

[לשאלה ב'] (ב) אעפ"י שפעולות התקפה לשם הגנה אינו באופן ישיר ענין של פקו"נ, ואם ההיתר מתבסס על העיקרון של פקו"נ בלבד, אינו לכאורה כ"כ ברור, מכ"מ כיון שהמומחה חישב ומצא שע"י התקפה זו ינצל ישוב יהודי סמוך, הרי זה מסוג של פקו"נ או הצלת ישראל מיד צר הבא עליו, (שסוף סוף אנו לא התחלנו במלחמה אלא הם באו עלינו, וכל פעולותינו היא בעצם לשם הגנה). והרי התוס' במסכת פסחים דף מ"ו ע"ב, הקשו שאם כן, כלומר, אם אומרים הואיל יותרו כל מלאכות שבת, הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה לכשיזדמן לפנינו, ותרצו שחולה כזה לא שכח, אבל במצב הנוכחי הסכנה שכחא, וע"כ חוזר הדבר לתשובה שבסעיף א' לעיל. וק"ו, כשמביטים על מאבק הזה מנקודת השקפה יותר רחבה, היינו שזוהי מלחמת מצוה או חובה של כלל ישראל.

[לשאלה ג'] (ג) זוהי שאלה לחוד, היינו פעולות התקפה גרידא, וזה תלוי ביסוד ההיתר, אם במסגרת הצרה של פקו"נ, או במסגרת הרחבה של מלחמת ישראל, כנ"ל. שאם במסגרת האחרונה, הרי צרים על עיריות של גוים שלשה ימים קודם השבת, ועושים עמהם מלחמה בכל יום אפילו בשבת, [שבת דף י"ט ע"א], אפילו במלחמת הרשות, ואצ"ל במלחמת מצוה, שבמלחמת מצוה צרים על עיריות לכתחילה בשבת. [טאו"ח סי' רמ"ט].

לדעתי, יש למאבק זה דין של מלחמת מצוה, כפי שביארתי, ואם כי מלחמת מצוה צריך שתוכרז עפ"י המלך, ואין לנו מלך, אבל **הציבור כולו, או רובו**, כפי שביאר כבר קודמי הגאון זצוק"ל בשו"ת משפט כהן [סימן קמ"ד אות י"ד], **יש לו הסמכות של מלך ישראל**, והרי גיוס זה הוכרז מטעם הרוב הגדול של הישוב בארץ ישראל שהוא בבחינת כל קהל ישראל. ועיין פירוש המשנה להרמב"ם ז"ל, בריש פרק עד כמה במסכת בכורות. ואפילו אותם החולקים על הנחה זו, וסוברים שאין כאן מלחמת ישראל, אלא מאבק לשם הצלת ישראל - פקו"נ דרבים - יש להם להודות שכל התקפה שיש בה ממש, מחלישה את כח האויב, וסופה הצלת ישראל. ואת"ל הלא למעוטי גוים דלא ליתי עלן זוהי מלחמת הרשות, הנה, בד"א כשהגוים שקטים לע"ע ואנו יוצאים למלחמה עליהם למעטם ולהחלישם משום העתיד שמא יבואו עלינו, אבל כשכבר באו עלינו להשמיד ולגרשנו מנחלת קדשנו, כבר כל הפעולות המכוונות כנגדם הם בכלל מלחמת מצוה.

ברם, על היהודים הדתיים לדרוש מהמפקדה, שבכל מקרה שמחליטה לעשות התקפה לשם החלשת האויב, וגם לשם הגנה, תיעשה חשבון קפדני מראש, אם ההתקפה הזאת יכולה היא שתבוצע מלפני השבת, או שיכולים לדחותה עד מוצש"ק, אסור להם לקובעה דוקא ליום שבת קדש, והוא הדין אפילו לפעולות ביצור וכדומה לשם הגנה. אבל אם תצא הפקודה בשבת, ויש להניח שהזמן דוחק, ואי אפשר שלא לציית, שאם כך תתערער המרמעת/המשמעת/הצבאית ויתקלקל כל המאבק, צריכים לציית. מובן שהדרישה אין לה לדבר ממה שיהי' בדיעבד אלא לעמוד בכל תוקף על זה, שכל שאפשר מלפני השבת או שאפשר לדחות עד מוצש"ק, אסור למפקדה לקבוע בשבת.

[לשאלה ד'] (ד) זה תלוי במסיבות, אם הסיורים הללו הם צורך הכרחי, חיוני, לשם הגנה, ואי אפשר לעשותם ברגל, הרי"ז בכלל כפעולות ההגנה ומותר, ואם לאו, לא.

[לשאלה ה'] (ה) יומן זה אינו יודע מה טיבו, אם יש בו צורך הכרחי חיוני, ואי אפשר לסמוך על הזכרון, אלא מפי הכתב, והרשימות הן הכרחיות חיוניות בשביל ההגנה, אין להמנע מזה, אבל צריך לקצר עד כמה שאפשר, וצריך לכתב ביד שמאל, והיינו למי שאינו איטר יד, אבל זה שדרכו לכתב בשמאל, צריך לכתב בימין, ודוקא בכתב יהודי שלנו הנקרא משיט"א, אבל לא באותיות אשוריות, ואם אינו יודע לכתב משיט"א, יכתב באותיות הלטיניות או הגרמניות (כתב גוטי) הרגיל אצל הגוים באירופא, וכיד שמאל כנ"ל.

/אחת/ בקשר לתנועות האויב שמתגלות בעמדת התצפית, התשובה היא כנ"ל, אם א"א לזכור בלי כתיבה, הרי"ז דבר חיוני, ומותר עפ"י ההגבלות הנ"ל.

/שתיים/ אם הפקוח המעולה על האנשים יש בו צורך חיוני והכרחי, שבלי אותו הפקוח המעולה יש חשש שיסבול התפקיד שלשמו מתקיים הבסיס ותסבול ההגנה, והוא הדין לפקוח על ציוד הנשק, שהליקוי בפיקוח יביא לליקוי בציוד, ויש בזה צורך הכרחי וחיוני, כנ"ל, וא"א לזכור בלי כתיבה, מותר עפ"י ההגבלות הנ"ל.

[לשאלה ו'] (ו) ודאי שעצירת ובדיקת המכוניות על יד המחסומים צורך הכרחי חיוני, אבל כבר במהומות שאירעו לפני עשר שנים בערך, הוריתי להדליק את הפנסים לפני השקיעה בעש"ק, ולהחזיקם בתוך תיק שחור, ולהוציאם מן התיק כשיש צורך בזה ואח"כ להחזירם. וכך נהגו יהודים שומרי שבת ששאלו ממני והוריתי להם, ואיני מבין למה לא יהא זה אפשר היום. אך אם מאיזה טעם, זה בלתי אפשרי, יש לעשות מלאכה זו ע"י שני בני אדם, שזה ממעט באיסור במידה רבה, ואם כי בנוגע לפעולות אחרות זה בלתי מעשי, אבל בפעולה זו דומני שזה מעשי, היינו ללחוץ ע"י שתי אצבעות, כלומר, אצבע אחת של איש אחד, ואצבע אחת של חברו בין בהדלקה בין בכיבוי.

וראה שם בלשונו הזהב של רבינו ז"ל בהלכה ט"ו, וכך הוא אומר: ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו, ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה. וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם. ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ונפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם. וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש השם בלבד מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה. ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלוקיך, עכ"ל.

ויש לי להוסיף ביאור, שמה שכותב הרמב"ם ז"ל ויידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וכן כשהוא אומר ותהיה כוונתו ליחד את השם בלבד, אין כוונתו דוקא על מלחמה כנגד הגוים שגזרו להעביר את ישראל על הדת, שהרי הוא מדבר שם גם על מלחמת הרשות, שהיא כדי להרחיב גבול ישראל, אלא שאורייתא וישראל וקודש' בריך הוא חד הוא, כדברי הזוה"ק, ומלחמה להרחיב את גבול ישראל היא ג"כ בבחינת מלחמה ליחד את השם, שכל מה שכח ישראל דורשי יחודך ובפרט בארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה מראשית שנה עד אחרית שנה יגבר בעולם, יתקרב היום שעליו נאמר ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד, ולא תאמר שכבר נתפרסמה מלכות שמים בעולם, אין הדבר כך, ולא רק שלא מיצו את התוך המוסרי שבאמונת היחוד של ישראל, אלא אף בענין כשהוא לעצמו, אצ"ל בנוגע לנוצרים, שהם עדיין עובדים בשיתוף, (ואם כי במצע לתחוקה ולמשפט במדינה היהודית שחיברתי, העליתי שאין להם דין עובדי ע"ז ממש, ואעפ"י שישאל העובד בשיתוף הוא עובד עבודה זרה, מכ"מ הם רחוקים מיהוד השם), ואפילו אומות האיסלאם המתמירים למאמינים באחדות הבורא, הלא הם עוקרים מן השרש את תורת משה ונביאי ישראל, ואצ"ל תושבע"פ, ואי אפשר שייחוד השם יתפשט בעולם, כל שהוא ניתלש מן המקור האמתי שהוא ההתגלות האלוהית לישראל המתגלמת בתורת משה נביאנו נביאי האמת והצדק ותושבע"פ. שמא תאמר, הלא לצערנו העמוק יש היום הרבה מישראל ואף בארץ ישראל שאינם שלומי אמוני ישראל, אל תאמר כך, שכבר כתב רבינו הגדול ז"ל, בהלכות תשובה פרק ז' הלכה ה', וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו וכו'.

ואין ספק, לדעתי, שייסוד מדינה יהודית בארץ ישראל, למקדש ולמקלט לעם ישראל, זה יהי' השלב של סוף הגלות, ואח"כ תבוא הגאולה, וכל המקרב את סוף הגלות, מקרב את תשובתם של ישראל, ומקרב את התפשטות ייחוד השם באמת, בעולם.

[שיטת רש"י במלחמת מצוה] (ט) אגב, בקשר לסוגיא בסוטה דף מ"ד, יש מקום להעיר שמדברי מאור עינינו, רש"י ז"ל, משמע שהוא הולך בשיטת רבינו הרמב"ן ז"ל, [בסה"מ מ"ע ד'], שמצות כיבוש ארץ ישראל נוהגת בכל זמן, שהאפשרות ניתנת לכך, שהרי הוא ז"ל מפרש במשנה סנהדרין דף ב', אבל במלחמת מצוה וכו', כגון כיבוש ארץ ישראל בימי יהושע, ואם מצוה זו לא נהגה אלא בכיבוש בימי יהושע, מה היה שייך לאמר כגון, היינו דוגמא, הרי לא היתה ולא יכולה להיות מלחמה אחרת אלא היא, וגם מאי דהוה הוה, ואם כיוון למלחמת מלך המשיח, הרי זו הלכתא למשיחא, ולכשיבוא המשיח בהתגלות אלוהית הוא יורה והוא יפסוק, ומה לנו ללמד לו פרק בדין, וכדרך שאמרו רז"ל ביומא דף ה' ע"ב, כיצד הלבישו, מאי דהוה הוה, אלא כיצד מלבישין לעתיד לבוא, לעתיד לבא נמי כשיבואו אהרן ובניו, משה רבינו יבוא עמהם ויאמר וכו', ועוד, שא"כ היה לו לאמר מלחמת המשיח כמלחמת יהושע, וע"כ שהוא רק מדגים, וכונתו, שכל מלחמה לשם כיבוש הארץ כשתינתן האפשרות לכך, הרי זו מלחמת מצוה +ראה רש"י, עירובין דף י"ז - המבלה"ד. + והרי ניתנה האפשרות לכך, (ואם כי עכשיו באה חזרה מצד ארה"ב, חזרה מחפירה,

מכ"מ הדבר עדיין תלוי ועומד). וצור ישראל יתקננו בעצה טובה מלפניו, אבל רפיון ידיים עכשיו, ודאי שעלול להכשילנו לגמרי, ועלינו להמשיך, עד אשר ב"ה נבוא לידי החלטה בעצה טובה מלפניו יתברך. בברכת התורה והארץ ובצפייה לישועת ה' כהרף עין לעם ה' היושב בציון ולכל בית ישראל, ידידכם מוקירכם מאד יצחק אייזיק הלוי הרצוג

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן קמד

יד. ומש"כ כת"ר ראי' לדבריו, דעכ"פ ציבור של ארץ מיוחדת יהי' דינו ככלל ישראל כולו, אע"פ שצריך להודות דעכ"פ ציבור קבוע וחשוב של עיר מיוחדת הם כיחידים מראי' דנינו (תענית י"ד ע"ב), עפ"ד הרא"ש בתשובה (כלל ד' סי' י') בענין שאלת גשמים במקומות שעונת הגשמים שלהם היא חלוקה מא"י ומבבל. ענין הרא"ש שם אינו נוגע כלל לריבוי בני ישראל ומיעוטם בארץ היא, שאפילו בעיר גדולה או אי אחד או אחדים, שאינם מחולקים חלוקה אקלימית חשובה, אין עונת הגשמים שלה חשובה להחשב כרבים, לשאול שלא בזמן הקבוע מחכמים בא"י ובבבל לכ"א כדינו, אלא דוקא בארץ שלמה, החלוקה באקלימה, אפילו אם יהיו ישראל מעטים בתוכה, ואין הטעם מפני שהם נחשבים כרבים מצד ריבויים, אלא מפני שהדעת נותנת שהולכים בכל ארץ אחרי צרכיה, וכמו שראינו שחלקו חז"ל במקומותיהם בין א"י לבבל כן יש לחלוק, לפי דעת הרא"ש, בין כל ארץ וארץ לפי טבעה, ומי שמזדמן בארץ, שטבעה שונה מטבע א"י ובבל, צריך להתפלל לפי צורך הארץ שהוא יושב בה. ואין זה ענין כלל לענין חשיבות הארץ כמו כלל ישראל כולו, שלא מצינו חשיבות זו לארץ מיוחדת כ"א להקהל היושב בא"י, וכמש"כ עפ"ד הגמ' בהוריות מקרא דכל הקהל מלבא חמת עד נחל מצרים אבל בכל שאר ארצות כ"ז שאין שם רוב האומה כיחידים דמי. ולפי דעתי צריך מגדר מילתא כזה אומד מיוחד, ולא יצא מן הכלל לומר שאין צריך אומד, מפני שהוא דבר שב"ד מסכימים ע"ז, ושליחותיהו קא עבדינן, כ"א הכלל כולו או רובו, והיינו עובדא דיעל ואסתר. ובגוף הדבר לא נתקבלו דברי הרא"ש בזה, ואנן קיי"ל בשו"ע סי' קי"ז, שגם בארץ שלמה ג"כ אין משנים ממטבע שתקנו חכמים, בא"י בז' במ"ח ובבבל ובכל חו"ל ס' יום אחר התקופה, אע"פ שאין הטבע של הארץ נוטה לזה, ודינם כיחידים. וכפי הנראה שהטעם הוא, דס"ל דא"י לעולם כרבים דמו, כמש"כ, דהקהל שבא"י חשוב ככלל ישראל, ובבל, כיון שאז היתה רוב האומה כפי הנראה בבבל, הי' ג"כ דינה ככלל ישראל, וע' תוס' ברכות י"ד ד"ה ימים, שאפילו ציבור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל ביחד+ וכיון שתקנו אז חכמים שוב אין משנים. ובאמת יוכל להיות, שאם היו רוב ישראל בארץ אחת משונה בטבעה יודו להרא"ש.

Israeli Army – Rav Herzog, R' Goren and Laws
Dec. 14, 1997

1) War as Kiddush HaShem

רמב"ם הלכות מלכים פרק ז הלכה טו

מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונו מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצה ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך.

2) Religious Laws in (Modern) Israel

דת ומדינה וחקיקה עמוד 234

3) Shabbos Issues in the Israeli Army

משיב מלחמה חלק א סימן

Israeli Army – Shabbos Issues
Dec. 21, 1997

1) Continuing Shabbos Issues

משיב מלחמה חלק א סימן מב

משיב מלחמה חלק א סימן מג

משיב מלחמה חלק א סימן מד

משיב מלחמה חלק א סימן מה